Джорджо Щербаненко

Шість днів на роздуми

Переклад Анатоля Перепаді

Розділ перший

Філіп Вейтон

Артур Джеллін працює в архіві центрального поліційного управління, і ми щиро приятелюємо з ним уже три роки, незважаючи на наші не дуже часті зустрічі.

Джеллін відзначається небуденною ввічливістю й вихованістю. Взагалі я не люблю людей церемонних, але підкреслена коректність і незмінна стриманість цієї людини просто підкупають. Скажімо, однією цигаркою його можна ще почастувати, зате другу він уже не візьме ні за що. Мовляв, гостинність гостинністю, але зловживати нею він ніколи собі не дозволить.

До нього додому більше приходив я. З ним та його дружиною, ще скромнішою, наскільки це взагалі можливо, ніж він сам, ми проводили цілі вечори, говорячи про судову медицину і про кримінальні загадки. В молодості Артур Джеллін вивчав медицину, але мусив піти на службу: не могли допомагати батьки. Він кинув університет уже перед самим захистом диплома. Усе-таки дивно, що він влаштувався на роботу в центральне управління поліції. Здавалося просто неймовірно, щоб така людина могла зжитися з юристами, криміналістами та поліцейськими. Але треба взяти до уваги: працював він в архіві, і найбільші злочини доходили до нього у вигляді самих документів. Я мимоволі йому співчував: це ж ради шматка хліба для сім'ї такій здібній і славній людині доводиться щодня в темному кабінеті підшивати судові справи.

Саме завдяки підказкам Джелліна поліція зуміла викрити двох моторошних убивць. І що ж — газети ніколи не називали його ймення, а начальство не виявило йому навіть і тіні вдячності. Навпаки, було таке враження, що воно ще й незадоволене, чого він лізе не в своє діло.

З часу нашої останньої зустрічі з Джеллiном минуло вже кілька місяців, і я подумував про візит до нього. Аж це ввечері, йшла дванадцята, я саме строчив статтю про психічні розлади для наукового журналу, коли озвався телефон. Дзвонив Артур. Важко описати, як він був збентежений, що турбує мене так пізно. Даремно намагався я його заспокоїти за це кричуще порушення [6] етики. Зрештою після численних перепросин я зрозумів, що йому треба негайно побачитися зі мною. Я запросив його до себе й послав мого служника, щоб він відчинив браму. Артур незабаром з'явився.

Убраний у світло-сірий дощовик, він виглядав ще худорлявішим, ніж завжди. Високий, охайно зачесаний, бездоганний джентльмен, він всміхався мені доброю усмішкою, а мій служник допомагав йому скинути плащ з такою міною, що ніхто б не вгадав, приємно йому чи неприємно гостя роздягати.

— Добривечір, Артуре,— сказав я, кладучи йому руку на плече.— За ці кілька місяців ви ще постатечнішали.

Джеллін, злегка зашарівшись, відповів на моє привітання, титулуючи мене паном Беррою. Я не раз просив його називати мене просто Томмазо, це б мені зробило приємність, але, як і досі, мої старання були марні. Я був для нього паном Томмазо Беррою, відомим на всю країну психологом, і звертання до мене на ймення здавалося б йому недоречним. Зрештою довелося з цим примиритися.

Я посадив його в крісло, поставив на стіл пляшку коньяку й попросив пояснити, що його до мене привело.

— Я опинився на роздоріжжі,— почав він нерішуче.— Пробачте, що мені доводиться говорити про себе, а це не дуже ґречно...

— Певне, якась сенсація,— сказав я і налив йому чарку коньяку, знаючи, що трунок, бодай хоч трошки, додасть йому апломбу.

— Так ось... Ви читали відгуки преси на справу Вейтона?

— Ні,— відповів я.— Газет я майже не розгортаю.

— Пробачте, я й забув про це... Зрештою, якби ви навіть читали газети, могли б цієї замітки і не зауважити. її подано так, що вона не дуже впадає в очі.

— А про що там? — запитав я. Артур одним ковтком вихилив чарку.

— Справа дійсно незвичайна. Відомому акторові Філіпові Вейтону погрожують смертю.

Цю новину я зустрів цілком спокійно. Джеллін вів далі:

— Вейтон повинен умерти дванадцятого листопада, а сьогодні у нас уже сьоме, а точніше восьме, бо вже пішла перша.

— Повинен умерти? — перепитав я, тепер уже з щирою цікавістю.

Я вже звик до Артурової манери викладати події плутано і неясно. Вроджена сором'язливість перешкоджала йому формулювати думки чітко і виразно. Боячись нагнати на слухача нудьгу, він намагався обходитися мінімумом слів і часто ставав просто незрозумілим. Завдяки нашій дружбі, може, я був єдиним, [7] з ким Джеллін розмовляв вільно. Але цей вислів "повинен умерти" навіть для мене пролунав дивно.

— Бачте,— пояснив Джеллін,— шостого вранці першою поштою Філіп Вейтон отримав листа. А другого дня, теж зранку, надійшов другий...

З цими словами Джеллін вийняв з грубої шкіряної течки, яку завжди носив з собою, два аркушики паперу завбільшки з телеграфний бланк. Я уважно прочитав їх. Слова були написані од руки, великими літерами, посилач залишився невідомий. На першому стояло:

"Дорогий Вейтоне, приготуйся до смерті. Я уб'ю тебе дванадцятого листопада. Пам'ятай: дванадцятого листопада. Утекти тобі від мене не вдасться. Ф."

— Цього листа вручено шостого вранці,— пояснив Джеллін.— А ось другий лист, отриманий другого дня.

"Дорогий Вейтоне,— читав я,— приготуйся до смерті. Я уб'ю тебе дванадцятого листопада. Пам'ятай: дванадцятого листопада, вранці. Утекти тобі від мене не вдасться. Ф."

— Вони майже ідентичні,— зауважив я, повертаючи їх Артурові.— У другому міститься уточнення: "вранці"... Сподіваюся, що Вейтон не дуже схвилювався...

— Не схвилювався! — вигукнув Джеллін і, переляканий своєю нестриманістю, додав швидко: — Пробачте мені, але Вейтон більш ніж схвильований. Він упадає в усе більшу паніку. Загроза смерті не дає спати йому, а разом із ним і центральному поліційному управлінню, куди він і його рідні дзвонять по двадцять разів на день. Сьогодні вони дзвонили вже вісім разів, щоб довідатися, чи ми спіймали автора листів. Поки ми не викриємо винуватця, Вейтон не зможе нормально жити. Ми приставили до нього двох співробітників, які бережуть його вдень і вночі, але він запевняє, що цього недостатньо: він так і не може спати.

— Ви ж бо по собі добре знаєте,— сказав я,— той, хто справді готується вбити, не лізе на рожен і не посилає анонімок, він тільки йде і вбиває. Просто комусь дуже хочеться пошарю пати нерви Вейтону, а він на це й піддається.

— Атож,— озвався Джеллін,— саме так пояснювали йому і ми, коли він прийшов з першим листом до нашої централки. Але він майже в нестямі. Усе товче, що його дванадцятого листопада вб'ють.

— Що й казати, одержувати отакі листи не вельми приємно. Чого він так знервувався, мені цілком зрозуміло... Але, пробачте, на початку нашої розмови ви заявили, що стоїте на роздоріжжі. Як вас розуміти? [8]

Почувши це запитання, Джеллін почервонів.

— А от як...— сказав він.— Може, я вам здамся дещо нескромним, але мені вдалося здобути маленьку перемогу.— Тут він, заохочений моїми жестами, одсьорбнув коньяку і вів далі: — Як ви знаєте, кожна судова справа складається з протоколів допитів, описів огляду місця злочину, експертиз, викладених на десятках сторінок,— усе це я потім упорядковую для архіву. Протоколи ведуться співробітниками звичайно нашвидку — так їм кортить скоріше закрити справу. Я вже давно просив управління дозволити мені переглядати ці показання ще до того, як підшивати: все-таки можна зайвий раз переконатись у вірогідності тих чи інших свідчень. Звісно, не всі, а лише ті, які, на мою думку, суперечливі. І ось тиждень тому начальство моє нарешті дало на це дозвіл. Отож тепер, коли до архіву надходить якийсь документ і я вловлюю в ньому якісь неясності, то я починаю перевіряти подані в ньому відомості. Якщо це протокол допиту, я допитую свідка ще раз, якщо йдеться про огляд місця злочину, то я проводжу його знову. І так далі...

Тут, вражений власною красномовністю, Артур Джеллін замовк і засоромлено глянув на мене.

— Любий Артуре,— сказав я радо,— то це ж чудово. Так невдовзі начальство зрештою оцінить вас по заслузі.

— Ради Бога! — вигукнув Джеллін, соваючись у кріслі, заклопотаний, але й радий від почутого.— Так от я поясню, чому я дозволив собі турбувати вас о такій пізній порі: мені треба піти до Вейтона додому.

— Зараз? Посеред ночі? — поцікавився я.

— О другій ранку,— уточнив Джеллін.— Я хочу перевірити рапорт, одержаний від одного зі співробітників, приставлених оберігати актора. Даруйте,— вів далі він піднесено,— але я знаю, що Вейтон взагалі не виходить з дому, не лягає ввечері в постелю, а проводить ніч у кріслі перед каміном. Дружина намагається його заспокоїти, і в результаті доходить до сварки. Двоє шуряків просто сміються з нього, а отриманий мною звіт зводиться до однієї лаконічної фрази: "Нічого особливого не помічено". Інакше як халатністю це не назовеш. У сумлінно складеному рапорті повинен навіть згадуватися кожен рип стільця... Ось чому я вирішив сам піти до дому Вейтона і заступити там співробітника на посту. Його зміна закінчується якраз о другій.

— Усе це цікаво, але...— Я глянув і прочитав в його очах, що він прийшов до мене, аби запропонувати піти разом.— А можна туди піти і мені? Такого роду справи мені вельми цікаві. Я давно мрію написати книжку про психологію злочину.

— То ви згодні піти зі мною? Я саме для цього сюди і явився! Я маю дозвіл брати з собою одібраних мною осіб. Можна вскочити в халепу. А потім капітан Сандер вас знає... [9]

— А що — завдяки вам добре розважуся,— сказав я.— Котра година?

— Лише пів на першу,— відповів Джеллін.— Але, якщо вам цікаво, перш ніж вирушити туди, я хотів би ознайомити вас з усім, що стосується цієї справи.

Ми розмовляли до пів на другу, проглядаючи різні документи, пов'язані зі справою Вейтона. Артур обходився з ними, мов з реліквіями. Лежали вони в десяти окремих папках під грифом "Службова справа" і містили матеріали стосовно челяді Вейтона і, звичайно, його самого. Фігурувала в них дружина актора Матільда Чезлі, її двоє братів — Альберт і Френсіс Чезлі і службовці, три-чотири особи з театрального світу, імпресаріо, колеги актора. Папки містили всі можливі відомості про кожного, починаючи з дати народження, усіх адрес, які змінювалися за довгі роки, і закінчуючи характером і розміром прибутків. Це був основний слідчий матеріал: наслідок показань свідків і огляду місця можливого злочину, проведених від дня подачі скарги Філіпа Вейтона. Лежала тут і замітка з написом "таємно".

— Полювання на винуватця,— оглядаючи папери, сказав я з посмішкою.— Але ці документи позбавлені життя. Кожна зі згаданих тут осіб може бути винна чи невинна. Треба придивитися до цього всього зблизька...

— Пане професор,— промовив розчаровано Артур.— Мені б не хотілося здатися неввічливим, заперечуючи вам, але я інакшої думки. Мертві аркушики паперу! Але ж саме завдяки їм ми викриємо автора анонімок і перешкодимо йому вчинити злочин! Ви от прочитайте. Тут є все. Звідки відправлено листи з погрозами? Перший укинули у Сент-Джоні, до скриньки під номером 23, між восьмою і десятою годиною. Другий укинутий на Грейвз-стріт, до скриньки під номером 4, теж між восьмою і десятою. Обидві скриньки висять у передмісті Бостона. До того ж чому з архіву ми одібрали саме ці, а не інші документи? Адже ми не можемо розглянути справи всіх тих, з ким Вейтон будь-коли стикався. В доборі матеріалів ми керувалися двома критеріями. Перший, інформаційний: відомості про рідних і найближче оточення актора дозволяють уявити всю ситуацію. Другий — це критерій дедуктивний.

Визначили кілька найближчих знайомих Вейтона: імпресаріо, колеги тощо. На цій підставі ми спробуємо відгадати, хто автор анонімок. Ось ви висловилися при знайомстві з документами так: "Полювання на винуватця". А от мені здається малоймовірним, щоб винуватця можна було знайти серед осіб, описаних у цих паперах. Той, хто підписує ініціалом, мабуть, фальшивим, такі погрози, мусить бути з-поза середовища Вейтона і не боятися, що його можуть запідозрити.

Довгий цей висновок Джелліна я слухав з захопленням. Незважаючи на його шанобливе ставлення до мене, я відчував, що [10] він певний у своїй правоті. Виходило так, ніби він казав: "Така моя думка, і викладаю її цілком зрозуміло. Пробачте мені, що я не згоден з вами, хоча я вас дуже високо ціную".

О пів на другу на порозі кабінету постав служник Джін, несучи наші дощовики.

— Зараз перша тридцять, машина чекає,— проказав він. Нагадувати нам про виїзд ніхто йому не велів. Хоча я не раз картав його за підслухування моїх розмов, відучити його від цього мені не вдалося. Треба зрештою визнати, що підслухував він для мого ж таки добра.

У Бостоні, цьому найблагороднішому місті Сполучених Штатів, туман велика рідкість, але якщо вже він упаде, то не поступається нічим своєму славетному лондонському побратимові. Ось чому на відносно недалеку дорогу до будинку Вейтона у нас пішло двадцять п'ять хвилин.

Попри пізню годину всі без винятку вікна вілли світилися. Можна було подумати, що там відбувався великий прийом гостей.

Не встигли ми зупинитися перед брамою, як почули лютий гавкіт собаки, і голос чоловіка, чий силует ледь бовванів у тумані, гукнув:

— Хто там?

Артур Джеллін вистрибнув з машини й одразу ж одгукнувся притлумленим голосом:

— Поліція, поліція.

Коли ми підійшли до чоловіка, він пильно придивився до нас і спитав:

— Артур Джеллін? А хто це з вами?

— Професор Берра.

У коридорі ми пройшли ще один огляд, цього разу його проводив камердинер Вейтона, а остаточно всі сумніви розвіяла лише поява співробітника поліції, на зміну якого прийшов Артур.

— Салют, Артуре,— привітав він нас.— Поступаюся місцем тобі. Ніч напрочуд спокійна. Наш кандидат у покійники розкладає пасьянс і підкріплюється алкоголем. На добраніч.

Він торкнувся пальцями до наголовка капелюха і пішов собі. Нас увели до вітальні, де був Філіп Вейтон.

Актор сидів спиною до палаючого у каміні вогню і розкладав колоду карт. У кріслі, не вельми успішно, боровся з оспалістю другий із співробітників, виділених для охорони Вейтона. Він сидів у капелюсі, а в пальцях тримав недопалок.

Після кількох слів вітання Джеллін і я посідали на канапі, мовчки споглядаючи на задуманого над пасьянсом актора. На перший погляд могло здатися, що Вейтон не дуже хвилюється, але огляд при вході,

засвічені в усьому домі вогні і безсоння челяді промовляли самі за себе. [11]

Ще рік тому я бачив Вейтона в театрі. На сцені він мені сподобався, він грав там роль у дусі Маклеглена — героя підлого, хоча не позбавленого якоїсь шляхетності. Проте як людина він мені не імпонував. Фізично він був міцний і дужий, але його обличчя носило сліди гуляки й марнотратника життя. Придивляючись до нього наламаним оком психолога, я підмітив інші, не вельми похвальні ознаки: випнуті надбрівні дуги, здоровий носяка, маленькі приплюснуті вуха, що свідчили про його буйний характер. Такій людині, як він, було неважко викликати до себе глибоку ненависть і навіть бажання убити. Можливо, його власний страх і походив з усвідомлення того, які почуття будить він в інших людей.

Міркуючи так, я раптом почув, що Вейтон звертається до мене.

— Я був в Італії на гастролях з однією англійською трупою. Італійці мають найбільшого письменника світу... Піранделло.— Тут він зупинився, роздивляючись карти, потім повів далі: — Я трохи вивчав італійську. Саме для того, щоб грати в п'єсах Піранделло... "Шестеро персонажів у пошуках автора"... Може, ви поговорите зі мною своєю рідною мовою? Я хотів би перевірити, скільки я ще пам'ятаю.

— Залюбки,— погодився я і спитав по-італійському. — В якому місті ви були?

— В Мілані,— відповів він з кумедним акцентом.

— Мі-ла-ні,— поправив я його.— А довго ви були?

— Лише місяць,— пояснив, дещо запинаючись, Вейтон.

Так ми з ним розмовляли майже десять хвилин. Нам пощастило навіть розбудити поліцейського, який з тупою посмішкою почав прислухатися до нашої розмови. Зате Джеллін слухав з великою цікавістю, але я бачив, як він водночас пильно роздивлявся кожну подробицю у вітальні й помічав усе, що тут діялося, перевіряючи слушність лаконічного рапорту: "Нічого особливого не помічено".

— У Бостоні ви пробудете ще довго? — спитав мене Вейтон своєю ламаною італійщиною.

— Я ще двічі прочитаю курс моїх лекцій про психопатію. А до Італії повернуся остаточно лише через два роки.

Вейтон відповіді моєї і не слухав, а вів далі по-італійському:

— Ці ідіоти вважають мене за дурня, аякже: я боюся... І не вірять, що мене справді вб'ють дванадцятого листопада... От ви не з поліції, ви займаєтеся... як це сказати... психопатологією... ти повинні зрозуміти мене. Якщо я так боюся, то на це є підстави... От вони приходять і питають мене, кого я підозрюю. Але ж якби я підозрював когось, то до них би не звертався. Я б упорався самотужки.— Далі, не помічаючи того, він перейшов на [12] англійську: — Кого ж мені підозрювати? Якщо тобі щовечора аплодує багатотисячна публіка, якщо ти щовечора загрібаєш купу доларів, то легко можна завести смертельних ворогів і навіть нічого не знати про них. Вони пояснюють мені: "Та це дрібниця! Це тільки дурний жарт. Заспокойтеся, нічого з вами не станеться, та й зрештою, якщо тільки посилаються анонімки, то що вони можуть зробити?"

Він підвівся і підійшов до мене з дивним виразом на лиці чи то трагіка, чи то блазня.

— Ви розумієте? Американський кодекс!.. Що вони можуть зробити, якщо йдеться лише про листи? "От приходьте, коли вас уб'ють, тоді й

розберемося!" Ха-ха! — Вейтон несподівано зареготав, і його сміх пролунав у великій вітальні похмуро і зловісно.— От приходьте, коли вас уб'ють, тоді й розберемося!..— повторив він.

Поліцейський збирався сказати щось акторові, бажаючи радше заспокоїти його, ніж утішити, аж це двері праворуч від каміна нараз розчахнулися і у вітальню ввірвався чоловік у халаті.

— Годі, Філіпе,— озвався він зневажливо.— Може, ти перестанеш нарешті випендрюватися?

Вейтон одразу ж опанував собою.

— Це Френсіс Чезлі, Філіпів шуряк,— підказав мені Джеллін.

— Я роблю що мені подобається,— холодно відрубав актор, сідаючи на своє місце й наливаючи якийсь напій.— Якщо тобі не спиться, то перебирайся до готелю.

— Овва,— сказав Френсіс Чезлі, наливаючи й собі чарку.— Пан Вейтон стає в позу. Знаменитий актор гордує скромним шуряком. Чудово, я перебираюся до готелю, але прошу, добродію, до мене не звертатися, коли треба буде платити за квартиру. Я не платитиму... і мешкатиму в готелі...

Вейтон поблід, але не відповів нічого.

— Бажаю добре розважитися! — ущипливо кинув через плече Френсіс, виходячи з кімнати.

Вейтон гукнув йому вслід:

— А я тобі — приємно провести час з Гертрудою!

Френсіс Чезлі спинився біля дверей, причинив їх і знову підійшов до Вейтона.

— Слухай уважно,— сказав він.— Перш ніж вимовити це ім'я, раджу тобі добре подумати. А найкраще тобі мовчати. Брудну білизну перуть удома.

— Читати мораль,— заперечив Вейтон,— кожен уміє. Тільки я брудну білизну перу удома, а твоя Гертруда...

— Цить! — крикнув виведений з себе Френсіс, хапаючи пляшку.— Ще слово — і я провалю тобі голову! [13]

Поліцейський, передбачаючи, до чого йдеться, стояв уже між ними.

— Спокійно, панове, тільки не в цю пору. Я був би вам вдячний, якби ви відклали з'ясування стосунків до ранку.— З цими словами він узяв Френсіса під руку і провів до дверей. Його ущиплива посмішка показувала, що з божевільними треба поводитися дуже терпляче.

Чезлі вийшов не озираючись, дарма що Вейтон бубонів щось нерозбірливе за його плечима.

Після цієї короткої сценки актор знову замкнувся в собі. Мовчки, навіть не глянувши на нас, він повернувся до свого пасьянсу. Ми обмінялися з Джелліном тямким поглядом. Як завжди коректний, Артур сидів і далі прямо й нерухомо, поклавши лікоть на бильце канапи. Зате я розвалився зручно. Поволі мене почала долати соннота. Тріщання полін у каміні, притлумлене світло, мовчання застиглого, як бовван, Вейтона і гучне сапання розімлілого поліцейського приспали б зрештою мене, якби десь о пів на четверту не зайшла в кімнату акторова дружина Матільда Чезлі. Я впізнав її на превелику силу, чи ж дивина: адже я бачив тільки її фотографію в паперах Джелліна. Обличчя і фігура показували, що вона була вже не першої молодості, але старою вона аж

ніяк не виглядала, і їй не можна було відмовити уроди. Очі ,і вуста вражали красою в жінки такого віку й додавали їй чару молодості. Зразу видно було, що вона дуже імпульсивна й темпераментна.

Не звертаючи уваги на нас, вона підійшла до чоловіка і взяла його за руку.

— Чи не пішов би ти, Філіпе, спати? Ніч уже майже позаду. Ці панове сидітимуть у твоїй кімнаті...

— Мені спати, Матільдо, не хочеться. А навіть якби й хотілося, я б не ліг.

— Але ж не можна так проводити цілі ночі. Господи, навіщо все так драматизувати! Адже зроблено все можливе. Ти в безпеці, і боятися тобі нема чого. Іди лягай...

— Боятися мені нема чого!? Легко тобі так говорити! А ось ти постав на моє місце себе! — Вейтон виглядав людиною переляканою і зламаною.— Смерть чигає на мене звідусіль! А вони, мабуть, по-справжньому цим зацікавляться, коли я вже буду мертвий. Ось тоді скажуть: "Вейтон мав рацію". А зараз кожний кому не лінь дає мені добрі поради: "Не переймайся цим..."

Даремно Матільда пробувала умовити його лягти. Вейтон, упертий, як дитина, на все мав готову відповідь. О п'ятій ранку Він розпатякував про снаряди, які можуть влетіти через камін, про отруєні страви і просякнуті смертяною трутизною подушки. Було зрозуміло, що приголомшений своїм становищем, він уже [14] не міг бодай на хвилинку перестати думати про нього і щораз більше поринав у розпач.

Десь о пів на шосту Матільда втратила терпець І, махнувши на все рукою, підвелася, рушаючи до дверей.

— Хоч би швидше надійшло це дванадцяте,— зітхнула вона.— Принаймні вирішиться якось становище: чи так, чи інак.

Вейтон сполотнів і зиркнув на неї.

— Чи так, чи інак!-гукнув він.— Ох, я знаю, знаю, що тебе нічого не обходить! Але я буду твердий! Вбити мене буде нелегко. Так, я буду твердий!

Очі Матільди на мить засвітилися дивним бликом, але обличчя її відразу прибрало зневажливого виразу. Утримуючи гнів, вона вийшла, не мовлячи більше ні слова.

Гомонячи з присутнім у кімнаті поліцейським, сон якого пройшов, ми просиділи до восьмої ранку. Вейтон тримався від нас осторонь, сидячи в кріслі біля каміна, понурий і зіркий, так ніби не він провів дві безсонні ночі.

Віконні шибки проясніли. Слабке, млисте світло проникло до вітальні, наповненої цигарковим димом. Служник приніс Вей-тону сніданок, а нам по чашці гарячого шоколаду. О пів на дев'яту Джеллін сказав, що нам уже пора, бо він повинен о дев'ятій бути на службі. Ми підвелися й попрощалися з Вейтоном, той відповів нам ґречно, дещо ніби підбадьорений. У коридорі вже чекали двоє нових співробітників, які прийшли нас заступити. Джеллін сказав старшому з них:

— Дивись, Метью, у них точиться постійна сварка. Не залишай їм важких предметів напохваті і будь уважний. Пам'ятай!

— Не турбуйтеся,— відповів Метью.

Ми рушили до виходу, коли молодик, в якому через разючу схожість я впізнав Френсісового брата Альберта Чезлі, швидко збіг сходами і, всміхаючись, гукнув нам:

— Поліція? Моєму шурякові прийшов лист, подібний до попередніх. Що з ним робити?

Метью удав, ніби поправляє пояс на мундирі, і кивнув на Джелліна, просячи його зайнятися цією справою. Ледь почервонівши, Артур узяв листа з рук Альберта, пильно поглянув на адресу і повернувся до вітальні, де ми залишили Вейтона. Ми подалися слідом. Актор сидів на своєму звичному місці біля каміна і саме прикурював, піднісши до цигарки розжеврену скіпку. Побачивши нас, він кинув скіпку у вогонь і насупив брови.

— Що там ще? — спитав він різко.

— Тільки спокійно,— обізвався Джеллін, силкуючись говорити чітко. — Це знову один з тих дурних листів. Ви тільки не нервуйтеся. Відкрийте, будь ласка, конверт, прочитайте листа і верніть мені його. Він нам потрібний для слідства.

Губи у Вейтона, коли він слухав Артура, тремтіли. [15]

— Дайте мені його,— шепнув.

Він узяв листа, розгорнув досить спокійно, прочитав і мовчки вручив Джеллінові. Цим би все й обійшлося, якби не молодий Альберт Чезлі. Той надто веселим, якщо зважити на ситуацію, тоном запитав:

— Ну й що ж тобі пише твій, Філіпе, приятель?

Філіп Вейтон глянув на нього порожнім оком, рухнув у крісло і затулив обличчя долонями. Він плакав розпачливими, уриваними риданнями. Альберт Чезлі знизав плечима і, буркнувши: "Нерви ні к чорту", вийшов з кімнати.

Джеллін наздогнав його в коридорі.

— Дозвольте! — гукнув він.— Я хотів би задати вам кілька питань.

Альберт Чезлі, десь двадцятип'ятилітній молодик, рожеволиций, пухкенький, але з дуже живими і проникливими очима, нервово здригнувся.

— Мені? Прошу, тільки недовго.

— Вудьте певні, я вас не затримаю,— заспокоїв його Джеллін з якоюсь невиразною усмішкою.— Я хотів би лише знати, хто брав листа в листоноші?

— Не знаю. Звичайно пошту бере старий Джерріс, але могла це зробити і Гертруда.

— А хто ця Гертруда?

— Це секретарка мого брата, ми ж учора казали вам.

— Ага, пригадую... даруйте мені... А кому Джерріс або панна Гертруда віддає пошту?

— Моїй сестрі. Як почалася ця історія з анонімками, уся кореспонденція, адресована Філіпові, потрапляє до моєї сестри.

— То це ваша сестра дала вам листа, щоб ви його вручили нам?

— Атож. Ми снідали разом з нею, вона переглядала пошту і, як тільки побачила цього листа, сказала мені: "О Господи! Це вже третій! Спустись, Альберте, вниз і віднеси його поліцейським..." Ще що? — спитав він, позираючи на годинник.

— Дякую, це все,— сказав Джеллін і легко кивнув йому головою.

Нарешті ми могли залишити дім актора. Коли ми сідали в машину, Артур вийняв з кишені листа, який довів до плачу Філіпа Вейтона, і простягнув мені його.

Він містив відомі вже погрози, але цього разу було приписано ще два слова:

"Дорогий Вейтоне, приготуйся до смерті. Я вб'ю тебе дванадцятого листопада, вранці, в автомобілі. Пам'ятай, дванадцятого листопада, вранці, в автомобілі. Втекти від мене тобі не вдасться. Ф." [16]

Розділ другий

Історія життя актора

З Матільдою Чезлі Філіп Вейтон одружився п'ятнадцять років тому. Вона мала тоді тридцять років, а актор, тоді в зеніті слави, двадцять п'ять. Через вікову різницю і скромні статки Філіпа всі говорили, що це шлюб з розрахунку.

Матільда Чезлі внесла в посаг, окрім чотирьох мільйонів доларів, двох своїх братів: Френсіса Чезлі, тоді п'ятнадцятилітнього підлітка, і десятилітнього Альберта.

Хай би там що казали, а шлюб цей був не найгірший. Він мав ті самі вади, як і кожне одруження з любові. За сім років подружнього життя Вейтон витратив три з чотирьох Матільдиних мільйонів. Щоб стати незалежним від імпресаріо, він створював власні театральні трупи, а це, звичайно, влітало в копієчку. Хоча він був добрим актором, а його виступи користувалися успіхом, видатки, пов'язані з утриманням трупи, постійно перевищували прибутки, і кожен сезон завершувався неабияким дефіцитом.

Тим-то Матільда вирішила подбати про майбутнє своїх братів і заморозила залишки своїх капіталів, поклавши жити на проценти. Ось тоді й почався найважчий період для подружжя Чезлі-Вейтон. Філіпові довелося трупу розпустити і вдатися до послуг різних імпресаріо, які, правда, платили йому добре, але заробляли на його імені ще більше. Він почав грубіянити дружині і навіть майже її занедбав. Користаючись з нагоди, яку йому створювала професіональна діяльність, він майже не бував удома і показувався лише кілька разів на тиждень, на сніданок. Розлучитися він не наважувався і навіть не згадував про це. Добре знав, що вищі верстви американські, а надто пуританський Бостон, суворо засудять актора, який допустить сімейний скандал, а це, звичайно, нашкодило б його популярності. Виправдати цей крок могли б тільки дуже поважні причини, а таких не було.

Окрім справ матеріальних, яблуком незгоди в сімействі стала ревність Матільди. Незважаючи на її довге життя з Філіпом, вона все ще була закохана в нього. Чим більше відчувала, що старіє, тим дужче його кохала, і цього стану речей не могло змінити ніщо. Вона не робила чоловікові закидів, коли розпорядник маєтку сповіщав її про нові витрати, вчинені через легковажність Філіпа. Зате виказувала залізну волю, якщо треб.і було вистежувати всі його зальоти. Почувши якусь плітку про нове його захоплення, вона доскіпувалася до кінця, щоб переконатися [17] в правдивості поголоски. Не роблячи скандалу, вона вела слідство, і якщо в тому, про що говорено, була хоч зернина правди, вона уміла втрутитися так, щоб покласти край цій амурній пригоді.

Відомі були два-три таких "втручання" Матільди. Колись ходили плітки про Вейтона та одну актрису — Генрієту Бейм. їх часто бачили разом. Матільда добилася розриву контракту з актрисою, і тій довелося виїхати до Європи. Іншим разом була замішана дочка одного режисера. Матільда пішла до режисера і виклала всю справу так, що Вейтон після того не мав права навіть уклонятися молодій панні. Остання, найсерйозніша пригода сталася два роки тому. Філіп почав натякати на розлучення і цим збудив тривогу в Матільди. їй удалося з'ясувати, що Вейтон хоче одружитися з письменницею Мартою Сомерсет, між іншим,

автором п'єси "Нічна буря", в якій він саме грав. Марта Сомерсет приїхала з Англії недавно, бостонського оточення ще не знала, і Вейтон приховав од неї, що він одружений. Сказав лише, що в нього подружка, але він легко порве з нею. Він справді дуже захопився Мартою і робив усе, щоб добитися розлучення і одружитися вдруге. І цього разу Матільда діяла швидко й рішуче. Вона познайомилася з Мартою Сомерсет і довела їй неспростовно, що вона ніяка не "подружка" Вейтона, а його законна дружина. Письменниця, дівчина високоморальна, обурилася і порвала всякі стосунки з Вейтоном.

Тим часом матеріальне становища Вейтона значно погіршилося. Матільда, щоб довести чоловікові свою відданість, погодилася виділити Вейтонові кошти на створення нової трупи. Проте Філіп несподівано взяти гроші відмовився. Він заявив, що створює нову трупу завдяки власним капіталам. Одначе дуже швидко з'ясувалося, які то були "власні капітали". Через шість місяців трупа розпалася, а збитки сягали близько трьохсот тисяч доларів. Матільда заплатила одному з двох кредиторів Вейтона двісті тисяч. То був такий собі Джон Френзен, цей мільйонер витрачав на себе по долару щодня і мешкав у кімнатці, знятій в убогому кварталі Бостона.

Другим виявився ірландець, Фред Макх'ю, торговець пивом. Коли він прийшов, щоб стягти позичені сто тисяч доларів, Філім викинув його з дому, заявивши, що ніколи не віддасть йому навіть жодного цента. Ірландець був обурений, але нічого так і не зробив, щоб повернути гроші, і хоч не раз зустрічав Вейтона, той тільки відверто глумився з нього.

Усі ці перипетії, може б, і не дуже відбивалися на житті подружжя, якби не двоє братів Матільди, які своєю поведінкою тільки сприяли їхньому непорозумінню. Обидва молоді Чезлі з самого дитинства виказували неприховану антипатію до Філіпа Вейтона. Вони добре усвідомлювали, що цей чоловік з виду дужий [18] і міцний, але в душі боягузливий і підступний, руйнує їх своїми фантастичними примхами. Зважаючи на сестру, вони звичайно намагалися мовчати, але гострі

сварки, що вибухали час від часу, унеможливлювали згоду між подружжям.

Френсіс Чезлі, випускник політехнічного інституту, уже заробляв достатньо як на свої потреби і навіть іноді фінансував дім Вейтона. Альберт, який працював з братом, теж був матеріально незалежний. Отож Вейтон, чиї прибутки серйозно змаліли, в останній час міг і не давати ані копійки на утримання дому.

Алкоголь і нездоровий спосіб життя уже відбилися не тільки на його фізичній формі, а й на роботі, і дуже вимоглива бостонська публіка почала підмічати хиби в його манері гри. Привчена до глибокої і тонкої акторської інтерпретації, ця публіка ставала все більше незадоволеною Вейтоном.

У час описуваних нами подій у домі Вейтона, окрім його самого, його дружини і двох шуряків, жила також секретарка Френсіса, Гертруда Веймар. Ходили плітки про роман між Френсісом і Гертрудою, але це не підтверджувалося ніякими доказами. В конторі Чезлі Гертруда працювала вже рік. Контора містилася в тому самому будинку, який Френсіс поділяв з сестрою і швагром, і мала тільки окремий вхід на протилежному боці дому, отож Гертруда жила в одній з кімнат вілли і ось уже рік була ніби членом сім'ї Вейтона, столуючись разом з ними і часто складаючи товариство Матільді. Челядь складалася з восьми осіб: на кухні старе подружжя Рамдомів, які служили у Вейтона з часу його одруження, чотири покоївки, типові массачусетські дівчата, міцнотілі, зграбні блондинки з рудуватим одливом волосся; камердинер Карлтон, щирий англієць із застиглою на обличчі гримасою погордливої пошани до всього американського, а також старий Джерріс, портьє і сторож, найнятий п'ять років тому. Він повинен був не лише охороняти браму, що було зайвим, а й підсобляти в найважчих домашніх роботах, проте як покоївки, так і старі Рамдоми навчилися обходитися без нього, оскільки дочекатися од нього допомоги було нелегко. Більшу частину дня мовчазний Джерріс тинявся по дому, безперервно курячи, і здавалося, що він про все знає куди більше, ніж хтось інший.

Звичайно, домівники Вейтона та його знайомі були допитані і мусили розповісти багато подробиць із свого життя. Так, скажімо, випливло, що Гертруда Веймар доводилася раніше дружиною Джону Френзену, який позичав Вейтонові гроші на створення трупи і який, бувши мільйонером, удавав з себе бідняка з робітничого кварталу Бостона. Розлучився Френзен два роки тому, коли він, за його словами, зрозумів, що Гертруда вийшла за нього лише через гроші. В домі Вейтона про ці давні сімейні [19] стосунки не знали, і вона благала капітана Сандера, який вів перший допит, нікому про це не згадувати. Сандер поки що пообіцяв їй це. Виявилося також, що це Гертруда порадила Вейтону звернутися до Фрезена за позичкою, і актор послухався її. Фрезен дав гроші, не відаючи, що до цієї справи доклала рук його колишня дружина.

Усім цим особам довелося написати великими літерами текст анонімок, надісланих Вейтонові. Цієї долі не уникли також і Генрієта Байм та Марта Сомерсет. Тепер ці аркушики вивчав досвідчений графолог. Отож поліція, хоча не дуже зважала на листи з погрозами, провела протягом двох днів цілу низку слідчих заходів. Узято також відбитки пальців тих осіб, щоб порівняти їх з можливими відбитками на листах, одержуваних Вейтоном. Увесь цей матеріал потрапив до лабораторій поліційного управління разом зі зразками паперу, на якому було написано листи. Вейтона стерегли вдень і вночі, не спускаючи з нього ока. Добратися до нього було незвичайно важко.

Над усім цим матеріалом після безсонної ночі, проведеній у домі Вейтона, восьмого листопада зранку працював Артур Джеллін у похмурому, холодному і темнуватому кабінеті на Сейморі-стріт.

Поліцейським Артур Джеллін не був і навіть не зумів би при всьому своєму бажанні ним стати. В цьому йому перешкоджала його вроджена несміливість, що лежала біля джерел усіх його життєвих невдач. Зате він був видатним теоретиком у найширшому значенні цього слова. Він любив говорити, що логіка — це закон абсолютний, ще абсолютніший від закону тяжіння. Закон тяжіння має один виняток: він нечинний у вакуумі, зате логіка діє і там. Навчаючись на другому курсі медичного

інституту, він завдяки логічній дедукції вигадав новий хірургічний затискач для операції у черевній порожнині. Цей мініатюрний, але геніальний винахід одразу ж знайшов своє застосування, і тепер його названо за іменем професора хірургії, якому з великим пієтетом Джеллін показав свій малюнок.

Цей архіваріус центрального поліційного управління знайшов за своїм письмовим столом, не ведучи сам допитів свідків, розгадку двох моторошних убивств, підказавши вчасно свою думку, єдино слушну, тобто логічну, кому треба. Капітан Сандер добре знав про таланти Джелліна і навіть користався з них, але як практик він розумів, що Артур не той, кого можна було кинути у вир слідчої роботи. При всіх своїх здібностях до логічного мислення Джеллін розгубився б в елементарному веденні слідства і не знав би, наприклад, як учинити, якби якийсь портьє відмовився дати потрібну інформацію.

Коли того ранку, близько одинадцятої, Артур Джеллін зажадав з ним розмови у справі Вейтона, капітан Сандер зустрів [20] його вельми привітно. Перепросивши за те, що він дозволяє собі забирати дорогоцінний час капітана, Джеллін перейшов до суті.

— Ця справа, пане капітан, мені цікава тим, що в ній діє залізна логіка, навіть якщо потім виявиться, що це тільки немудрий жарт. От я й хотів би, як би це сказати, якщо ви, звичайно, не проти, брати активнішу участь у слідстві, а не тільки, як я робив це досі, підшивати в архіві звіти й рапорти допитів...

Капітан Сандер тільки рукою махнув, оскільки на нього саме напав один з його частих, особливо вранці, приступів кашлю, але по хвилі одповів:

— Послухайте-но, Джеллін... Якби можна, я б доручив вам вести слідство... але оскільки це завдання покладено на мене, я не можу такої можливості навіть допустити... Ми можемо зробити так: до десятого

листопада ви можете робити все, що визнаєте за потрібне, щоб прояснити цю справу, ви маєте право вести дізнання і допит. Даю вам цілковиту волю. Якщо до десятого ви нічого не викриєте, то я перебираю слідство в свої руки...— Він замовк на мить, потім, дивлячись Джелліну прямо в очі, додав: — У мене ще дві умови. По-перше, ви постійно діятимете від мого імені, як мій повноважний представник, а по-друге, я вам додаю для компанії сержанта Метчі. Ви будете мозком, а він рукою, оскільки, даруйте мені, я сумніваюся щодо вашої фізичної сили...

— Пане капітан,— сказав Джеллін уриваним од зворушення голосом, — не знаю, як вам і дякувати...

— Гаразд, гаразд... А тепер ідіть, бо в мене багато роботи... Ага, хвилинку...— додав він, коли Артур уже рушив до виходу.— І ще дві умови: без мого дозволу нікого не арештовувати і кожні дванадцять годин доповідати мені про хід слідства. Це все, можете йти.

Артур Джеллін вийшов з капітанового кабінету зовсім одмінений. Своїх почуттів він ніколи не виказував, але про стан його душі досить красномовно свідчили його очі. До Сандера він прийшов з якимись маленькими надіями, але такий успіх йому не міг примаритись навіть уві сні. Виявлена йому довіра окрилила його. Побачивши, як до його кімнати перевальцем, мов колишній моряк, входить посланий від капітана сержант Метчі, він привітав його дуже сердечно.

— Дорогий Метчі, нарешті ми разом працюватимемо! От побачите, чого ми досягнемо,— і він майже обняв його, як дівчину.

Метчі, до такого вияву почуттів не привчений, поправив краватку, яка постійно з'їжджала, і з цікавістю подивився на Джелліна. На противагу до Артура, він був маленький і товстий, але [21] при уважному розгляді можна було дійти до висновку, що обидва вони створені, щоб доповнювати один одного.

— То яка моя робота? — спитав Метчі, який не любив марнувати часу.

— Нічого особливого, нічого непосильного,— відповів скоромовкою Джеллін.— Ви зараз підете до Вейтонів й проведете там цілий день, до дев'ятої вечора, пильнуючи за всім довколишнім, але нікому на очі не потрапляючи. О пів на десяту зустрічаємось у мене вдома, і ви дасте мені повний звіт. Ви справу Вейтона знаєте?

— Якнайдокладніше.

Джеллін подякував йому, але Метчі пішов, як завжди, не попрощавшись. Навряд щоб міг цілком оцінити, яку симпатію йому виказували.

Через п'ять хвилин, тримаючи під пахвою течку з цінними документами, Джеллін вийшов з кабінету. Поводився він так, як щодня, тобто добрався з роботи додому звичною дорогою, витративши на це, можливо, трохи менше часу. Вдома він ліг передрімати, попросивши дружину розбудити його о дев'ятій вечора, а сина дотримуватися до того часу тиші. Прохання його було виконано скрупульозно.

О дев'ятій вечора дружина розбудила Артура, тихо шепнувши йому на вухо, що пора вставати, а син подав йому халат, щоб він міг піти до ванної, сказавши: "Будь ласка, одягни, тату".

Коли відпочилий і викупаний Джеллін закінчив одягатися, йому сказали, що прийшов Метчі. Обидва посідали якнайзручніше, і сержант уже готувався почати звіт, коли Джеллін ввічливо його спинив.

— Дозвольте, пане Метчі, задавати вам питання. Так мені легше відтворити події. Так ось... передусім, що робив Вейтон?

Метчі стенув плечима.

— Нічого. Пролежав цілий день на канапі. Нарікав на головний біль і просив два чи три рази дати йому порошки. Потім кілька годин спав, але з перервами, оскільки досить було грюкнути якимсь дверям або протупати десь крокам, як він прокидався. Проглянув газети... Прочитавши в "Івнінг Бостон" заголовок "Справа Вейтона", розсміявся. Розкладав пасьянс. З вітальні виходив лише один раз, щоб помитися і переодягтися.

— Чудово, Метчі, дякую. Тепер розкажіть мені, будь ласка, про Гертруду Веймар,— сказав Джеллін, який слухав дуже уважно і водночас спопеляв поглядом сина, котрий наважився ввійти в кімнату.

— Про Гертруду Веймар? — перепитав здивований Метчі.— Я бачив її лише раз, коли вона розмовляла в коридорі з Фрекенсом [22] Чезлі. Вони стояли недалеко од вітальні, в якій був Вейтон, але, помітивши, що вони не самі, урвали розмову. Це все.

— А пані Вейтон? — спитав Джеллін.

— Ах, ця? У неї вийшла страшенна сварка з чоловіком за сніданком: Вейтон хотів їсти тільки консерви і пити мінеральну, оскільки вбив собі в голову, що його збираються отруїти. Це зовсім вивело з рівноваги його дружину. Вона заявила йому, що їй хотілося б замордувати його, та тільки не згодна через нього сидіти бодай один день у в'язниці. Потім вона розплакалася, сказавши, що це так він одплачує їй за всю любов, за те все, що вона для нього зробила: підозрює її в намірі убити його. Сцена, як у кіно. Я просто розважався.

Артур задумався на кілька хвилин, піднявши очі до стелі, ніби шукаючи там натхнення. Метчі стежив за ним зацікавлено.

— Гаразд. А двоє Чезлі? — спитав Джеллін, вертаючись на землю.

Метчі закурив.

— Близько п'ятої я пішов до них у контору. Обидва працювали над якимсь кресленням, а Гертруда Веймар друкувала на машинці. Нічого особливого. О восьмій вони прийшли на вечерю, принісши Вейтонові газети. Матільда хотіла не дати йому читати їх, але Вейтон випередив її, вириваючи одну газету з рук Альберта. На лихо, один із заголовків звучав так: "Через чотири дні Філіпа Вейтона буде вбито".

— І що на те Вейтон?

— Він зомлів. Довелося-викликати лікаря,— проказав поважно Метчі.

Артур потер рукою губи, подивився хвилинку вгору, а потім спитав:

— А інші як?

— Усі почуваються себе добре,— відповів іронічно Метчі.— Кухарі готують, покоївки прибирають і подають, камердинер задирає носа, портьє курить.

— Добре, дуже добре,— промовив Джеллін.— Я вам справді вельми вдячний за цей опис подій. Дещо вже вимальовується. Незрозумілою для мене залишається лише одна річ, але, може, завтра з'ясується і це... А тепер я хочу вас попросити про велику послугу, навіть дві... Даруйте вже мені...

— З дорогою душею, ви тільки, будь ласка, скажіть,— відгукнувся одразу Метчі.

— Я візьмуся тут за одну справу, а ви тим часом дайте потрібні розпорядження, щоб за тими, кого я зараз назву, пильно стежили завтра вранці аж до полудня. Говорячи ясніше, я хотів би знати, хто з них піде кинути листа або ж доручить комусь це [23] зробити. Ось тоді й доведеться затримати того, хто вкидатиме листа...

— Зрозуміло,— відкарбував Метчі.— То, значить, ви гадаєте, що вони й надалі розважатимуться писанням цих ідіотичних анонімок?

— Хтозна, Метчі,— відповів стримано Джеллін,— Або боюся, що без цього не обійдеться...

— Гаразд... А тепер назвіть імена цих осіб.

— Записуйте. Матільда Чезлі, її двоє братів, Гертруда Веймар, уся Вейтонова челядь, а також... а також...— Джеллін почав копатися в своєму записнику.— Джон Френзен, Генрієта Бейм, Марта Сомерсет, Макх'ю... і це все.

Закінчивши писати, Метчі поклав аркуш до кишені і сказав з удаваною серйозністю:

— А може, мені записати і прізвище капітана Сандера? Від нього можна чекати будь-якого сюрпризу, правда, пане Джеллін?

Артур, наділений почуттям гумору, щиро зареготав.

— Браво, браво, Метчі. Я справді тішуся нашим співробітництвом. Хочу вас попросити ще про одне... Не хотів би вас надто експлуатувати, але будьте опівночі перед пивним баром Клей З...

Метчі без зайвих слів кивнув головою і пішов, бурмочучи собі під ніс: "Опівночі..."

Близько десятої Джеллін зібрав свої папери і сховався в кімнаті, гучно охрещеній кабінетом, але насправді їдальні, чиї стіни прикрашали полиці з книжками. Один стіл служив для писання, на другому їли. Лимонові фіранки на вікнах хвилювалися під поривами леготу, безсилого розвіяти туман. Джеллін відслонив одну штору і визирнув надвір, за вікном у млі рухалися не люди, а якісь невиразні тіні. Хазяїн

підійшов до полиць з книжками, прочитав кілька назв, пройшовся кілька разів по кімнаті, заклавши руки за спиною, і врешті спинився, утупившись очима у стелю. Через кілька хвилин він сів за стіл, узяв кілька аркушів білого паперу й заходився писати.

"Капітанові Столену Сандеру від Артура Джелліна

СЕКРЕТНИЙ РАПОРТ № 1

Слідство у справі Вейтона проходить за встановленим порядком. Одначе досі не вдалося викрити нічого нового. На думку нижчепідписаного, найголовніше не виявлення автора анонімок, а зрозуміння, з якою метою вони посилаються. Іншими словами} треба з'ясувати, хто зацікавлений у тому, щоб погрожувати Вейтонові смертю. У перший момент можна було подумати, що анонімник [24] хоче змусити Вейтона сидіти удома, занедбавши роботу. В цьому разі листи міг би писати суперник — інший актор, здатний скористатися зникненням Вейтона зі сцени. Але нині Вейтон ніде не грає І не веде ніяких переговорів для одержання нової ролі.

Гідне відзначення, що Вейтон, посаджений під замок і під сувору охорону, не може загинути від руки чужого. Іншими словами, якщо анонімник не хтось із числа домашніх, то він не збирається вбити Вейтона насправді, оскільки добре усвідомлює, що через розголос, викликаний посланими анонімками, практично це стало неможливо. Якщо ж у гру замішаний хтось із домашніх, тоді погрози справжні. Але в такому разі залишилася б незрозумілою історія з листами, оскільки гаданий убивця не має жодних логічних мотивів повідомляти жертву про свої наміри.

Як випливає з написаного вище, якщо сприймати погрози серйозно, то їхнього автора треба шукати скоріше в домі Вейтона, ніж поза домом. Тільки особа з найближчого оточення актора може бути певна, що, незважаючи на підняту тривогу, вона зможе вчинити вбивство.

Артур Джеллін".

З притаманною йому точністю Джеллін написав наприкінці рапорту: "Складено о 22.30, передано до центрального поліційного управління о 23-й годині". Потім вклав аркуші в конверт і вийшов з дому. Точно о 23-й годині він вручив рапорт секретареві капітана Сандера і швидко покинув будинок поліційного управління.

Густий туман усе ще сповивав місто. Проте це не тільки не заважало, а радше допомагало Артурові думати. До зустрічі з Метчі залишалася ще година, і Джеллін хотів скористатися кожною вільною хвилиною. Він сів у таксі і звелів одвезти себе на Рендлоу-стріт, 22.

Ця вуличка містилася на далекій окраїні Бостона. На кілометровій відстані тягнулася серія маленьких, стандартних, убогих будиночків, де мешкали робітники. Об одинадцятій вечора ніхто вже не ходив тут по вулиці, а скупе її освітлення тепер іще приглушував туман.

Джеллін вийшов з таксі, наказав водієві почекати і піднявся сходами, що вели до дверей дому під номером 22.

У тісному під'їзді витер сірника, щоб прочитати на дощечці прізвища пожильців. Того, кого шукав, знайшов він одразу й натиснув дзвінок, виведений біля прізвища. Скоро двері відчинилися, і на порозі з'явився чоловік.

Що ваша ласка? — спитав він якимось писклявим і водночас лагідним голосом. [25]

— Даруйте мені,— сказав збентежений Джеллін.— Я з центрального управління поліції... ось моє посвідчення... Я прийшов про дещо довідатись у вас.

Чоловік на посвідчення навіть не глянув і відмахнувся рукою— мовляв, це його не цікавить.

— В таку пору? — гмукнув він здивовано.— Чи не могли б ви прийти завтра вранці або взагалі не приходити?

— Пане Френзен,— кашлянув Джеллін,— години Вейтона, можливо, лічені. Наш обов'язок використати кожну хвилину...

Джон Френзен, мільйонер, який мешкав в убогому робітничому будинку, відірвана від справ і світу людина, нетерпляче скинувся, але розчахнув навстіж двері, запрошуючи Джелліна всередину.

— Заходьте.

Він провів його на третій поверх і відчинив двері маленького покоїка, якщо тільки це приміщення заслуговувало такої назви. Усі стіни від стелі до підлоги вкриті були полицями з книжками. Великий стіл під вікном був теж завалений книжками і паперами. Усю іншу площу займав тапчан, він правив і за ліжко і за стілець. Ані сліду інших потрібних меблів, таких, як шафа чи умивальник. Хіба що все було сховане в тапчані.

— Сідайте,— сказав Френзен, показуючи Артурові на тапчан.— Мабуть, усе знову вперлося в цю літеру "Ф", чи не так? Оскільки листи з погрозами до Вейтона підписані літерою "Ф", а моє прізвище Френзен, то мене вважають за майбутнього вбивцю.

— Ні, ні! Не про це йдеться! — заперечив Джеллін і додав з ваганням: — Йдеться про одну делікатну справу, і я буду вам без міри вдячний, якщо ви захочете відповісти мені по щирості.

— Це щось нове? — спитав похмуро Френзен.

— Бачте, я хотів би знати, чому ви розлучилися з Гертрудою Веймар?

Перш ніж відповісти, Джон повільно підняв голову і уважно поглянув на Джелліна. З досьє випливало, що йому сорок років, але його обличчя і вся постать підказували, що він куди старший. Волосся, окрім кількох чорних пасемців, було майже сиве. Глибокі зморшки поорали чоло і залягли при кутиках уст, колір обличчя був нездоровий, землистий, а очі згаслі. Френзен озвався після довгої хвилі мовчання.

— Гертруда Веймар уже не моя дружина. Була колись, це так, але я не розумію, навіщо потрібно комусь доскіпуватися, що стало причиною нашого розлучення?

— Щодо цього,— сказав усе ще збентежений Джеллін, а проте вже збираючись до нападу,— я вам спершу задам інші питання. Чи відомо вам, що Гертруда Веймар працює у братів Чезлі і живе в тому самому будинку, що й Вейтон? [26]

Джеллін питав, а сам нишком, але пильно спостерігав за Френзеном. Проте ніякої реакції не дочекався.

— Про це я довідався сьогодні ввечері з газет, які пишуть про справу Вейтона,— відповів Френзен.

— А раніше ви про це не знали?

— Ні,— мотнув головою Френзен.— Але якби я про це навіть знав, мені було б до цього абсолютно байдуже.

Артур Джеллін якусь мить мовчки розглядав ґудзики на своєму пальті.

— І все ж чи не зводили б ви пояснити мені,— настоював він.— Чому ви розлучилися з Гертрудою Веймар?

І цим разом Френзен відповів не одразу. Він сперся ліктями на стіл, узяв покладену перед ним книжку й почав задумано гортати її.

— Послухайте, ви прийшли сюди, щоб на підставі сказаного мною виснувати, чи здатна Гертруда вбити Вейтона,— урвав він на хвилю гортати.— Можу вам сказати одразу, що вона убити здатна, але Філіпа Вейтона не вб'є, оскільки це їй не принесло б жодного цента. Це ясно як сонце.— Він знову спинився, потім устав, даючи Джеллінові зрозуміти, що їхня розмова вичерпана, і додав: — Я сказав вам те, чого ви хотіли довідатися в мене. Отож звільніть мене від необхідності з'ясовувати причини мого розлучення.

Джеллін устав теж. Від збудження його рука, засунута в кишеню пальта, нервово стискала коробку сірників.

— Пане Френзен,— сказав він тихим голосом.— А проте я хотів би знати саме це... Мені прикро, що доводиться наполягати... Скажіть, будь ласка, чому ви розлучилися?

Він ще не договорив, як Френзен вигукнув:

— Гаразд, тоді ви дізнаєтесь! — Він був сердитий, роздратований.— Я одружився з Гертрудою Веймар після року знайомства, підкуплений її романтичними почуттями. Не хочу описувати, яку палку любов вона виявляла до мене. Досить сказати, що в мене було таке враження, що я руки на себе накладу, якщо не оженюся з нею. Скажете, банально? Але решта куди ще банальніша. Уже через кілька днів після весілля я зрозумів, що Гертруда вийшла за мене лише через гроші і що все було вдаванням. Оце і вся правда. Чи, може, вас цікавлять також інтимні переживання, пов'язані з цим відкриттям?

Розгублений Джеллін намагався дати зрозуміти, що він цього зовсім не вимагає.

— Переконавшись у її справжніх почуттях,— вів далі Френзен,— я вирішив покарати її якнайдошкульніше. Я відписав увесь свій маєток небожеві, а потім, найнявши досвідченого адвоката, почав шлюборозлучний процес. З огляду на мою бідність, оскільки я позбувся всього, мені присудили платити аліменти у розмірі [27] п'ятдесят доларів щомісяця. А Гертруда ж розраховувала навіть у разі розлучення дістати кругленьку суму грошей. На щастя, я розкусив її наміри. Якихось п'ятдесят доларів! Зайве додавати, що я злидень тільки позірний. Насправді маєток залишається моєю власністю, а небіж позичив мені тільки своє прізвище.— Він на хвилю умовк, поринувши в спогади.— Тепер вам зрозуміло, чому я тулюся в цьому робітничому кварталі: через розчарування сентиментального характеру і вважаючи на фінансове управління...— Він посміхнувся, підійшов до дверей і широко розчинив їх.— Сподіваюся, що ви узнали все, що вас цікавило.

— Красно вам дякую,— пробурмотів Джеллін.— Пробачте, якщо я зловживав вашим терпінням.

Френзен провів Джелліна сходами і відчинив надвірні двері. Артур переступив поріг, але як тільки рушив геть, Френзен зупинив його.

— Убити Вейтона здатна лише одна людина,— сказав він.— Але в неї не стало б терпцю писати листи. На добраніч.

Артур Джеллін вражений спинився. Простягнув руку, щоб подзвонити і побалакати ще з Френзеном, але по зрілому роздумі опустив її. Таксі чекало. Він сів і назвав водієві адресу.

— До пивного бару Клей 3.

Вмостився зручно в сидінні й приплющив очі. Після кількох хвилин дороги розплющив їх, буркнувши собі під носа:

— Усе в житті логічне, навіть шаленство!

## Розділ третій

## Нічні дізнання

Пивні бари Клея у Бостоні не дуже відомі. Люди з вищих сфер, чиновники і робітники їх зовсім не знають. Зате вони у пошані серед цілого клану любителів-пиворізів, деяких акторів, зубожілих аристократів і майбутніх банкрутів.

Ці чотири бари розміщені в чотирьох "стратегічних" пунктах міста. Від центру вони не дуже близько, щоб не муляти очей вищому світу Бостона, але й не так далеко на околиці, щоб важко було до них добратися. Кожен із них мав свій номер: 1, 2, 3, 4. Найпопулярніший бар Клея 3, і то з двох причин: по-перше, відчинений цілу ніч, по-друге, його власник, ірландець Макх'ю за європейською модою порядкує в ньому сам і особисто обслуговує клієнтів, гідних цієї довіри. [28]

Метчі з його особливим, культовим ставленням до пива не міг ігнорувати пивних барів Клея. У хвилини вимушеної бездіяльності він проводив у них чимало часу, міркуючи над повним кухлем пива. Тим-то призначаючи зустріч у барі Клей 3, Джеллін зробив йому справжню дружню послугу, і рівно опівночі Метчі стояв уже біля входу до переповненого бару, видивляючись Артура.

Але опівночі Джеллін не з'явився. Уперше його підвела пунктуальність. Кілька разів Метчі заходив до закладу, щоб пивом прочистити мозок і в надії виходячи застати Джелліна біля входу. Лише без двох хвилин перша, коли, втомлений і стурбований, він збирався вже почати розшуки архіваріуса, перед баром зупинилося таксі і з нього виліз Артур. Без капелюха, з червоним обличчям він підбіг, роблячи вибачливі жести, до сержанта.

— Мені дуже прикро, дорогий Метчі,— сказав він, важко дихаючи,— але вже збираючись на побачення з вами, я передумав і поїхав ще до Вейтона...

— Знову?..— спитав Метчі, відчиняючи двері бару.— А навіщо ж це?

Вони ввійшли до просторого, переповненого закладу, освітленого притемненими жовтими лампами. Дівчина в куценькій спідничці і з віночком на голові провела їх до вільного столика, потім прийняла замовлення. Австро-бостонський оркестр грав берлінський вальс "Над голубим Дунаєм" так, як тільки в Америці уміють грати.

Їм подали пиво. Після кількох ковтків Джеллін ніби заспокоївся і врешті відповів на питання сержанта.

— Навіщо? — перепитав він.— Щоб побалакати з панею Вейтон...— Якусь хвилину він слухав музику.— Бачте, порівнювати її спосіб мислення з якимсь класичним прикладом жіночої логіки мені б не хотілося...

Метчі вигідно розкинувся на стільці, роззирнувся довкола і здивовано спитав:

— Жіночої логіки? Збуджений Джеллін вів далі:

— Я спробую зараз вам це пояснити. Для чоловіка, дурною там чи мудрого, злого чи доброго, багатого чи бідного, два і два завжди чотири. Для жінки ж ні. Залежно від її характеру, суспільного становища і багатьох інших речей оцінка, скільки буде два і два, різна. Для багатої спадкоємиці два і два — п'ять, оскільки, на її думку, вона може дозволити собі таку розкіш, для злої — три, на злість іншим; для дурної — стільки, скільки бажає її коханий чоловік, бо математика для неї ще одна нагода, щоб довести свою любов... Але все це не означає, що жінка зовсім позбавлена логіки. Так ось: оті систематичні анонімки і є

прикладом [29] жіночої логіки. Мені здається, що чоловікові такого б не спало на думку, а тим паче він не став би робити цього... Метчі зв'язок уловив швидко.

— Так тут замішана пані Вейтон?

— Хай Бог милує! — вигукнув Джеллін.— Я не хочу нічого підказувати! Я лише сказав, що, коли не помиляюся, ці листи з погрозами писала жінка. Але не пані Вейтон. Цього я в кожному разі не говорив.

— А чому ж ви пішли до неї опівночі?

— Дивіться,— Джеллін легенько торкнув сержантові плече.— Сто тисяч доларів Вейтонові позичив Фред Макх'ю, ірландець.

— Знаю про це. І він не отримав цих грошей назад.

Фред Макх'ю в чепурній чорній парі, яка дещо виструнчувала його огрядну постать, пройшов коло їхнього столика, несучи заставлену тацю. Усміхнувся, легко кивнувши, як усім клієнтам, головою і пішов далі.

— Дуже симпатичний чолов'яга,— сказав Метчі.— Коли він у настрої, то ставить усім пиво.

— Типово чоловічий характер,— зауважив Джеллін.

— Що ви маєте на увазі? — спитав здивований Метчі.

— Я хотів сказати...— Артур осікся.— Анонімник не обов'язково жінка. Ним може бути також і чоловік, один із збабілих слабаків, у чиєму характері переважають жіночі риси.

— Мабуть, ваша правда... Щось несхоже: Макх'ю і анонімка... Але ви й досі не сказали, чому ви пішли до пані Вейтон?

— Тому що важить лише допит, проведений раптово і несподівано. У чверть по півночі пані Вейтон була, мабуть, не дуже готова до тих питань, які я їй ставив.

— А про що ж ви питали її?

— "Чому ви ревнуєте свого чоловіка?"

Метчі з цікавістю глянув на Джелліна. Ніколи він не думав, що цей чоловік здатний розбудити даму однієї з найкращих родин Бостона і питати її, чому вона ревнива до чоловіка.

— Зрозумійте мене,— промовив Джеллін,— якщо Вейтонові погрожують смертю, то має існувати якийсь мотив. Подумаймо над трьома можливими: лихий жарт, учинений кимось Вейтонові, мотиви матеріального інтересу і третій варіант, мотиви морального характеру. Якщо це жарт, то нічого не станеться, навіть якщо нам не вдасться викрити анонімника. А тому нас цей варіант не цікавить. Якщо тут вступають у гру матеріальні інтереси, то треба автора листів шукати серед тих, хто має фінансові контакти з Вейтоном. У такому разі слід неодмінно допитати Макх'ю та інших. Якщо ж у гру вступає третій мотив, то тут замішана жінка, і це б пояснювало жіночу натуру автора погроз. Ось чому довелося перевіряти, чи ревнива пані Вейтон, а якщо ревнива, то до кого.

— Дізналися? — спитав зацікавлено Метчі, що не перешкодило йому кивнути дівчині в куцій спідничці, щоб вона подала йому ще одне пиво.

— Пані Вейтон,— сказав шанобливо Джеллін,— дуже ревнива до чоловіка. Моє питання, поставлене тоді, як вона була заспана й застукана зненацька, викликало бурхливу реакцію.

— А до кого вона ревнива? — спитав Матчі.

— Конкретно ні до кого,— відповів Артур.— Вона люта і сердита через численні зради Вейтона. Вона чудово розуміє, що перестала бути привабливою для чоловіка, і це доводить її до розпачу. У її признаннях найчастіше повторюються два імені: Генрієта Бейм і Марта Сомерсет. Бейм актриса, колега Вейтона, а Сомерсет письменниця, автор п'єси, в якій грає Філіп.

Джеллін допив своє пиво і заявив, що ще цієї ночі поїде допитати обох жінок.

— Цієї ночі? — спитав Метчі.— Закон забороняє непокоїти громадян в їхніх будинках від заходу до сходу сонця.

— Знаю,— відповів Джеллін,— і дуже шкодую, що доведеться порушити цей параграф. Я певен, що якби капітан Сандер про це довідався, то напевне не схвалив би моїх дій. Проте я вважаю: як мені треба щось довідатися, то лише так.

Метчі похитав головою. Будити людей, щоб задавати їм дивні питання, не викликало його ентузіазму. У нього були найгірші передчуття.

— Метчі, я прошу вас,— наполягав Джеллін,— допомогти мені. Сам би я в таку пору ходити по приватних квартирах не зміг, але повірте мені: це дуже потрібне, а ви повинні підтримати мене своїм авторитетом. Будете втручатися щоразу, коли відмовлятимуться відповідати на мої питання.

Через це пояснення намір провести нічні допити Метчі не сподобався ще більше. Проте людина дисциплінована, він добре пам'ятав слова капітана Сандера: "Будете його рукою".

— Ну, гаразд,— сказав він нарешті.— Тоді починаймо з Макх'ю.

Викликаний через офіціантку, Макх'ю з'явився одразу, нагороджуючи їх черговою усмішкою та уклоном. Метчі показав на стільця біля столика, і не вельми криючись, пред'явив свій документ.

— Ми з поліції. Шеф хоче задати вам кілька питань. Обличчя Макх'ю спохмурніло, в очах ворухнувся ледь помітний неспокій.

— У мене все в порядку, сержанте... усі потрібні дозволи в мене є, і запевняю вас, що в цій залі ніхто в покер не грає. [31]

— Не хвилюйтеся,— сказав різко Метчі.— Наразі такі справи нас не цікавлять. Послухайте, що вам скаже мій шеф.

Артур Джеллін кашлянув і спробував, але безуспішно, посміхнутись Макх'ю. Нарешті він сказав:

— Бачте... йдеться про Філіпа Вейтона.

Почувши це прізвище, Макх'ю сіпнув щокою і сильно почервонів, що було не так легко, зважаючи на його постійний рум'янець. Він зморщив брови, підняв гнівним рухом руку і ніби збирався круто вилаятися. Проте заспокоївся і сказав (тільки в його голосі відчувалося, якого зусилля це йому коштувало):

— Питайте. Якось я вже висловлювався про Вейтона.

— Мені б хотілося знати,— почав Джеллін,— чому ви не подали на Вейтона позов до суду, щоб повернути свої гроші. Це досить дивно, тим паче що Вейтон кпить собі з вас. За два дні до одержання анонімок з погрозами він одвідав ваш заклад і публічно заявив, що не збирається повернути вам ні копійки з узятого боргу. Чому тоді при такому стані речей ви не звернулися до адвоката?

Якусь хвилю Макх'ю мовчав, і видно було, як його душить злість.

— До адвоката? — перепитав він.— У Вейтона нема ні гроша. Це чоловік скінчений, зруйнований, проспиртований алкоголем... Навіть найостанніший імпресаріо не хоче працювати з ним. Він сміявся б ще більше, якби я найняв адвоката.

— Але його дружина досить грошовита, і Джон Френзен, який позичав йому двісті тисяч франків, одержав усю цю суму від пані Вейтон.

— Я хочу грошей від нього, а не від його дружини. Я так йому й сказав, коли прийшов повернути позичку. Але він сприйняв це за образу. Почав верещати, що гроші його дружини його і що має повне право їх узяти, але після моєї заяви не дасть мені ні шеляга. "Почекайте ось, як у мене заведуться власні гроші",— додав він ущипливо.

Макх'ю скінчив. Пітнів він надто рясно як на температуру, що панувала в його барі.

— Пробачте за наполегливість, але чи вам не здається, що це пояснення може нам здатися надто дивним? Сто тисяч доларів сума серйозна навіть для вас, і такої суми та ще з неістотної, по суті, причини так легко не витрачають. Досить вам подати позов, і через три місяці ви одержали б належну суму разом з поверненням коштів на процес. Чому ви цього не робите?

— Я вже вам пояснював,— сказав з притиском Макх'ю.— Іншого приводу не існує, і мені додати до цього нема чого.— Він зробив паузу і вів далі: — По-вашому, я хочу вбити Вейтона? При бажанні ви можете цьому повірити. Присягаюся вам, що мені кортіло не раз задушити його власними руками, але я ніколи [32] не зважуся на це, оскільки мені жаль його, а крім того, мені неохота гнити потім двадцять років у в'язниці.

— Цікаво, що всі в один голос кажуть, що Вейтон не заслуговує того, щоб через нього просидіти бодай один день у тюрмі,— втрутився Метчі. — Але ж урешті-решт хтось його вб'є, і сказане вами лежить на вашій совісті.

— Лежить на моїй совісті? Може, компрометує мене? — розлютився Макх'ю.— Я ладен заявити навіть перед Господом Богом, що хотів його вбити, і можу заприсягтися, що кожен, кому Вейтон сміявся б у лице, бо ошукав його на сто тисяч доларів, почував те саме, що і я...

Піднесений голос Макх'ю заглушали звуки псевдовіденського вальсу, а в залі панував такий розгардіяш, що люди не звертали уваги на його жестикуляцію. Тим паче що жестикулювали всі.

— Ну, гаразд, гаразд,— озвався несміливо Джеллін.— Не сердьтеся на нас. Спасибі за пояснення. Звичайно, якщо виникне потреба, я одвідаю вас ще раз. Ви не візьмете це мені за зле, правда?

— Приходьте, будь ласка,— сказав Макх'ю, встаючи зі стільця.— Я завжди до ваших послуг. Проте запевняю вас: якщо ви принесете мені звістку, що цього блазня застрелили, я не плакатиму...

На цім слові він пішов, стромляючи два пальця за комір сорочки, щоб вільніше зітхнути.

Матчі подивився на Джелліна, прагнучи з'ясувати його враження, але Артур, здавалося, сидів, заслуханий у бравурні звуки музики.

— Це Гершвін,— сказав він.— Ось послухайте. Яка краса! Тільки Гершвін уміє компонувати такі твори... Та що ж, треба вертатися до дійсності. Ходімо до Генрієти Бейм.

Добратися до оселі Генрієти Бейм о такій пізній порі було неважко. Виявилося, що актриса ще не вернулася з театру і служник усе ще чекав на хазяйку.

Джелліна і Метчі ввели до холу.

Втомлений Метчі позіхав, але Джеллін, який до дев'ятої вечора спав, був відпочилий і жвавий.

Чекання минало в цілковитій тиші. Нарешті близько половини третьої почувся гуркіт мотора, і через хвилину в холі показалася жінка, загорнута з ніг до голови в чорнобурку.

Великою скромністю вона не страждала, але її задерикувате обличчя пом'якшували і злагіднювали очі. Не важко було зрозуміти, чому вона сподобалася Вейтонові.

Навіть Метчі, відпорний до жіночих чарів, завагався і виступив не дуже переконливо в ролі "руки Джелліна". Щоб почати розмову, він здобувся на коротку заяву:

— Ми з поліції. У справі Вейтона. [33]

На щастя, Генрієта Бейм, здавалося, була рада застати в домі Я товариство, вона зняла хутро і, тягнучи його по підлозі, провела я Джелліна і Метчі через короткий коридорчик до вітальні.

— Люблю розмови про Філіпа,— зітхнула вона.— Багатьом він здається злим духом, але це помилка. Якби не його дружина, яка при найменшій його пригоді впадає в істерику, Філіп був би ідеальним другом.

Генрієта ввела Джелліна і Метчі до великої кімнати і посадила їх на канапі. Поки вона відчиняла бар, Джеллін запитав:

— Я хотів би, власне, дізнатися, що сталося, коли пані Вейтон відкрила, що ви і її чоловік...

— Розумію, розумію і зараз усе вам поясню. Зрештою я пробувала вже розтлумачити це іншому співробітникові, який питав про це два дні тому.— Вона налила собі трунку і, тримаючи чарку в руці, вела далі: — Буду з вами відверта. Попереднього дня я сказала не все.

Метчі суворо наморщив брови, але Джеллін заспокійливо торкнувся його руки.

— Сказати все я боялася,— пояснила Генрієта,— щоб не зашкодити пані Вейтон. Отож одного вечора, коли Філіп і я сиділи на канапі, на якій оце сидите ви, і розмовляли собі якнайневинніше про театр, ця жінка, підкупивши, мабуть, покоївку і служника, влетіла, як бомба, до кімнати й почала лаяти Філіпа. Якусь хвилину мене це розважало, але коли я побачила, як вона виймає з сумочки револьвер і погрожує ним Філіпові, я втрутилася...

— Пані Вейтон погрожувала вбити чоловіка? — спитав Джеллін.— Пробачте мені, але я хотів би, щоб ви повторили це ще раз... тільки подумайте... Може, в руках пані Вейтон був не револьвер, а якийсь інший предмет...

Генрієта Бейм посміхнулася приязно, але дещо іронічно.

— Натяк зрозуміла. Ви сумніваєтеся в правдивості моїх слів. Але я запевняю вас, що револьвер був не бутафорний, який використовують, граючи п'єси з бандитами. То був справжній браунінг, яким можна убити людину на відстані в тридцять кроків.

— Ах! — здивувався Джеллін, прикидаючись лицеміром, проте це вийшло в нього не вельми переконливо, щоб ошукати таку жінку, як

Генрієта Бейм.— Ваші слова здаються мені такими важливими, що я своїм вухам не вірю. А що ж далі?

— Як я вже сказала, я втрутилася і заявила, що не хочу допускати скандалу в своєму домі,— вела далі Генрієта.— Тоді вона голосом, сповненим гідності, відповіла, що їй дуже прикро, що вона забулася в присутності такої, як я, жінки. Наразі вона обмежиться тим, що забере Філіпа, застерігаючи за собою право [34] вжити заходів щодо мене. Я розсміялася, і на цьому інцидент закінчився. Філіпа я вже більше не бачила, бо незабаром поїхала до Англії.

Розмова на цих словах актриси, по суті, й завершилася. Було таке враження, що Джеллін не знає, що далі сказати, і цілком поринув у роздуми. Метчі удавав, що й собі задумався, але не треба було бути тонким психологом, аби помітити, що його просто хилило на сон. Генрієта Бейм підпалила скіпки, і в каміні загуготів веселий вогонь. На тлі полум'я профіль актриси здавався справді дівчачим, довгі тіні робили невинним її личко.

Нарешті Джеллін наважився задати ще одне питання.

— Даруйте мені за нескромність... Чи вважаєте, що ви були великою любов'ю Вейтона? Був би вам дуже вдячний за цілком щиру відповідь. Не поспішайте сказати одразу "так" чи "ні", щоб довести, що ви не сентиментальна. Подумайте...

Актриса слухала Джелліна, а сама дивилася у вогонь каміна. На око, зовсім байдужа. Проте відчувалося, що питання зачепило струни її душі. Через хвилину вона обернулася і поглянула просто в очі Джелліну.

— Щиро... ні. Тому я страждала. Великою любов'ю я його не була, це він був моєю... єдиним у натовпі гарних зальотників, які крутяться у гримувальнях актрис. Але я не могла нічим цьому зарадити. Така вже в нього, певне, вдача... Не вміє кохати...— Вона посміхнулася.— Уявіть

собі, я вбила собі в голову, що зумію його виховати... відучу від чарки, він у мене менше куритиме і більше працюватиме...

Джеллін пильно глянув на Генрієту. В голосі її ще звучало щире зворушення, але очі не тільки втратили невинний вираз, а й стали тепер холодними і твердими.

— Це все сталося рік тому? — спитав Артур.

— Рівно рік,— відповіла Бейм з гіркотою в голосі.— Однією з причин, чому Вейтон не зміг справді мене полюбити, було те, що на момент нашого знайомства саме скінчилася його, мабуть, справді велика любов до тієї гордої, як пава, Марти Сомерсет, автора кількох п'єс.

Джеллін не звернув уваги на злосливий тон, яким вона сказала останню фразу. Він підвівся і попрощався ще раз, перепрошуючи за такий пізній візит.

— Якщо треба рятувати Філіпа, то я до послуг поліції в будь-яку пору,— сказала на прощання Генрієта.

Як тільки вони опинилися надворі, Метчі дозволив собі кілька зауважень.

— Чули? Вона не розповіла поліції історії з револьвером, бо не хотіла зашкодити пані Вейтон! Гм! Треба сказати про це капітанові Сандерові. Факт дуже важливий. Можна було б за це її арештувати. [35]

Джеллін не заперечував, але й не згодився. Ішов обіч Метчі безлюдною сонною вулицею. Хоча туман уже розсіявся, повітря все ще залишалося важке й задушливе.

— Бачте, Метчі,— озвався Артур по хвилі,— ця історія з револьвером, розказана лише під час другого допиту, мене не дивує. Мене змушує

задуматися інше: серед багатьох тих, хто заявив, що вони ненавидять і зневажають Вейтона, пані Бейм єдина, яка визнала, що кохає його.

Нічна свіжість, здавалося, перебила сон Метчі, і він зробився балакучим.

— Атож,— зауважив він,— любов може бути таким самим мотивом, як кожен інший, щоб хотіти добратися Вейтонові до шкури... Скажу вам щиро... Ще кілька хвилин тому я гадав, що життя Вейтона в такій самій небезпеці, як, скажімо, ваше або моє, але після знайомства з цією жінкою я починаю боятися за нього!

— Може, ви маєте рацію, але що мене найбільше вражає, це нервовий стан Вейтона. Уже три ночі не спати. Завтра буде вже чотири, післязавтра п'ять. А ви знаєте, що зі страху можна померти.

Обличчя Метчі просвітліло.

— Та й дурень же з мене! — гукнув він.— Як я міг не подумати про це! Вони знають, що Вейтон на межі сил, що він виснажений, і хочуть убити його страхом! Треба...

— Згоден,— урвав Джеллін.— Треба перехопити листи з погрозами, перш ніж вони потраплять до Вейтона. Так і зробимо. За три години підете на пошту, і ми затримаємо всю кореспонденцію, що приходить до Вейтона. Але що це нам дасть? Може, Філіп стане трохи спокійніший, хоча не можна ручитися, що він не попадеться на вудочку і не шалітиме ще більше, не отримуючи анонімок. Проте нам треба дотримуватись гіпотези, що Вейтона уб'ють дванадцятого, принаймні, що все наготовано до того, щоб його убити. А що нам утримання його кореспонденції дасть? Вейтон одержав уже три листи, його попереджено, і навіть якби більше їх не прийшло, гаданий убивця може діяти.

Завдяки логіці Артура обличчя Метчі спохмурніло знову.

— Значить, знову нічого,— кинув він,— нічого ми не можемо зробити. Доведеться тільки чекати до дванадцятого. Якщо його не вб'ють, добре, якщо уб'ють, до нас попадуть якісь нові? факти, достатні для того, щоб повести слідство...

Джеллін мотнув головою.

— Мусимо рятувати Вейтона, а не чекати, поки його вб'ють. Гаданий убивця, з причин відомих тільки йому, був змушений дати нам до рук чудову карту: оголосити про свої наміри перед тим, як учинити злочин. Нам треба вірно зіграти цю партію, щоб актор уникнув смерті. [36]

Дійшли до стоянки таксі.

— Ну, а зараз ходімо спати. Може, вранці спаде щось нове на гадку, — запропонував Метчі.

— Спати? — перепитав здивований Джеллін.— Але ж нам треба йти ще до дому однієї особи. Нас чекає візит до Марти Сомерсет, тієї письменниці, в п'єсах якої грав Вейтон.

Сержант, який відчиняв уже двері таксі, наміряючись сісти туди, застиг обурено.

— Уже за чверть четверта, шефе. Добитися прийому в таку пору буде нелегко, хіба що тільки драматурги змінили час щоденного чаювання...— Проте в машину він сів, уже примирившись з візитом.

Справа це була справді нелегка. Марта Сомерсет гостювала в аристократичній родині Вілкінсів, ті грали роль меценатів, заповнюючи дім відомими людьми: художниками, режисерами і письменниками.

Вілкінси мали велику віллу, єдиною окрасою якої був парк у Мюррей Фет — досить сірої околиці за шість кілометрів від Бостона.

Отож довелося розбудити майже всіх мешканців вілли, змусивши люто гавкати собак по той бік брами, перед якою чекали Джеллін і Метчі. Далі довелося переконувати сторожа, що поліція має право входити в приватні оселі навіть о такій пізній порі, скористатися тими самими доказами в переговорах з портьє і камердинером Вілкінсів, піднятих з постелі, і нарешті з покоївкою Марти Сомерсет. Подолавши ці перешкоди, Джеллін і Метчі мусили чекати у вітальні, поки Марта одягнеться і з'явиться перед ними з лицем вкрай непривітним.

Джеллін так збентежився й розгубився, що не зумів вичавити навіть кількох слів, і Метчі довелося рятувати становище, перепрошуючи письменницю за вторгнення.

— Повірте, нам дуже прикро, що ми завдаємо вам стільки клопоту, але, як вам відомо, життя Філіпа Вейтона під загрозою,— сказав Метчі тоном як на нього дуже ґречним.— Треба використовувати кожну хвилину. Десь через шістдесят годин Вейтон може бути вбитий.

Марта Сомерсет слухала це пояснення без яких-небудь ознак знудження чи, навпаки, цікавості. У неї було делікатне личко і великі зелені очі. Важко було визначити, в чому полягали її чари, але вони не могли не подіяти. Красунею в класичному розумінні вона не була, оскільки риси її обличчя були дещо загрубі, але фігуру мала стрункy і зграбну, довгі ноги, а руки чудової форми.

— Яв курсі цієї справи,— сказала вона бездоганною англійською мовою, такою несхожою з бостонським акцентом Метчі.— Усі дані, яких у мене вимагали в поліції, я дала. Що ще додати, я не знаю. [37]

Тут Джеллін, який врешті отямився, вирішив узяти голос.

— Даруйте мені...— пролепетав він.— Приходити і нав'язувати себе вам о такій порі ми не повинні... Але це справді необхідно, оскільки нам потрібна така інформація, яку почути можна лише од вас.

— Тоді прошу — питайте,— сказала Марта уже не так холодно.

— Я хотів би знати, чи, після того як дружина змусила Вейтона розлучитися з вами, він просив вас зустрітися ще раз?

Марта ледь зашарілася. Поглянула просто в очі Джелліну і відповіла:

— Так, він просив мене про це. Ось уже два роки ми не підтримуємо з ним ніяких стосунків, але не минає такого місяця, щоб він не вигадував якоїсь нагоди, аби зі мною зустрітися. На щастя, мені вдається уникнути цього. Недавно він дзвонив навіть сюди.

— Коли? — спитав Джеллін. — Та десь два тижні тому.

— І що ж ви йому сказали?

— Я дуже ґречно сказала йому, що не маю охоти з ним розмовляти, і поклала трубку. Апарат стоїть у мене в спальні, і запевняю вас, що мені це велика морока відповідати на такі от дзвінки.

Джеллін порозуміло посміхнувся і спитав:

— Як ви вважаєте, почуття Вейтона до вас щирі чи це тільки питання вираженого самолюбства?

Питання було сміливе й коштувало Артуру чималої одваги, проте Марта Сомерсет відповіла без тіні замішання:

— На справжнє почуття Вейтон нездатний. Якщо чоловік пропонує такій жінці, як я, руку і серце, будучи уже одруженим, то це не справжній чоловік, а звичайний блазень. Даруйте вже мені за такий вираз. Смерті Вейтона я не прагну, і якби його вбили, мені було б дуже шкода. Але єдине почуття, яке в мене залишилося до нього, це погорда, і я гадаю, що маю для цього доволі підстав.— Вона підвелася.— Я можу вам ще чимось зарадити?

Джеллін мотнув головою. Марта подзвонила служниці. З'явилася покоївка, і обидва чоловіки, перепросивши ще раз за пізне вторгнення, вийшли в її супроводі. До брами їх провів портьє.

Була четверта ранку. Водій таксі, чекаючи їх, заснув. Перш ніж будити його, Джеллін звернувся до сержанта:

— Це неймовірне, але в мене таке враження, що я вхопився за одну ниточку клубка... Але повторюю — це неймовірне... [38]

## Розділ четвертий

### Смерть зумисне

Після одвідин Марти Сомерсет Джеллін і Метчі розійшлися. Метчі дістав завдання перехоплювати кореспонденції Вейтона, а це означало, що треба було вставати о шостій ранку, хоча лягти йому довелося лише о п'ятій. Проте цього разу він не нарікав. Джеллін пішов додому, але треба чесно визнати, що він теж не ліг спати.

Замкнувшись у своїй кімнаті, він знову вкотре вже засів за вивчення досьє Вейтона. Це були ті самі, уже добре йому відомі документи. Раніше він думав, що за столом можна розв'язати найскладнішу таємницю, але цього разу йому здалося, що розум пасує перед таким завданням.

До виконання погрози убити Філіпа Вейтона залишалося сімдесят чи вісімдесят годин, але й досі не виявлено нічого, що могло б привести до вирішення справи. Певним було одне: Вейтона треба рятувати.

Можливо б, досить було замкнути актора в камері міської в'язниці, тримати його до вечора дванадцятого листопада і в такий спосіб урятувати йому життя, але це означало б відмовитися від спроби викрити винуватця. Крім того, дата дванадцятого листопада могла б бути пасткою, маневром таємничого убивці. Можливо, він планував убити актора пізніше або раніше. Отож замкнути Вейтона у тюрму — це не найкраще розв'язання.

Снуючи туди-сюди по маленькому покоїку, Джеллін думав до восьмої ранку. Поданого йому дружиною сніданку він так і не торкнувся, тільки швидко помився у ванній і о десятій був уже в центральному управлінні, у відділі експертизи, де порядкував симпатичний доктор Андріан Прікоц, експерт-графолог зі світовою славою.

— Ви вже закінчили експертизу анонімок, посланих Вейтону? — спитав Джеллін.

Прікоц кивнув головою і підвів Артура до столу: там під склом лежали три адресовані Вейтону анонімки з погрозами, а поруч такі самі листи, які написали усі знайомі актора: його дружина, двоє шуряків, Макх'ю, Джон Френзен, Марта Сомерсет і челядь.

— Теоретично,— сказав Прікоц,— я викрив дещо важливе, а саме, що листи ці написані рукою автора ось цього зразка,— тут він показав на аркуш, написаний Джоном Френзеном.— Такий самий натиск пера, такий самий нахил літер, така сама манера [39] ставити розділові знаки, надто далеко від слова, до якого вони відносяться. Отож якби ви запитали про мою думку як експерта, я б відповів, що дев'яносто дев'ять відсотків за те, що листи написані автором цього зразка. Але якби ви запитали про мою приватну думку, то поставили б мене в

скруту. Двох ідентичних почерків, щоправда, не існує, але тут ми маємо справу з великими літерами, а це почерк штучний, змінений, не той, яким автор листів послуговується щодня. Хоча це малоймовірне, але не можна виключити, що існує два ідентичні способи написання великих літер.

Артур Джеллін задумливо слухав, пильно розглядаючи записки під склом: написану рукою Френзена і ту, яку отримав Вейтон. На перший погляд почерк обох анонімників спільних рис мав небагато, але при уважнішому розглядові схожість упадала все більше у вічі.

— Подивіться на слово "листопад",— провадив Прікоц.— Як його пише великими літерами Френзен, а як автор анонімок. На око, вони здаються мало схожими, правда? А тепер гляньте крізь лупу. В обох випадках чорнильні крапки на кінцях паличок мають таку саму форму, такий самий напрямок зліва направо, таке саме хвилювання. Це означає ідентичне тремтіння руки і на додачу такий самий навик виводити літери як в одному, так і в другому випадку. Але все це, повторюю, констатація чисто теоретична. Для дослідника, що розглядає конкретний випадок, існує ще чинник суб'єктивний, інтуїтивний. Наука спирається не лише на теорію, і три чверті нових відкриттів ми завдячуємо насамперед передчуттям одкривача, його "фізіологічній" упевненості, а потім уже його інтелекту...

Артур слухав з утіхою цікавий виклад доктора Прікоца і ледве, зважаючи на брак часу, гамував свою цікавість. Через хвилину він урвав міркування Прікоца питанням:

— А експертиза пер?

— Вона нічого не дає,— категорично заявив Прікоц.— Теоретично листи з погрозами могли бути написані чотирма з тих дев'ятнадцяти пер, які я розглянув, але це не доводить, що вони були написані одним з цих чотирьох...

— Чи можна узнати, кому належать ці чотири пера? — спитав Джеллін.

— Авжеж,— сказав доктор і підвів його до столу, на якому лежали пера, кожне з папірцем, де було зазначено, кому вони належать. Чотири з них було відкладено окремо. Дослідження показали, що листи могли бути написані саме ними.

Артур нагнувся і прочитав на аркушиках імена власниківі Гертруда Веймар, Френсіс Чезлі, Матільда Чезлі, Джон Френчзен.

— А чому не видно, що листи були написані одним з тих [40] пер? — спитав він.— Хіба кожному почерку не відповідає певна і відчутна деформація сталевого пера, яку можна побачити під мікроскопом?

— Так, але далеко не так категорично, як дехто собі уявляє. Цим самим пером, використовуючи вже наявну деформацію металу, можуть писати три-чотири особи, кожна з них притаманним собі почерком, А крім того, серед тих дев'ятнадцяти пер може й не виявитися того, яким були написані анонімки.

— Розумію,— сказав Джеллін, граючись пером, до якого був прикріплений аркушик з прізвищем Джона Френзена.— А от ви на підставі такої експертизи арештували б Френзена як особу найпідозрілішу?

Адріан Прікоц зняв окуляри, задумано протер їх і відповів спокійно:

— В ім'я закону, може б, і арештував, але для того, щоб совість моя була спокійна, мушу сказати, що я в його вині не переконаний.

Джеллін ще якусь хвилю грався скромним синім пером Френзена, потім поклав його на столі і попрощався з Прікоцом.

— Спасибі, докторе. Результати досліджень перешліть, будь ласка, капітанові Сандерові. Я саме йду до нього.

Джелліна капітан Сандер прийняв не одразу. Разом зі своїм заступником він саме опрацьовував докладний план захоплення банди фальшивомонетників, які досі вислизали з його рук. Справа Вейтона була не з найважливіших. Але після закінчення наради він прийняв Артура дуже сердечно і дружнім жестом посадив його.

— Ну, розповідайте. Я прочитав ваш рапорт учора ввечері. Ви працюєте, рук не покладаючи. Чи ж є у вас хоч якісь результати?

Джеллін переповів про зроблені ним кроки, про проведені дізнання, але висловлювати власну думку утримався.

— Отже, нічого нового,— вислухавши його, озвався Сандер.— Арештовувати Джона Френзена зовсім не збираюся. Досить наглядати за ним. Якщо відчує за собою стеження, то навіть при бажанні вбити Вейтона передумає...— Тут він замовк, зайшовшись натужним кашлем.— Найкращий вихід — це пильнувати Вейтона і тих шість-сім осіб, які можуть виношувати щодо нього лихі наміри. А щодо решти, то треба дати їм цілковиту волю. Я не можу підняти на ноги всю поліцію лише через те, що один Добродій пише другому про свій намір убити його. Отож зробили ми, мій любий Джеллін, дуже багато. Можете йти, Займайтеся Цією справою доти, поки вона вам не набридне, але тільки не надривайтеся. Я дав вам час до десятого, правда? Можу продовжити до дванадцятого, тільки не беріть цього всього надто [41] близько до серця. Бувайте! — І Сандер жестом показав, що вертається до перерваної праці.

Артур Джеллін почервонів, прокашлявся і, переборовши свою несміливість, вичавив:

— Якщо дванадцятого Вейтона вб'ють, це для поліції буде провал, і преса нас не помилує, як у випадку Норд Інтернешенел.

Капітан Сандер відірвався від паперів і сказав роздратовано:

— А що ж мені робити? Я пропонував Вейтону перебратися на десять днів до однієї з наших камер. Але він гордо відмовився. Отож залишається тільки заарештувати всю Америку до дванадцятого листопада.

Сердитий тон шефа позбавив Артура одваги. Він устав, вибачився і рушив до дверей. У цю мить ззаду почувся уже лагідніший голос Сандера.

— Та не переймайтеся так, Джеллін. Якщо ви збираєтеся запропонувати щось конкретне, говоріть.— Він усміхнувся приязно.— Я вислухаю вас з дорогою душею.

— Боюся, що те, що я хочу сказати, дурниці...— пролепетав заклопотаний Джеллін.

— Ну, ну, не будьте проханий. Досі якихось особливих дурниць щось ви не казали,— заохотив його капітан Сандер.

— Не знаю, з чого почати, пане капітан,— зітхнув Артур.— Не сердьтеся на мене, якщо те, що я скажу, здасться вам дурним... Бачте, сховати Вейтона від небезпеки, що йому загрожує, дуже важливо, і тому мені спадають найнесподіваніші помисли.

— Так у чому, достолиха, річ? — вигукнув виведений з терпіння Сандер.— Говоріть!

Після хвилі мовчання Джеллін нарешті зважився.

— Так ось...— почав він.— Припустімо, що Вейтон сьогодні вранці з якоїсь причини помре. Ввечері газети подадуть цю вістку великими літерами. Той, хто хоче Вейтона вбити, прочитає замітку і дізнається, що мета його досягнена. Він залишиться задоволений, а Вейтонові вже не загрожуватиме жодна небезпека...

Увага, з якою Сандер слухав Джелліна, свідчила, що він зацікавився цим помислом.

— Якщо я правильно вас зрозумів, ви хочете сказати, що було б добре подати фальшиву вістку про смерть Вейтона і скористатися цим.

— Саме так, капітане,— признався ніяково Джеллін. Запанувала мовчанка, Сандер пильно розглядав свої нігті.

— Помисел цей аж ніяк не поганий,— сказав він нарешті.— Але він тягне за собою деякі незручності. По-перше, це вирішення кінематографічне, а ви знаєте, що я не підтримую поліційних [42] методів, які ми бачимо в кіно; по-друге, це рятує Вейтонові життя лише до вечора, дванадцятого листопада, потім нам доведеться його воскресити, бо вбили ж ми його нароком. Тоді недійшлий убивця може знову взятися за своє.

Тінь зажури лягла на обличчя Джелліна. Проте він наважився таки заперечити.

— Не віриться, щоб можна було знову готувати злочин точнісінько так, як першого разу... В усій цій історії найбільше мене вражає механічна точність затіюваного злочину. Щодня приходить лист з погрозами і щодня подається нова деталь. Проте жодної звістки, яка могла б кинути нове світло на всю справу. Незважаючи на проведені допити, ми все ще рухаємось навпомацки. Не уявляю, щоб можна було все це організувати вдруге. Удаючи смерть Вейтона, ми добиваємося ще однієї вигоди, припускаючи, що після виявлення цієї фіктивної смерті

актор буде справді вбитий дванадцятого листопада. Хто ж може бути вбивцею? Правду знатимуть лише домашні Вейтона. Якщо попри все його вб'ють дванадцятого листопада, то буде ясно, що вбивство вчинив хтось з домашніх, і виявити винуватця стане набагато легше.

Капітан Сандер заперечливо похитав головою.

— Мені шкода,— сказав він,— але я іншої думки...— Він устав і поплескав по плечу Джелліна, який засоромлено похнюпився.— Усе гаразд. Я дуже ціную ваші зусилля. Продовжуйте їх згідно з нашими методами і посилайте мені, як я вже просив, кожні дванадцять годин рапорти. Одинадцятого ввечері я сам прийду до вас з допомогою. Вище носа! Дерзайте!

Капітан Сандер ще раз глянув на Артура Джелліна — той з винуватою міною вже причиняв за собою двері-і повернувся до перерваної праці. Проте щось відвертало його думки. Щось засіло в нього в голові й перешкоджало працювати не менше, ніж телефонні дзвінки й численні візити. Точно об одинадцятій кур'єр приніс другий рапорт Джелліна. Сандер уважно прочитав його.

"Капітанові Сандеру

в центральне управління поліції

СЕКРЕТНИЙ РАПОРТ № 2

Окрім відомостей, переданих вам усно, у слідстві нічого нового. Кореспонденцію Філіпа Вейтона перехоплено. Серед неї виявлено анонімку з погрозами, змістом і виглядом схожу з попередніми: Філіп Вейтон має бути вбитим вранці дванадцятого листопада, в автомобілі. Так само, як і в попередніх випадках, листа передано до наукової лабораторії. Усі особи, пов'язані зі [43] справою Вейтона, були під наглядом з метою виявлення, чи не послав хтось із них листа, але, як і

досі, це не дало ніяких результатів. Стеження триває далі. Відправлено об одинадцятій годині.

Артур Джеллін",

Капітан Сандер поклав рапорт до кишені і вийшов з кабінету. Він вирішив зустрітися з Джелліном. Цей сумлінний працівник, хоча не спав ніч, звичайно сидів за столом в архіві й вивчав документи, позв'язані з учиненою два роки тому крадіжкою.

— Годі вам тут скніти,— владно сказав Сандер.— Беріть капелюха, і гайда разом до Вейтона.

Стояв теплий сонячний ранок. Сандер і Джеллін ішли швидким кроком, але тільки перед будинком актора капітан пояснив збентеженому, як завжди, Артурові причину їхнього походу.

— Я, любий Джеллін, передумав. Вирішив діяти за вашим планом.

Джеллін подякував йому несміливою і радісною усмішкою. Після всіх перевірок, дещо полегшених через присутність капітана, Сандера і Джелліна впустили до вілли Вейтонів. Опинившись у холі, обидва стурбовано позирнули один на одного. Стіни дихали якоюсь грізною тривогою, як при вході до покійницької. Челядь ходила і перемовлялася дуже стримано, на обличчях малювалася запобіглива пошана. Поки вони чекали-, щоб їх провели до покою, в якому був актор, через хол швидко пройшла якась жінка. Квітчаста коротка сукня на ній дозволяла бачити її стрункі ноги в тонких золотистих панчохах. Жінка виходила з холу, коли Джеллін, захоплений раптовою думкою, за яку одразу ж пошкодував, гукнув:

— Панно Веймар...

Жінка обернулася й усміхнулася приязно. Гарне її личко обрамляв водоспад світло-попелястого волосся. Ця німкеня виглядала типовою американкою і могла рекламувати зубну пасту чи креми для обличчя.

— Я хотів би вам щось сказати,— бовкнув Джеллін, ніби підштовхуваний тією думкою, що переслідувала його.

Гертруда Веймар, колишня дружина Джона Френзена, а нині секретарка Чезлі, підійшла до капітана Сандера і Джелліна. Капітан, не втаємничений у задуми Артура, дивився на нього несхвально.

— Ми з поліції,— сказав Джеллін,— і потребуємо певних відомостей стосовно Френсіса Чезлі...— І він повторив ще раз: — Френсіса Чезлі.

Пані Веймар ця репліка не застукала зненацька. Вона лише перестала усміхатися, силкуючись скупчити думки. [44]

— Може б, ви сказали нам про нього щось більше...— ризикнув одважно Джеллін.

Тон голосу Гертруди споважнів.

— Звичайно... Через кілька днів ми збираємося заручитися... мабуть, одразу після дванадцятого, коли скінчиться вся ця історія.

Джеллін і Сандер не могли вийти з дива. Вейтону погрожують смертю, а в цьому самому домі задумали заручини, "коли скінчиться вся ця історія". Ясно було, що актора тут ставили за ніщо, оскільки його смерть не заважала такій ідилії. Хто гака панна Веймар, капітан і Артур добре знали, тим більше їх уразила вістка про близькі заручини.

— А Вейтон знає про це? — спитав різко Сандер. Усякі новини, а це була новина, його завжди дратували.

— Так,— відповіла невинно Гертруда.— Френсіс і я сказали про це всім домашнім... Вам, може, здасться, що момент обрано не дуже вдалий, але Френсіс хоче покласти край пліткам про нас... Навіть пан Вейтон кілька разів за останні дні, можливо, через розшарпані нерви, казав, що вважає мою присутність біля Френсіса двозначною...

Гертруда Веймар говорила м'яко і лагідно, вона вміла трактувати найдражливіші справи так невинно, що вони втрачали всю свою пікантність.

Коли вона скінчила, Джеллін спробував ще раз поставити те саме питання.

— Хоча Френсіс Чезлі за кілька днів стане вашим нареченим, усе-таки хотілося почути дещо про нього. О, нічого такого особливого. Я б тільки хотів знати, чи він розбирається в душевному світі свого швагра Філіпа Вейтона...

— Чи розбирається він... В розумінні чого? — спитала Гертруда.— Ясна річ, він знає про те, про що ми всі знаємо... про Генрієту Бейм, Марту Сомерсет...

— Ах,— зітхнув Джеллін.— Так пан Чезлі знайомий з обома жінками?

— Авжеж! Обидві вони досить відомі: одна актриса, друга письменниця.

— Пробачте... А може б, ви сказали нам, чи знав Френсіс Чезлі, який вплив мали ці знайомства на Вейтона? Зараз я поясню, що я маю на оці... Яка з цих прихильностей була глибша... важливіша?

Гертруда Веймар зморщила брови, силкуючись зрозуміти питання краще.

— Не знаю чому, але ми ніколи про це багато не розмовляли,— нарешті проказала вона.— Думаю, що думка Френсіса тут збігалася з думкою нас усіх. Марта Сомерсет була великою любов'ю Вейтона. [45]

Вона посміхнулася, показуючи жестом, що їй треба вже йти.

— Дякую, дякую... і вибачте мені,— попрощався з нею Джеллін.

— Навіщо ви питали про це? — здивувався Сандер. Необхідність відповідати дещо збентежила Артура, але по хвилі вагання він сказав:

— Розпитувати про щось Гертруду Веймар в мене не було необхідності. Я хотів лише знати, чи втаємничували її в секрети Вейтона. Мені здається, що вона чудово розбирається в усьому, хоча й намагається це приховувати. Тільки ці заручини з Френсісом Чезлі ускладнюють усе...

— Атож,— буркнув Сандер задумано.— Вони змінюють усі стосунки, але не кидають жодного нового світла.

Вони мовчки чекали ще хвилю, перш ніж камердинер провів їх до вітальні. Актор лежав на канапі. Поряд сиділа його дружина, тримаючи на колінах розгорнуту книжку. Двоє чергових поліцейських сиділо на другій канапі, тихо гомонячи між собою.

— Добридень, пане Вейтон, як самопочуття?— спитав сердечно Сандер.

Вейтон сів на канапі з вимушеною усмішкою на обличчі.

— Не може спати,— обізвалася пані Вейтон.— Це його нещастя. Якби він зумів заснути, то заспокоївся б і побачив би все в іншому світлі.

По хвилі Сандер сів біля Вейтона на канапу.

— Дорогий пане Філіп, я прийшов саме для того, щоб заспокоїти вас... Що ви таке кажете? Ми підняли на ноги половину поліції через вас, а ви все ще хвилюєтеся? Послухайте мене, я хочу вам сказати три речі. Перша і найважливіша така: ви в цілковитій безпеці. Практично неможливо, щоб хто-небудь, хоч би й дух, міг торкнутися до вас як дванадцятого, так і пізніше. Кажу вам ще раз: як на мене, це просто дурний жарт. Хтось хоче вивести вас з рівноваги, а ви, як дитина, попалися на цю гру. Ці ідіотичні анонімки, ці погрози зайця і того б не злякали, то чому ж це вам впадати у паніку?

Філіп Вейтон мовчки помотав головою. Очі в нього бігали, і він створював враження людини, приреченої на смерть.

— От подумайте самі,— тягнув далі Сандер,— майже два десятки чоловік пильнують вас удень і вночі, ваша вілла перетворена в справжню фортецю, щоб увійти сюди, треба перепустку і двічі пройти огляд, ось уже два дні ви їсте лише консерви і п'єте воду із закоркованих фабричних пляшок, щоб уникнути можливого отруєння. Як же вас можуть убити? Подихом? По радіо?

Актор ще раз мотнув головою.

— Не знаю,— сказав він,— але мене вб'ють.— Його очі блищали [46] хворобливо.— Аркушик у календарі показує дев'яте листопада. Ще два аркушики, ще два аркушики життя... десяте і одинадцяте, а потім буде дванадцяте...

— Так, буде дванадцяте,— сказав виведений з терпіння Сандер.— Я хочу побачити, що зробить дванадцятого той шаленець, який обіцяє вбити вас у автомобілі. Але ж це хлоп'яцтво, бо дванадцятого ви до автомобіля не сядете...

Вейтон ніби заспокоївся. Устав, закурив, налив собі чарку. — Може, вони розраховують саме на те, що я поїду машиною, і знають про це ліпше за мене,— сказав він.— Може, замість дванадцятого вранці вони вб'ють мене дванадцятого ввечері... Річ не в деталях. Головне, що вони доберуться до мене. Я відчуваю...— Він узяв чарку, але рука його тремтіла.— Я так боюся, що вже в душі погодився з цим. Я певен, що помру. Важко.

Ці слова він сказав без патетики, але його голос був такий низький і проникливий, що навіть у капітана Сандера тьохнуло серце, хоча зворушити його було нелегко.

Очі пані Вейтон наповнилися слізьми. Вона підняла голову і сказала знервованим і водночас сповненим співчуттям голосом:

— Заспокойся, Філіпе! Заспокойся! Благаю, а то я не витримаю більше! Якщо ти поводитимешся так і надалі, то я умру перша!

Філіп звернувся до дружини з ніжністю, сповненою гіркоти:

— По суті, ти лише позбудешся тягаря. Я завдав тобі стільки прикрощів, що ти повинна радіти, коли я...

— Киньте,— втрутився капітан Сандер.— Ви так поводитись не повинні...

На око, вже спокійніший, але його спокій не міг ошукати нікого, Філіп прошепотів:

— Ваша правда. Вибач, кохана, знов ці кляті нерви...— Він сів знову на канапу.— Продовжуйте, пане капітан.

— Ет, нічого такого особливого,— провадив Сандер.— Друга річ, про яку я хотів вам сказати, торкається самого слідства. Незважаючи на

величезні зусилля, ми не виявили нічого серйозного. А це прямо підтверджує мою гіпотезу, що вам нічого не загрожує. Зрозумійте: якби хтось вас аж так ненавидів, що ладен був учинити злочин, ми б, безперечно, його викрили...

Ніби даючи капітанові зрозуміти, що для нього його гіпотеза позбавлена всіх підстав, Вейтон, не встряючи в суперечку" запитав:

— А третя?

Щоб вигадати час, Сандер закурив.

— Не знаю, як вам про це й сказати. Ідеться про дуже [47] складний маневр, план якого спав мені в голову і який зовсім відвернув би від вас усяку небезпеку і став би пасткою для можливого убивці.

— Який маневр? — запитав Вейтон з непідробним зацікавленням.

— Уявіть собі,— вів далі Сандер,— ідо той, хто вирішив вас убити, прочитає у вечірніх газетах, що вас не стало... Тоді б йому не було чого робити. Ваша смерть до строку, призначеного ним, геть змінила б увесь розклад карт. Якщо він готував або готує вбивство, то його план лясне. Така містифікація, може, дозволить викрити факти, які виведуть нас на слід убивці. Усі газети писали б про вашу смерть, і хтось, хто цьому повірить, міг би сказати такі речі, про які він мовчить, поки ви живі...

— Усі газети? — урвав його Вейтон.

— Звичайно. Вийшовши звідси, я пішов би до представника Асошіейтед Прес, і сьогодні ввечері вся американська преса подала б звістку про вашу смерть... викликану...— Сандор посміхнувея,— інфарктом...

— Який жах! — гукнула раптом пані Вейтон, затуляючи обличчя руками.— Яке страхіття! Але ти ніколи не пристанеш на таке!

— Ах! Я ж не сказав, що збираюся це зробити,— зауважив Сандер.— Я сказав лишень, що це гарна, мабуть, ідея.

Джеллін, на якого ніхто не звертав уваги, міг легко спостерігати за реакцією всіх. Отож він підмітив, що пані Вейтон поривається щось сказати, але чоловік стримує її сердитим поглядом.

— Це тебе не обходить! — гукнув він.— На карту поставлено моє життя, розумієш!? Тільки я можу вирішувати все!.. Пане капітан, скажіть мені, що треба робити. Уже три дні я не довіряю нікому, а зараз уперше в мені оживає надія... Говоріть!

Сандер за хвилину зупинився.

— Така містифікація вимагає дотримання найсуворішої таємниці. Ніхто, окрім мешканців цього дому, не повинен нічого підозрювати. З цієї хвилини вам не можна нікого приймати. Нікого, розумієте? Згодом, під приводом жалоби, це буде цілком природно. Решту я беру на себе. Уже сьогодні вечірні випуски найбільших газет подадуть повідомлення про вашу смерть.

У цю мить пані Вейтон звелася на ноги. її бліде обличчя зраджувало тривогу і зневагу. З очима, повними сліз, вона звернулася до чоловіка:

— Ти блазень, Філіпе!— гукнула вона.— Блазень! Ти граєшся зі своїм і моїм життям! Ти зовсім не думаєш, що я цього моторошного фарсу не перенесу! Ти зовсім нічого не розумієш! — І вона, хлипаючи, вибігла з кімнати.

Запала тиша. Філіп Вейтон пройшовся по вітальні, глянув [48] на Джелліна, застиглого в шанобливій позі, а потім на Сандера, який саме закурив.

— Не зважайте на мою дружину,— сказав він капітанові.— Вона швидко заспокоїться і зрозуміє, що я маю рацію, пристаючи на вашу ідею. Спасибі вам... Велике спасибі...— піднесено повторив він.— Я відчуваю, що житиму, що їм не вдасться вбити мене!

Сандер і Джеллін попрощалися з Вейтоном, старанно приховуючи свій подив перед такою несподіваною поведінкою актора. Вийшли. Було без чверті дванадцята.

## Розділ п'ятий

## Усупереч логіці

Десятого листопада вечірня преса повідомила про смерть Вейтона.

Сандер просив президента Асошіейтед Прес не дуже виставляти це повідомлення, і майже всі газети подали його посередині колонки. Поліція домагалася лише появи цієї замітки, але оскільки через якийсь час її треба було спростовувати, то краще не зчиняти довкола смерті Вейтона надмірного галасу.

У вечірньому виданні "Бостон Ньюс" з'явився такий "пасаж":

"Знаменитий актор Філіп Вейтон

помер від інфаркту! Бостон, 9 листопада, вечір.

Сьогодні опівдні відомий актор Філіп Вейтон нагло помер у своїй віллі на серцевий приступ. Як пам'ятають наші читачі, починаючи від 6

листопада, він щодня одержував анонімні листи з погрозами, що його 12 листопада вб'ють у машині. Одержавши першого листа, Вейтон замкнувся вдома, підозріваючи все і всіх. У нього почалася важка депресія. Очевидно, саме ця депресія й привела до того, що в нього стався у чверть на дванадцяту під час читання преси серцевий напад зі смертельним кінцем. Поліція веде далі слідство, результати якого тримаються в найсуворішій таємниці.

Сорокарічний Філіп Вейтон розпочав акторську кар'єру у вісімнадцятилітньому віці в мандрівній трупі. 1920 рік приніс двадцятитрьохлітньому акторові нечуваний успіх у поставленій у нью-йоркському Блакитному Палаці п'єсі "Контрабанда", модній [49] у ті часи комедії про любов і бандитів. Відтоді почалася блискуча кар'єра Вейтона, дещо пригальмована 1935 року у зв'язку з його викликом до Голлівуду. Його дебют у кіно виявився невдалим. Вейтон розв'язав тоді газетну кампанію проти Джона Беррімора, обвинувачуючи його, що він перепинив йому шлях до успіху неетичними засобами. Відтоді щастя ніби одвернулося від Філіпа Вейтона, а численні створені ним театральні трупи не добилися успіхів. Зі смертю Вейтона Америка втрачає одного із своїх акторів, наділеного найбуйнішим темпераментом. На відміну від більшості своїх колег, найбільше достоїнство яких стиль, але які часто грішать холодом, Філіп Вейтон, і то найбезпосередніше, підкупав публіку своєю щирістю і непогамовністю. Уся преса його рідного міста Бостона висловлює щире співчуття сім'ї і близьким актора".

Інші газети теж подали з невеличкими змінами це саме повідомлення, надіслане з Асошіейтед Прес з проханням опублікувати без довгих коментарів.

Артур Джеллін прочитав цю замітку в тиші свого кабінету, коли встав о восьмій вечора. На душі в нього стало недобре. Ще напередодні містифікація здавалася йому цілком природною, але тепер, утілена в життя, вона трохи вражала. Думка про те, що повідомлення всіх вечірніх газет про смерть Вейтона неправдиве і що автор цієї брехні саме він, гнобила сумління Джелліна. Справу Вейтона капітан Сандер передав

Артурові тепер цілком, під умовою, що той одинадцятого листопада до одинадцятої години скаже йому, хто автор анонімок або хто найпідозріліший. Привченого до тихого і спокійного життя Джелліна така відповідальність давила тягарем. Зі страхом він думав, що станеться, якщо дванадцятого листопада, незважаючи на всі його вжиті заходи, Вейтон буде вбитий. Зажурено згадував він дні, коли, нікому не відомий, спокійно працював собі над запорошеними, безособовими досьє в архіві.

Тепер життя навколо так і кипіло, кожна хвилина була на обліку, і Джеллін часто позирав на годинник, який методично й безповоротно пожирав час, відпущений йому до дванадцятого листопада. Зараз мав надійти сержант Метчі, посланий для посилення охорони до дому Вейтона. Ні двоє поліцейських, ні навіть сержант уже не здавалися йому достатньою охороною для Вейтона. Звичайно, того, хто ховається вдома, можна легко застрелити з револьвера. Але ж, крім того, існує багато інших способів убивства, починаючи від отруєних газом подушок. Подумавши про це, Джеллін затіпався в пропасниці.

Метчі появився в кабінеті годиною раніше, ніж було домовлено. Джеллін, за своїм звичаєм, виписував на аркушиках паперу неясності у справі Вейтона. Вгорі на кожній сторінці він [50] писав одне питання, а під ним залишав чисте місце для відповіді. Зараз перед ним лежали три такі аркушики.

Питання. Чому посилають листи з погрозами?

Відповідь:

Питання: Чому саме 12 листопада і в машині?

Відповідь:

Питання: Чому загрожують Вейтонові? Ради матеріальної користі чи причина почуття?

Відповідь:

Якби він знайшов розв'язання однієї з цих загадок, то дістав би до рук відомості, які допомогли б йому розв'язати інші. На жаль, навіть маленький проблиск не освітлював мороку цієї таємниці.

Метчі, як це часто бувало, увійшов до кабінету галасливо, не скидаючи навіть капелюха. Проте цього разу його цілком виправдувала тривога, яка малювалася на його обличчі.

— У мене неймовірна новина...— гукнув він, спершись обіруч на стіл Джелліна.— Сьогодні ввечері Вейтонові послали чергову анонімку. Я пішов, як мені звелів капітан Сандер, на пошту, і там мені її передали. Ось подивіться...— Він простягнув Джелліну конверт.— Тепер вони присилають уже двічі на день... Подумати лишень: ще сьогодні вранці Вейтон здавався майже щасливим, бо не отримав щоденної порції погроз. Якби бідолаха знав, що ми перехопили аж два листи...

Артур узяв конверт, відкрив його і прочитав таку саму погрозу, як і в попередніх листах. Вейтон буде вбитий дванадцятого листопада в автомобілі. Посилач користувався тією самою манерою вислову, не міняючи навіть коми. Повторював ті самі слова, щоб вразити Вейтона ще дошкульніше.

Довгі дві хвилини Артур мовчки розглядав аркушик, що містив уже добре відомі йому слова.

— Ви знаєте, де вкидали цього листа? — спитав він по хвилі.

— Авжеж,— відповів Метчі.— Скринька номер 12, Олд Бромер-стріт, на міській околиці. Зрештою всі листи відправлені з передмістя.

— О котрій це було?

— Не пізніше, ніж о тринадцятій. Це остання можливість, Щоб лист було вручено ввечері того самого дня.

Джеллін устав і поклав конверт до кишені.

— Ходімо до доктора Прікоца. Треба негайно дослідити цього листа.

— Лабораторія вже зачинена, а доктор Прікоц удома.

— То подзвоніть йому, Метчі,— попросив Джеллін.— Хай він повернеться до лабораторії, а за цей час і ми туди доберемося... Від аналізу цього листа може залежати багато чого. [51]

Вийшли. Метчі подзвонив до доктора Прікоца, і невдовзі всі троє зустрілися в лабораторії.

— Пробачте за клопіт,— сказав Джеллін,— але Вейтонові сьогодні прислали ще одного листа і треба, щоб ви якнайхутчіш порівняли його з іншими.

Адріан Прікоц узяв аркуш паперу, поданий йому Джелліном, і, оглядаючи його крізь лупу, порівняв з чотирма посланими раніше до Вейтона анонімками, які лежали тут же за склом.

— Цей лист од попередніх не відрізняється,— сказав він.— Оглянемо його тепер через проектор.

Він провів Джелліна і сержанта Метчі до темної кімнати. Підійшов до апарата, поставленого перед маленьким екраном, вклав туди аркушик і запалив лампу. На білій площині показалося багаторазове збільшення

листа. Якусь хвилю Прікоц розглядав його, потім вийняв аркушик і вставив у проектор один з попередніх листів.

— Точно таке саме,— сказав він, звертаючись до Артура.— Та сама рука, той самий стиль, ті самі зміни, викликані бажанням приховати власний почерк. Вони відрізняються тільки папером, чорнилом і тим, що останнього листа написано десь десять— дванадцять годин тому... Попередні чотири аркуші, як я зазначав це у своєму звіті, мали той самий ступінь загусання чорнила, а це означає, що всі вони були написані водночас і тільки послані по черзі.

Обличчя Джелліна зненацька освітилося усмішкою.

— То ви кажете, що попередні листи були написані заразом, а цей останній ні?

— Це майже певно... Якщо тільки анонімник не користувався спеціальним чорнилом, яке в торгівлі зустрічається дуже рідко.

Як це траплялося не раз, Джеллін почервонів, але цього разу не з вродженої сором'язливості, а з утіхи. Подякував докторові Прікоцу і, сповнений завзяття, вийшов з лабораторії.

На вулиці він сказав сержантові Метчі, який ішов за ним слідом:

— Ідіть знову до вілли Вейтона і ні кроку звідти, поки не прийду я. Пильнуйте всіх, Метчі, не довіряйте нікому, навіть псу, який стереже дім. Занотовуйте кожну подробицю, якщо вона бодай чимось здасться вам незвичайною. Не відлучайтеся звідти ні вдень, ні вночі.

Звичайно Джеллін користувався вишуканою мовою, сповненою ввічливих зворотів, тому наказ, виданий владним тоном, свідчив про його важливість. Метчі піймав це на льоту.

— Слухаюсь!

Того вечора Джеллін одвідав мене знову. Я саме готував до друку свою статтю на тему психопатології, коли Джін увів його до кімнати. Мене здивувало, як била з нього енергія, але коли [52] за чаюванням він розповів мені про все, що сталося з моменту нашої останньої зустрічі, я зрозумів його душевний стан.

— Ще півгодини тому,— сказав він,— я рухався навпомацки. Не було ані найменшого сліду, я не міг навіть мати жодних виправданих підозр. Тепер я вже можу висунути якусь гіпотезу. Гіпотеза — це ще нічого певного, але це більше, ніж нічого. Ось послухайте: сьогодні до Вейтона прийшло два листи з погрозами, а не один, як звикле. А ми ж саме сьогодні вперше перейняли кореспонденцію для того, щоб припинити доступ до нього погроз. Що це означає? Це ясно як сонце. Анонімник, знаючи, що до Вейтона сьогодні вранці лист з погрозами не дійшов, але не знаючи, як це так сталося, оскільки його затримали ми, настрочив наступного листа, боячись, що попередній пропав. Але як же анонімник так швидко довідався, що вранці не було листа? Листоноша приходить о дев'ятій. Другий лист мав бути посланий найпізніше о тринадцятій. Від дев'ятої до тринадцятої — чотири години. Це замало, аби хтось, окрім домашніх, міг довідатись, що вранці актор листа не отримав, і мав час до тринадцятої послати наступного. Отож анонімник — це хтось з домашніх, хто добре в курсі всього...— Артур задумався, але через хвилю вів далі: — Власне, це міг би бути хтось і поза колом домашніх, але це малоймовірно, бо надто небезпечно. Усі мешканці вілли Вейтона під суворим наглядом, навіть кухар. Підтримка будь-яких контактів з домашніми при такому контролі рано чи пізно привела б до викриття убивці.

Джеллін міркував дуже логічно і ладен був дати себе каменувати в ім'я слушності своїх доказів. Мене досвід, проте, навчив сумніватися іноді в логіці. Не раз мені доводилося примирятися з тим, що мотиви, які керують людськими вчинками, не завжди аж такі логічні, як це могло б здатися. Я сказав про це Джелліну, наводячи приклад з одним

шаленцем, якого даремно я намагався вилікувати кілька місяців тому. Цей чоловік був напрочуд логічний і скоординований у всьому, навіть у своєму шаленстві. Логіка поривала його робити предивні вчинки. Одного разу, скажімо, його арештували тоді, коли він намагався в людній крамниці украсти в когось гаманець. Коли його спитали, то він мотиви свого вчинку пояснив так: два роки тому в нього поцупили гаманця, от він і вирішив "помститися", вернути собі рівновагу, пограбувавши когось іншого. Зустрічаючи на вулиці сіромах і жебраків, цей чоловік ніколи не подає милостині. Свою поведінку він пояснює тим, що колись йому в нужді ніхто не допомагав. Прикладів такого поводження я міг би навести чимало. І хіба всі ці люди не чинили логічно? На Артура цей приклад не справив ніякого враження.

— У цій справі,— сказав він,— нелогічним мені здається лише одне: листи з погрозами. Якщо ми зуміємо висунути гіпотезу, [53] яка виправдує написання цих анонімок, то ми викриємо всю правду. Припускаючи, що автор листів мешкає з Вейтоном, треба обмислити, чому він хоче попередити актора, що вб'є його?

Він дістав з кишені блокнот і написав у ньому якесь прізвище.

— Розберемо по черзі кожного...— сказав він.— Почнемо з Матільди Чезлі...

Він задумано пройшовся по кімнаті. Я уважно стежив за ним і чув, як час од часу він бурчав під носом прізвища: Гертруда Веймар... Френсіс Чезлі... Альберт Чезлі... записуючи ці прізвища до свого нотатника. Врешті він похитав головою, і на його обличчі написалася нехіть.

— Жодна з цих осіб, якщо тільки вона не шалена, цих листів не повинна була писати. Брак будь-яких мотивів. Навіщо їй це робити?

— Ось послухайте, Артуре,— спробував я йому пояснити.— Ця справа здається мені особливою. Ще нічого не сталося, а поліція вже в повній

готовності, ніби справді вчинено злочин. А знаєте чому? Тому, що поліція хоче викрити щось, чого ще не існує, убивцю, який ще не убив. Слідів нема. Учинений злочин завжди лишає сліди, але які сліди може залишити злочин, який ще не скоївся? Хай це лунає абсурдно, але щоб викрити щось, треба допустити, аби воно сталося. Якби мене почув Вейтон, то впав би в чергову істерику. Він сказав би, що ми чекаємо його смерті і тільки тоді почнемо шукати убивцю.— Я плеснув Джелліна по плечах і додав: — Заспокойтеся, Артуре. Адже для запевнення Вейтонової безпеки зроблене все. Може, навіть, хтозна, ця кумедія з його удаваною смертю дозволить уникнути трагедії. Тепер нічого іншого не зостається, як триматися насторожі й чекати. Може, анонімник припуститься якогось промаху, і тоді Вейтон справді буде в безпеці.

Бодай на якийсь час мені вдалося відірвати Джелліна від упертих думок про справу Вейтона, і ми півгодини говорили про сторонні речі. А проте вряди-годи я бачив, що Артур поринає в свої роздуми, пробуючи все суперечне з логікою пояснити логічно.

— Я не хотів би нав'язуватися вам, і якщо прошу у вас надто багато, то скажіть мені це...— звернувся він до мене вже при прощанні.

— Я слухаю, слухаю,— намагався я підбадьорити його.

— Ви знаєте всю цю справу з найдрібнішими деталями... Ви були у віллі Вейтона... Отож я був би вам вельми вдячний, якби ви захотіли подумати над розв'язанням цієї загадки.

Я пообіцяв йому гарненько поміркувати над цією справою і ми домовилися з ним знов побачитись одинадцятого листопада ввечері. [54]

Артур Джеллін пішов додому і ліг у постіль, але заснути не міг. Думка про перегони, як він висловився, з часом мучила його навіть уві

сні, а близька дата дванадцятого листопада не дозволяла йому відпочивати.

Пунктуальний, як завжди, о восьмій ранку він сидів уже за столом і до одинадцятої писав свій третій рапорт, призначений для капітана Сандера.

"Капітанові Столану Сандеру в центральне управління поліції

СЕКРЕТНИЙ РАПОРТ М З 10 листопада, год. 10.45.

Вчора, 9 листопада, о 20.40 сержант Метчі перехопив на пошті адресований Філіпу Вейтону лист з погрозами. Лист послано того самого дня не пізніше тринадцятої години. Я передав його на аналіз докторові Прікоцу, і той підтвердив, що лист ідентичний попереднім, але написаний десять — дванадцять годин тому, тобто між десятою ранку і тринадцятою, саме перед тим, як опустити в скриньку. Існує підозра, що другий лист, одержаний того самого дня, був посланий тому, що анонімник помітив: попередній лист до Вейтона не потрапив. Ми перехопили його з ранковою поштою. Отож виникає підозра, що посилач чудово поінформований про ситуацію в родині Вейтона і навіть знаходиться в тому самому домі, позаяк він дуже швидко довідався, що актор попереднього листа не отримав. Сьогодні вранці ми перехопили на пошті шостого листа з погрозами Філіпу Вейтону. Написаний він так само, як попередні, тими самими, без жодної зміни, словами і без жодних додатків. Листа передано до лабораторії.

Послано об 11-й годині. Артур Джеллін".

Опівдні Артур Джеллін, замість обідати, замкнувся у своїй кімнаті, щоб проаналізувати нову гіпотезу. Дві години він бився над нею і тепер вирішив підвести підсумки. Як завжди, на аркушиках паперу він виписав основні положення.

"7. Якщо припустити, що листи з погрозами були написані як спонук логічних, то тоді інформація, що Вейтон буде убитий в автомобілі, а не вдома, теж має логічне пояснення.

2. Припустімо, що Вейтон повинен 12 листопада поїхати кудись автомобілем з Причин, яких він не хоче відкрити навіть поліції. Анонімник про цю необхідність знає І хоче перешкодити Вейтону поїхати в невідомому нам напрямку. Ось чому він погрожує йому. [55]

3. Слушність цієї гіпотези підтверджував би факт, що Вей-тон дуже боїться, що його вб'ють, незважаючи на всі вжиті находи безпеки. Очевидно, актор знає, що 12 листопада йому доведеться поїхати кудись автомобілем, і тому він боїться вмерти.

4. Якщо таку версію прийняти, тоді Вейтонові відомо, хто його хоче вбити. Якщо він навіть не знає особи, то знав середовище, в якому йому хтось погрожує. Якщо це середовище йому відоме, то чому він не вкаже поліції бодай якийсь слід? А якщо ця справа вже така підозріла, що її доводиться тримати з таємниці, то чому він взагалі звернувся до поліції? Чи не краще було б мовчати й захищатися самому, якщо він знає, звідки загрожує небезпека?"

Джеллін обхопив руками голову. Навряд щоб яка-небудь з цих гіпотез мала якийсь сенс. Він відчував, що в них є якась правда, але в той же час їм бракує логіки. Він одклав перо, розчарований ще більше, ніж будь-коли. Дванадцяте листопада він очікував з не меншою тривогою, ніж Вейтон. Цей день мав стати вирішальним і для нього. У гру входила його кар'єра, а якщо не кар'єра, то визнання з боку начальства. Гарний він матиме вигляд, якщо Вейтона таки вб'ють!

О шостій вечора, коли він уже збирався йти додому, до його кімнати стрілою влетів капітан Сандер.

— Джеллін! — гукнув він у перерві між нападами кашлю.— Ідіть за мною.

## Розділ шостий

### Полковник Енсайкоу

Сандер потягнув Джелліна до себе. Перед столом капітана стояв чоловік шістдесяти років. Убраний у заяложений і подертий одяг, він справляв враження типового волоцюги. На ногах замість черевиків у нього були кавалки мішковини, перев'язані шнурком, як грецькі сандалі, до половини литки. В руках він тримав щось таке, що людина, наділена буйною уявою, могла б назвати капелюхом. Найбільше вражало те, що він був при всьому цьому старанно виголений, а його обличчя, делікатне і шляхетне, різко контрастувало з усією його постаттю.

— Подивіться, пане Джеллін,— крикнув Сандер,— це полковник Енсайкоу, захоплення філософією змушує його подорожувати пішки по світу. Він скаже вам у справі Вейтона щось сенсаційне. [56] Тепер випливло все! Мені вже ця справа набридла по саме нікуди! Так ось, пане полковник, чи не могли б ви повторити йому те, що ви сказали хвилину тому мені?

— Безперечно, пане Сандер.— Його англійська мова була бездоганна. Він обернувся до Джелліна:— Четвертого листопада, під восьму вечора, коли я стояв перед нічліжкою і курив... як вам відомо, в самому домі курити заборонено... переді мною зупинився автомобіль, і водій запросив мене жестом досередини. Я послухався, і як тільки опинився в машині, одна особа пояснила мені, чого вона хоче. Вона вручила мені шість листів уже з марками і з написаною адресою на ім'я Філіпа Вейтона. Я мав посилати щодня по одному листу, почавши з наступного дня, тобто п'ятого листопада, в черговості, вказаній мені тією особою. Листи різнилися між собою тим, що адреса була написана неоднаково. У нагороду за цю послугу особа вручила мені сто доларів і

спитала, чи не може вона мені бути ще чимось у пригоді. Я одразу заявив, що в Нью-Йорку в мене донька, на хіміка вчиться, і їй доведеться покинути навчання, якщо я не роздобуду певної суми грошей. Та особа відразу дала мені потрібні гроші, а потім одвезла мене назад до нічліжки.— Полковник замовк, але через хвилю вів далі: — Звичайно, та особа зажадала од мене гарантії, що я нікому не скажу про те, що сталося між нами, і обіцяла мені ще сто доларів через місяць після відправки останнього листа. Коли ця особа дізналася, хто я, себто полковник російської царської армії, вона сказала, що з мене досить мого слова честі, що я нікому і в жодному разі не зраджу її прізвища. Проте вчора я прочитав у газетах про смерть Філіпа Вейтона, себто того, кому я щодня посилав по листу, і довідався, що вони містили погрози. Газети я читаю рідко, і раніше я нічого про це не знав. Тим-то я прийшов сюди, щоб допомогти правосуддю. Ось шостий, останній лист, я мав послати його сьогодні.— З цими словами він простягнув капітанові конверт. Лист було вийнято й прочитано вголос:

"Дорогий Вейтоне, приготуйся до смерті. Я вб'ю тебе завтра вранці, в автомобілі. Утекти тобі від мене не вдасться. Ф."

Прочитавши листа, Джеллін звернувся до полковника Енсайкоу:

— А хто ця особа, яка вам вручила ці листи?

У голосі Артура відчувалася втіха людини, прибулої врешті після плавання до безпечної гавані. Нарешті ця справа доходить кінця! Можна знайти анонімника, і кошмарний сон, що Вейтон може бути вбитий дванадцятого листопада, розвіювався від блаженного пробудження. Яким же симпатичним здавався йому тепер полковник Енсайкоу!

Можна було подумати, що Сандер, почувши питання Джелліна, умре. На нього водночас напали божевільний сміх і надсадний [57] кашель. Кілька хвилин у кабінеті чути було повискування, хрипіння і

сапання. Якби співробітники Сандера не звикли до таких приступів, вони, безперечно, подумали б, що капітан умирає.

Нарешті Сандер зумів гукнути в бік Джелліна: ~— Ах так, ви хочете знати, хто та особа? О, зараз ви почуєте щось дуже гарне! Пан Енсайкоу, пан полковник Енсайкоу заявив мені, що оскільки він дав тій особі слово честі, він ніколи не викаже її прізвища. Він не може сказати нам нічого більше понад те, що вже повідав. Правда, пане полковник?

— Так, правда,— спокійно підтвердив полковник.— Я міг вам сказати те, що сказав, оскільки це не пов'язувалося з даним мною словом честі. Але якщо йдеться про з'ясування особи, то, на жаль, я нічого вам не скажу.

Ці слова були вимовлені так твердо, що капітан Сандер зненацька споважнів.

— Киньте, будь ласка, жартувати. Американський закон вам, певне, не чужий, щоб не знати, в яку халепу ви вскочите, якщо відмовитеся відповісти на наше питання.

— Перш ніж сюди прийти,— відповів ґречно Енсайкоу,— я довго це обмірковував. Ви можете послати мене навіть на електричне крісло за співучасть у вбивстві і опір властям, а проте я нічого не скажу.

Сандер сів за стіл.

— Сідайте, будь ласка... і ви теж, Джеллін.— По хвилі він знову озвався сердечним і лагідним голосом: — Я вам ось що скажу, пане полковник. Цей секрет повинен залишитися між нами, але я краще поясню вам усю справу. Філіп Вейтон не вмер. його смерть була містифікована для того, щоб піймати в пастку анонімника. Ми ще не досягли своєї мети, але зате одержали цінну інформацію од вас, а це

доводить, що ідея з удаваною смертю, підкинута присутнім тут Артуром Джелліном, непогана.

Артур Джеллін від збентеження втупився у підлогу.

— Отже,— вів далі капітан,— Вейтон живий, але нам треба звільнити його з-під дамоклового меча, який усе ще висить над його головою. А от ви, приховуючи од нас прізвище особи, яка вручила вам листи, безпосередньо допомагаєте убивці, і якщо дванадцятого листопада Філіп Вейтон буде справді убитий, то ви станете спільником злочину. По-моєму, це куди важливіше ніж ваше слово честі.

Запала мовчанка. Полковник Енсайкоу, блідий, задумався але ніщо на його голеному до синяви обличчі не зраджувало його почуттів. Можна було лише здогадуватись, яка боротьбі точиться в його душі, і сподіватися, що він поступиться.

Артур був певен, що Сандер зараз вибухне, але капітан сидів [58] незворушний. Він почастував полковника цигаркою, закурив сам і затягнувся кілька разів.

— Полковнику, поговорімо як мужчини. Адже вам відомо, що поліція має в своєму розпорядженні багатий арсенал, щоб змусити людей заговорити. Арсенал цей зламає вас так, як ламав найзапекліших злочинців. Якщо ви й надалі відмовлятиметеся зізнатися, то я буду змушений удатися до нього, і тоді, найпізніше до ранку, ви скажете все. От я й хочу запропонувати вам щось востаннє. Мені треба знати прізвище, яке ви приховуєте. Може, краще б з'ясувати його нам добровільно? Так буде набагато розумніше. У нагороду ми готові виділити вам гроші, щоб ви і ваша дочка якийсь час жили спокійно. Ось моя власна чекова книжка. Назвіть мені ім'я, і я одразу випишу вам чек.

Роблячи ці пропозиції, капітан Сандер вважав, що в кожній людині сидить загреба і що полковник клюне на гроші з бажання поліпшити

побут доньці. У кінці кінців він хотів допомогти бідоласі, якого доля закинула до Сполучених Штатів і привела до його кабінету.

— Я прийшов сюди, щоб сказати поліції стільки, скільки можу,— відказав без тіні страху в голосі Енсайкоу.— Я добре знаю, чим я ризикую і які засоби у вас у розпорядженні. Я хотів би тільки підкреслити, що застосування їх щодо мене буде непотрібною жорстокістю, оскільки я й так не скажу того, чого сказати мені не можна. Можете вбити мене, але нічого не дізнаєтеся. Запорука вам у цьому слово честі чесної людини.

— Доволі з мене цього "слова честі"! — верескнув розлючений цією відмовою Сандер.— Ми не при царському дворі. Ми в Бостоні 1939 року! Запевняю вас, що в мене заговорювали люди твердіші, ніж ви. Ви просто дурень, та й годі! Вираз "слово честі" гарний у фільмі, але я не люблю ходити в кіно,— пробурмотів він сердито.— До десятої години вечора ви сидітимете в камері, і я раджу вам добре обдумати свою поведінку. А то не уникнути вам неприємностей. Якщо ви до того строку нічого не скажете, то згодом ви вже заговорите напевне!

Сандер викликав двох поліцейських і передав їм скам'янілого з обурення полковника.

— Посадіть його в камеру, але дивіться, щоб він чогось собі не заподіяв,— наказав він.— Прив'яжіть його до стільця, бо він ладен розбити собі голову об стіну! Я повернуся о десятій вечора. Викличте мені згаданих на цьому аркушику працівників. Ну, а тепер заберіть його!

Залишившись наодинці з Джелліном, капітан дав волю люті що душила його, вигукуючи на адресу полковника епітети на зразок: "дурень", "ідіот", "бовдур" і тому подібне. Заспокоївшись трошки, він спитав свого архіваріуса: [59]

— Ну що ви про все думаєте?

Вражений сценою, учасником якої був, Джеллін не міг вичавити ні слова. А проте його мозок не переставав працювати ні на мить.

— Мені здається,— почав він,— що особа, чийого імені Енсайкоу не хоче видавати, не... злочинець. Полковник з такою людиною не почував би себе зв'язаним честю. Отож, це особа, до якої Енсайкоу відчуває пошану, а не лише вдячність за отримані гроші.

— Ви маєте рацію,— визнав капітан,— але ваше твердження не посуває нас навіть на міліметр уперед. Ми звернули увагу ще . раніше, що ми не маємо справу зі звичайним злочинцем. Якщо я не помиляюся, це саме ви підозрювали по черзі всіх тих, хто живе разом з Вейтоном, а значить важко у цьому разі говорити про звичайнісіньких злочинців.

— Це правда,— сказав Джеллін.— Але чому б тоді нам не розшукати водія, який четвертого листопада привіз когось до нічліжки. А власне, про яку нічліжку йдеться?

— Дім під іменем Святого Людовіка. Це благодійницький католицький заклад. Там ночують тільки європейці... Звичайно, водія пошукати можна, але це вимагає часу. Цей ідіот не зволив нам навіть сказати, який це був автомобіль: приватний чи таксі. У Бостоні зареєстровано десятки тисяч автомобілів. Для опиту всіх шоферів треба цілі місяці, а в нашому розпорядженні тридцять шість годин... Ось скільки нам лишилося для з'ясування правди. Ходімо повечеряємо. Повернемося о десятій і тоді побачимо, чи наважиться полковник заговорити. Іншого вибору нема.

— Сподіваюся,— осмілився зауважити Джеллін, виходячи слідом за капітаном,— що ви хотіли його лише полякати.

— Полякати? — здивувався Сандер.— Послухайте мене уважно, Джеллін. Якщо дванадцятого цього бідолаху Вейтона вб'ють, у нас підніметься така свистопляска, що я з посадою, мабуть, розлучуся. Я

готовий на все, аби тільки змусити полковника відкрити нам це ім'я. А ви говорите про погрози!

Артур Джеллін справді з попереднього вечора не мав ріски в роті, але від капітанових слів шлунок у нього якось дивно скорчився. Він знав, що в підземеллі будинку поліційного централу розігруються драматичні сцени, проти яких допит третього ступеня здається дитячою іграшкою. О, якби ж полковник заговорив... для власного добра... а то буде йому непереливки!.. О Господи, навіщо він, Джеллін, ліз у все це? І він урочисто пообіцяє собі, що коли справа Вейтона закінчиться щасливо, ніколи вії більше не виткне носа з-поза своїх досьє, навіть якби йому давали мільйони.

На жаль, апетиту це йому не додало, так само як розмові [60] з Метчі, який повернувся з вілли Вейтонів, де, як він доповів, не сталося нічого нового. Там були під наглядом усі, навіть мухи, але це не дало жодного наслідку. Єдине, що змінилося, то це настрій Вейтона. Актора, здавалося, розважає, як було подано громадськості повідомлення про його вдавану смерть. Він сказав своїм охоронникам, що він майже певен, що убивця потрапить у наготовлену пастку. Вперше за чотири дні він заснув. Під приводом жалоби, з дому Вейтона ніхто не виходив і ніхто в ньому не з'являвся. Тільки Гертруда Веймар по обіді вийшла у службових справах і Джерріс, це опудало портьє, відлучався на три години, а коли повернувся, від нього так і било джином. Вислухавши звіт, Джеллін простягнувся на ліжку, тримаючи в руці бутерброд з шинкою, яку ще міг їсти. Голова його все ще працювала, але не дуже ефективно, оскільки йому все ввижалося, як катюги Сандера мордують Енсайкоу. Джеллін знав, що вони зуміють змусити його заговорити.

Він вийняв з кишені аркушик з написаними цього ранку чотирма положеннями і поринув у роздуми. Ця клята історія з автомобілем! Чому Вейтона збиралися вбити саме в автомобі лі? Що це — жарт анонімника чи щось за цим криється? І чому, власне, дванадцятого? Чи існує якийсь зв'язок між цією датою і смертю в автомобілі? Що збирається зробити дванадцятого Вейтон?

Витримати більше він уже не міг. Треба будь-що це з'ясувати! Адже життя Вейтона залежить від цього, а не від зізнань полковника Енсайкоу, якщо той взагалі на них піде.

Він сів у таксі й поїхав до Вейтонів. Усі вечеряли за столом, окрім актора, той їв на самоті у вітальні консервовані лангусти, навіть без хліба, бо хліб, за його словами, можна було отруїти. Тут же у вітальні сиділи обидва охоронники і Метчі, трохи уже знуджений усім тим.

— О, добривечір, пане Джеллін! — привітав прибульця актор. Як і розповідав Метчі, він здавався зовсім іншою людиною.

Тривога, в якій він жив чотири дні, ясна річ, залишила сліди на його обличчі, а очі гарячково блищали, але, незважаючи на все це, він виглядав майже безтурботним.

— Добривечір, пане Вейтон,— відповів Джеллін, шанобливо зупиняючись перед ним.— Вибачайте за турботу, але я хотів би вас про щось запитати.

— Сідайте, будь ласка,— сказав Вейтон.— Ці консерви страшенно псують шлунок, але зате я певний, що в них нема миш'яку. То в чому ж річ?

— Бачте, я хотів би знати, чи є у вас якась пильна справа, Щоб їхати кудись автомобілем... Я маю на увазі... якась справа,— Джеллін стишив голос,— делікатної властивості, про яку вам не хочеться сказати поліції? Можливо, ви збираєтеся кудись [61] поїхати, незважаючи на всі погрози, оскільки вважаєте, що інакше вчинити не можна, хоча вам відомо, що коли до дванадцятого ми можливого убивцю не заарештуємо, то вам загрожуватиме серйозна небезпека. Чи хочете ви податися в таке місце, про яке ви нам не згадували...— Джеллін набрав повітря і вів далі: — Я ставлю питання відверто, я звіряюся вам моїми думками. У ваших

інтересах дати мені щиру відповідь. Якщо моя гіпотеза слушна, то ваша щирість допоможе піймати анонімника і небезпека для вас минеться.

Філіп Вейтон доїв лангусту, уважно слухаючи Джелліна. Налив собі склянку мінеральної, випив і втер рота.

— Пане мій дорогесенький, ви блукаєте манівцями. Я вдячний за вашу цікавість до моєї справи, але тільки тепер я починаю тривожитися насправді. Якщо ви, з поліції, висуваєте такі гіпотези, тоді мого вбивцю вам не знайти ніколи. По-вашому, я міг би замовчати таку важливу подробицю? Якби мені треба було їхати кудись автомобілем саме дванадцятого, то я сказав би вам про це, навіть якби йшлося про найінтимнішу зустріч. Ви ж бо розумієте: перед небезпекою, що мені загрожує, можна знехтувати будь-якими домовленостями.

Джеллін, слухаючи цю тираду, виголошену не дуже приязним тоном, почервонів. Залізна логіка акторового розумування обеззброїла його, і він забелькотав слова перепросин. Але, вийшовши з вітальні, він сказав сержантові Метчі:

— Викличте з поліції двох механіків, і хай вони добре оглянуть машину Вейтона. Я волів би, щоб у ній не знайшлося якоїсь годинникової бомби або пошкодження, через яке Вейтон скрутить собі в'язи, коли йому заманеться кудись поїхати.

— Слухаюсь! — відповів Метчі радо: ще б пак, Джеллін запропонував йому щось нове. Він ще не знав: в Артура заготовлено дещо замашніше.

— Це, Метчі, не все. Сьогодні ввечері ми знов опівночі зустрічаємося в пивному барі Клей 3. Цього разу, не так як востаннє, я буду пунктуальний. Ви розкажете мені про результати огляду автомобіля Вейтона.

— Слухаюсь! — козирнув Метчі.

Наближалася десята, коли Артур подався в бік поліційного централу на умовлене побачення з Сандером. Дорогою він усе думав, що ж схилило полковника Енсайкоу до мовчання. Де капітанового кабінету він прийшов знервований і пригноблений

— Ви прийшли вчасно,— сказав Джелліну капітан Сандер.— Я саме послав по полковника.

Через хвилину двоє поліцейських привели полковника Енсайкоу. Коли обидва охоронники вийшли з кімнати, Сандер показаі полковникові на стільця і сказав ґречно:

— Сподіваюся, що ви все добре обдумали і не змусите мене [62] вдаватися до засобів, якими мені не хотілося б користуватися?

Енсайкоу похитав головою.

— Пане Сандер,— сказав він,— уже двадцять років я жебраком скитаюся по світу лише через те, що вирішив залишитися вірним своїм ідеалам. Я порвав з моїми земляками, коли помітив, що вони стають терпимішими до нового режиму в Росії, а я вважаю це за зраду царя-батечки. Я терпів голод і холод, а коли даху над головою нема, заснути іноді важко. Ви бачите самі, як я одягнутий, і ось уже двадцять років у моїй кишені не лежало більше, ніж півдолара. Усе це, щоб зберегти вірність ідеалам. Отож ви повинні зрозуміти: якщо я зарікся, що більше нічого не скажу, то й не скажу нічого, без огляду на засоби, яких ви вживете, намагаючись зламати мене. Якщо ви не вірите, то робіть так, як ви вважаєте своїм правом і обов'язком. Але повторюю ще раз: я вам не скажу нічого.

Він говорив спокійно і діловито. Просто не вірилося, але можна було побоюватися, що навіть тортури не змусять цю людину зламати слово честі.

Капітан Сандер вхопився за голову і зойкнув розпачливо:

— Як же це так, щоб ви не розуміли: дотримання слова убивці не має нічого спільного з уявленням про честь? Ну який такий гонор велить вам стати на бік того, хто за тридцять шість годин уб'є свого ближнього?! Поясніть мені це!

— Це справа мого сумління,— відповів полковник.

— Це ваше останнє слово?— спитав капітан Сандер.

— Останнє,— підтвердив Енсайкоу.

Обличчя капітана Сандера набрало холодного, офіційного вигляду. Він узяв телефонну трубку.

— Пришліть мені тих сімох працівників, призначених мною.

Навіть не глянувши на полковника, він звелів двом охоронникам вивести його з кімнати. Через хвилину в кабінет увійшло семеро людей. То були молоді, енергійні, здорові мужчини. Капітан привітав їх посмішкою.

— Сідайте, хлопці,— сказав він.— Йдеться про справу Вейтона.— Далі він коротко виклав їм усю історію аж до зустрічі з полковником Енсайкоу.— А тепер,— вів він далі,— треба довідатися від полковника, хто ж саме просив його кидати листи. Візьміться за це. Що можна, а чого не можна, ви знаєте. Робіть що хочете, але завтра вранці я мушу знати це прізвище. Даю вам одну раду: ви вдайтеся до хитрощів, силою тут не візьмеш. Я переконаний: він швидше дасть себе вбити, але не заговорить. Словом, проведіть допит третього ступеня, але інтелігентно. Завтра, о восьмій ранку, мені треба знати прізвище і подробиці, пов'язані з цією особою. За результат дізнання відповідаєте головою. В разі невдачі ніяких преміальних, ніяких нагород. До роботи!

[63] Семеро чоловіків вийшли, взявши під козирок. Блідий Джеллін силкувався щось сказати, але хвилювання і пошана сковували йому вуста. Залишившись наодинці з капітаном Сандером, він ледве пробелькотав:

— Але ж, пане капітан, хіба ви можете таке допустити? Тільки в середньовіччі...

Сандер підвів голову.

— Не плутайтесь у мене під ногами, Джеллін, а середньої віччю дайте спокій, гаразд?

Цей несподіваний тон і тверді слова неабияк вразили Джелліна. З кабінету капітана він вийшов геть зламаний. У поліції він працював чотири роки, але ніколи ще з ним не поводилися так грубо. Коли він опинився надворі, наближалося до одинадцятої, і зустріч з Метчі мало не вилетіла йому з голови. Згадав про неї о пів на дванадцяту, коли він уже півгодини снував по вулицях довкола парку Клобт, поринувши в глибоку задуму.

До пивного бару Клей З він подався пішки. Той випростаний на повен зріст чоловік, який енергійно ввійшов у заклад, уже нічим не скидався на скромного й сором'язливого Артура Джелліна. Обличчя його випромінювало силу і впевненість. Причиною цієї зміни стало відкриття. Джеллін знав уже всю правду. Побачивши Артура, Метчі подумав, що той напився, але одразу ж змінив свою думку, почувши сказані енергійним тоном і рішучі слова:

— Ну як, машину оглянули?

Сторопілий Метчі, сторопілий, може, уперше в житті, відповів поквапливо:

— Нічого не знайдено. Мотор працює як годинник, так само як усе інше. Ми знімали навіть сидіння, але нічого не викрили.

— Гаразд. Ходімо тепер до бару.

Ті самі офіціантки в коротких спідничках, той самий оркестр. Макх'ю впізнав їх одразу і поспішив назустріч, на його обличчі грала іронічна посмішка.

— Здоровенькі були. Я вже чекаю вас. Наближається дванадцята, правда? Сідайте, будь ласка. Вам потрібна якась інформація?

— Так,— відповів сухо Джеллін.— Скажіть, серед одвідувачів сьогодні є якийсь театральний імпресаріо?

— Хвилинку, зараз подивлюся,— мовив Макх'ю, окидаючи поглядом залу.— Так, є двоє... Феремптон і Лодері... Ви що, хочете поклопотатися за Вейтона? Шкода часу. Вони не візьмуть його навіть з доплатою.

— Годі, пане Макх'ю,— урвав його Джеллін.— Покличте по черзі кожного з цих добродіїв. Я хочу задати їм кілька питань. [64]

Макх'ю завагався, потім сказав з усмішкою:

— Добре. Я зараз пришлю до вас Феремптона. Пиво подавати?

Метчі кивнув головою.

Луїс Феремптон, відомий режисер і спадкоємець, за його власними словами, славетного Зігфельда, підійшов через хвилю до їхнього столика.

— Я Артур Джеллін з центрального управління поліції,— відрекомендувався Джеллін,— хотів би узнати від вас деякі подробиці, які стосуються Філіпа Вейтона.

— Будь ласка,— відповів Феремптон ґречно.— Я порвав з ним усі стосунки рік тому, коли публіка почала нудитися великим Вейтоном і його гримасами а-ля Джон Беррімор.

— Він не залишився у вас у боргу? Може, у вас ще якісь невирішені справи, які треба залагодити в найближчі дні, скажімо, дванадцятого?

Ферємптон похитав головою.

— Він мені винен дві тисячі доларів, але не дав би мені ні одного цента, якби я спробував їх стягти.

— Запевняю вас,— втрутився Джеллін,— ви можете розмовляти зі мною, як з братом. Якщо у вас якісь інтереси, про які поліція знати не повинна, то, далебі, все залишиться між нами. Я хочу тільки знати, чи є у вас якісь справи, які мають бути влаштовані дванадцятого або пізніше, і це все.

— Присягаюсь вам: нічого такого й близько нема,— відповів, жваво жестикулюючи, Феремптон.— У житті я вчинив чимало дурниць, але ніколи більше я не хочу мати справу з Вейтоном.

— А чому ж так? — спитав Джеллін.— По суті, Філіп Вейтон великий актор. Імпресаріо заробили на ньому чимало.

— Так,— відповів Феремптон.— Заробили. Але ось уже два роки, досить йому вийти на сцену, як це закінчується фіаско або майже фіаско. Він ще пиндючиться, але вже заслуговує тільки жалю.

Джеллін попрощався з Феремптоном і, поки Метчі цмулив великий кухоль пива, поринув у задуму.

— Метчі, приведіть мені другого імпресаріо,— сказав він йому по хвилі.

Джон Лодері, високий і кремезний, скидався на Макх'ю, тільки був не рудань, а білявець. На питання Джелліна відповідав майже так само, як Феремптон. їхні пояснення так скидалися між собою, що можна було подумати, що вони змовилися між собою раніше. Філіп Вейтон людина закінчена. Актор заборгував Лодері тисячу п'ятсот доларів, від яких імпресаріо відмовився наперед, і тепер Лодері уже не підписав би з ним контракту, навіть аби Вейтона рекомендував сам Шекспір.

Після завершення другої розмови Джеллін попрощався з [65] Метчі й повернувся додому, щоб поспати. Але оскільки цілий день він не їв і йому все марився Енсайкоу в руках семи агентів, Джеллін не зумів заснути навіть на п'ять хвилин. О сьомій ранку він устав розбитий, з розпухлим обличчям: давалася взнаки безсонна ніч.

Коли дружина принесла йому сніданок, він сказав:

— Може, сьогодні мені доведеться подати у відставку. Сподіваюся, що ти не проти.

Пані Джеллін, яка ніколи не виступала проти будь-чого чи будь-кого, а проти чоловіка й поготів, зблідла.

— Артуре, звідки ти взяв, що я могла б бути проти твого рішення? Ти що, невдоволений мною?

Артур поцілував її, швидко одягнувся і побіг на службу. Було чверть на дев'яту, одинадцяте листопада. Коли Джеллін увійшов до кабінету

капітана Сандера, він пошукав поглядом полковника Енсайкоу. Не знайшовши його, він подумав, що той, мабуть, у в'язничній лікарні.

Сандер тримав у руках газету і так захопився читанням, що навіть не почув кроків підлеглого. Через мить він звів голову, глянув на нього і з дивним, сповненим гіркоти усміхом сказав:

— Підійдіть, будь ласка, ближче і прочитайте цю статтю. Артур наблизився і глянув на вказаний Сандером заголовок:

"Методи нашої поліції.

Відомий актор Філіп Вейтон, якого поліція вважає за померлого, живий!"

Розділ сьомий

Останній день

— Це "Олд Бостон". Ті спритники до синдикату преси не належать і розважаються тим, що спростовують повідомлення інших газет,— обізвався похмуро Сандер.— А все ж мені б хотілося з'ясувати, хто поінформував їх, що Вейтон живий, і добратися до цього типа...

Джеллін прочитав статтю.

"Бостон, 22.00.

Ми вже віддавали номер у друк, коли нам подзвонив незнайомець, який назватися відмовився, і повідомив нам, що актор Філіп Вейтон, про чию смерть писала преса, почуває себе чудово і ховається у своїй віллі. Повідомлення про його смерть було [66] лише маневром поліції, досі не здатної викрити автора анонімок з погрозами, надісланих Вейтону, з

тим, щоб поставити на нього пастку. Для перевірки вірогідності цієї інформації ми одразу ж послали репортера. Незважаючи на великі перешкоди, до дому Вейтона він добрався і виявив, що актор живий, тішиться добрим здоров'ям і навіть грає в карти з двома співробітниками поліції, виділеними йому для охорони.

Звичайно, ми проти деяких методів нашої поліції і синдикальної преси, яка має недобру славу і схвалює ці методи..."

Текст доповнював знімок, зроблений через вікно: актор грає в карти. У другій половині статті, обсягом майже на всю колонку, критикувалася поліція, здатна лише, за словами автора, затримувати злочинців тоді, як вони самі приходять повинитися. Стаття завершувалася погрозою:

"Може, завтра, дванадцятого, Філіп Вейтон буде ще живий, а може, буде вбитий рукою автора анонімок з погрозами. Ось тоді і виявиться, що нашу поліцію треба реформувати, оскільки її працівники, дарма що ввічливий убивця повідомив на шість днів раніше про плановане убивство, не в стані йому запобігти".

— Зрозуміли? — спитав Сандер, коли Джеллін закінчив читати.— Поліцію треба реформувати! Треба реформувати, бо цей кретин полковник мовчить!

— Він не сказав нічого? — спитав Джеллін товариським тоном. Від учорашнього вечора, відтоді, як ній додумався до правди, він втратив свою звичну несміливість.

— Нічогісінько, після десятигодинного допиту! — крикнув Сандер.— Він геть замучений, ледве дихає; але все мотає головою, що нічого не скаже. Зараз за нього візьмуся я!-заявив він грізно.— Заговорить! Доведеться заговорити!— Тут він зібгав, газету і викинув її у кошик.

Через кілька хвилин двоє співробітників ввели до кімнати полковника Енсайкоу. Його посадили в крісло напроти капітана. Полковник важко дихав, лице його відбивало страшенну втому, але очі ще більше, ніж попереднього вечора, блищали. Руки від великого нервового напруження тремтіли: допитували його з погрозами.

— Ну що, надумали заговорити? — спитав Сандер, не сподіваючись на ствердну відповідь.

Полковник не відповідав, тільки сидів нерухомо, ніби не чув поставленого питання.

— Шкода. Я думав, що у вас трохи більше розуму й здорового глузду,— продовжував Сандер.— У мене ще один спосіб змусити вас розговоритися, і не моя це вина, що я мушу вдатися до нього.

Він на хвилю замовк і вийняв з шухляди столу телеграфний бланк. [67]

— Я звертаюся до центрального управління поліції Нью-Йорка, щоб негайно арештували Марту Енсайкоу, студентку університету Убіч, а потім видворили із Сполучених Штатів. Марта Енсайкоу ваша дочка. Штовхаючи мене на такий крок, ви занапащаєте її наукову кар'єру і майбутнє. Як вам відомо, у нас не відновлюють тик студентів, які мали справу з поліцією навіть на короткий час.— Капітан Сандер зробив паузу і продовжував свою промову.— Щоб показати, що я йду на це, неохоче, даю вам ще останній шанс. Чекаю до десятої вечора: якщо ви до того часу не заговорите, я пошлю телеграму.

Слухаючи Сандера, полковник неспокійно совався в кріслі. Коли капітан скінчив, Енсайкоу глянув зневажливо на нього і прошепотів:

— Огидно... Огидно!

— Огидно, що ви відмовляєтеся говорити,— заверещав Сандер, виведений з тями зневажливим поглядом полковника.— Ось що огидно! Заберіть його! Не можу дивитися на нього... Якщо захоче щось сказати, то тільки до десятої, а потім хай дідько забирає його і його слово честі!

Полковник Енсайкоу, сповнений гідності й погорди, такої невідпорної до його вбогого одягу, вийшов з високо піднятою головою, його супроводжували двоє агентів. Сандер дивився йому вслід і кусав губи.

Коли двері зачинилися, капітан гупнув кулаком об стіл і гукнув:

— Це жінка! Голову даю на відруб, що це жінка! Тому полковник такий рицар! Колишній царський двір і різні голлівудські витребеньки, аби тільки не зламати слова честі, даного жінці!

Сандер так казився, що Джеллін ніколи не дозволив би собі урвати цю тираду, якби попереднього вечора не позбувся своєї сором'язливості.

— Ні, мужчина,— відповів він спокійно, але рішуче. Капітан Сандер обернувся в його бік і спитав ущипливо:

— Ах так? І ви знаєте, хто це? Ну?

— Цього вам сказати я не можу,— вибачливим тоном відповів Артур.

З подиву капітан Сандер онімів. Злість спотворила його лице й одібрала на хвилю голос. Коли йому вдалося видобути з себе слово, він спалахнув:

— Ви теж не можете мені сказати! Ви теж дали слово честі!.. Виходить, я вже посміховисько для всіх!?

Джеллін, хоч його пробрав циганський піт, залишився нерухомим і, перечекавши бурю, пояснив:

— Бачте, пане капітан, деталей я ще не знаю. Як би вам це викласти? Тут тільки інтуїція, якої я не можу розтлумачити [68] вам. Мені треба дістати неспростовний доказ, ведучи слідство далі. Наприклад, загадка оцього ініціалу "Ф", яким підписується автор анонімок. Я ніколи чомусь не задумувався над цим...

— Ви хочете сказати, що тут замішаний Френзен?— спитав іронічно Сандер.— Побоюючись, що його важко буде викрити, він з сердечної доброти поставив під листом свій ініціал, щоб полегшити нам працю?

— Я не казав, що маю на гадці Френзена,— відповів Джеллін.— Ще два дні тому я був переконаний, що автор листів жінка. Але від учорашнього вечора я певен, що тут замішаний чоловік.

Капітан надів капелюха.

— Чоловік чи жінка, один біс, присягаюся, що сьогодні я це з'ясую. А зараз ходімо побалакаємо з цими шелегейдиками при Вейтоні. Що актор живий, знали тільки вони.

Сповнений енергії, Сандер до дому Вейтона вступив, як суддя. Його поліційний нейтралітет допускав насильство в тому разі, коли треба було обрати "найкоротший шлях, що вів до мети". Той, хто поінформував "Олд Бостон", був у цьому домі, і, якби навіть він ховався в каналізації, Сандер був певний, що знайде його. Це все він устиг викласти Джелліну по дорозі, але коли вони прибули на місце і ввійшли до вітальні, капітан мусив узяти себе в руки — обстановка вже була інша.

Філіп Вейтон сидів на канапі й ридав, як дитя, а дружина даремно намагалася його заспокоїти. У вітальні були також двоє Чезлі і Гертруда Веймар. На столі лежали вранішні випуски п'яти-шести газет, усі

розгорнуті на сторінці, де сповіщалося про воскресіння Вейтона. По радіо йшла галаслива передача з історії музики.. Один з агентів підійшов до приймача, щоб вимкнути, але Вейтон різко запротестував.

— Не вимикайте! Скоро новини!

У кутку кімнати сидів з величною і відсутньою міною камердинер Карлтон. Як на англійські манери, такі любі його серцю, ця сцена здавалася йому надто брутальною. Його лондонські хліботавці ніколи не дозволяли собі так несмачно поводитися.

Побачивши Сандера й Джелліна, Вейтон залебедів ще дужче.

— Кінець усьому!— зойкав він.— Кінець усьому! Я знав, що убивця тут, у цьому домі! Тому так боявся!.. Ви ж бачите самі, капітане... хтось зрадив...— Тут він показав на газети.— Хто ж це? Хто?

Сандер провів рукою по обличчю і підійшов до Вейтона.

— Саме для цього я й прийшов. Розпорядіться, щоб усі мешканці дому зібралися у вітальні.

Пані Чезлі значущим поглядом глянула на Карлтона, і камердинер пішов виконувати наказ.

Через три хвилини у вітальні зійшлися всі домашні: два кухарі, [69] портьє Джбіріс, чотири покоївки, Френсіс та Альберт Чезлі, Карлтон, Гетруда Веймар і Матільда Чезлі.

Капітан Сандер збирався взяти слово, коли радіо почало передавати новини, і Вейтон замахав йому, щоб мовчав. Перші кілька хвилин диктор говорив про все, тільки не про те, що б стосувалося актора, і лише наприкінці прочитав повідомлення:

"Як подала преса, актор Філіп Вейтон не вмер. Звістка про його смерть вигадана поліцією, з допомогою цієї пастки вона збиралася викрити автора листів з погрозами, які актор одержував щодня. У театральних колах ця звістка дістала широкий розголос, і слава Філіпа Вейтона, вже в останній час притьмарена, завдяки цьому маленькому скандалу знов сяє пишним блиском. "Олд Бостон", який цю сенсацію подав перший, отримав ці відомості телефоном від невідомої особи. Газета гостро осудила практиковані поліцією методи, викриття злочинців. Інші газети, зв'язані з Асошіейтед Прес, не пішли за її прикладом, доводячи читачам, що поліція змушена була вдатися до такого підступу, щоб урятувати життя Філіпа Вейтона. У театральній богемі це викликало неабияке пожвавлення, і дехто знайшов собі дику розвагу, ставлячи заклад на життя Вейтона, один нью-йоркський бигмакер платить п'ять проти одного, що актор буде вбитий. Один цирковий імпресаріо збирається зв'язатися з Вейтоном і укласти з ним угоду. У випуску о чотирнадцятій ми подамо на цю тему дальші відомості".

Різким помахом Вейтон звелів Карлтонові вимкнути радіо. Він затулив руками обличчя і нібито зайшовся тихим плачем. Усі мовчали. Через хвилю обізвався капітан Сандер.

— Ну добре, можна вже починати?.. Ви колись уже стенографували, Джеллін? Візьміть, будь ласка, папір і записуйте відповіді на питання, які я задам усім присутнім. Звертаю вашу увагу на те, що відповіді матимуть законну силу, і кожна брехня може коштувати шість місяців в'язниці. Коротко викладу всі події, щоб ви усвідомили собі ясно ситуацію, в якій ми опинилися. Що пан Вейтон живий, знало лише дванадцятеро осіб. Ці дванадцятеро осіб — ви. Редакція "Олд Бостона" одержала вчора, між шостою і сьомою вечора, дзвінок від незнайомого... я сказав незнайомого, а не незнайомої... який поінформував, що пан Вейтон насправді не вмер і що його смерть лише містифікація поліції. Існують лише дві можливості: або хтось із вас подзвонив до "Олд Бостон", або незумисне бовкнув перед кимось, що пан Вейтон живий. Іншого розв'язання нема, і я вас запевняю, що ніхто не вийде з цієї

кімнати, поки не з'ясується ця справа. Ясно? Почнемо з вас, пані Вейтон. Чи в домі можна підслухувати ведені звідси телефонні розмови? [70]

Пані Вейтон, розгублена і бліда, присунулася ближче до чоловіка.

— Так, така можливість є. В бюро моїх братів, у другому крилі, є телефонний вузол, який обслуговує панна Веймар.

Обличчя Сандера освітила усмішка.

— Чудово. Виходить, ні один дзвінок з міста до дому і з дому в місто не може пройти повз увагу панни Гертруди Веймар?

— Авжеж,— підтвердила пані Вейтон.

— Отож, панно Веймар,— звернувся рішучим тоном капітан до Гертруди,— скажіть-но нам, чи розмовляв хтось з редакцією "Олд Бостон"?

— Ні, це виключено,— Бідповіла спокійно панна Веймар, зовсім не залякана тоном Сандера.— Я сама вчора з'єднувала всі розмови від восьмої ранку до восьмої вечора, а потім передала вузол Карлтонові. Зв'язати з "Олд Бостон" не просив ніхто.

— Ви в цьому впевнені? — наполягав капітан.— А може, під час вашої короткої відсутності хтось подзвонив і ви про це не знаєте?

Гертруда Веймар заперечливо похитала головою.

— Я виходила тільки на годину між п'ятою і шостою. Мені треба було залагодити службові справи, але телефон у цей час вийшов з ладу. Я навіть пішла на телефонну станцію просити перевірити апарат, а коли

повернулася, він ще не працював. Його включили лише о пів на сьому, але тоді я вже була вдома.

— Отже, ви виключаєте категорично, щоб хтось міг дзвонити звідси до "Олд Бостон"? Джеллін, запишіть: панна Гертруда Веймар категорично заперечує, щоб хтось міг звідси дзвонити до "Олд Бостон".

Сандер, стоячи посеред вітальні, оглядав по черзі всіх присутніх з виглядом, позбавленим будь-якої пошани.

— А тепер, панове, хто з вас виходив з дому перед п'ятою і повернувся після о пів на сьому?

— Я виходила перед шостою, але повернулася о шостій,— сказала панна Веймар.

— А я.— портьє Джерріс присунувся до Сандера,— вийшов після четвертої. У мене було саме трохи вільного часу... пробачте, себто я скористався дозвіллям і... повернувся о сьомій.

— А де ж ви були?

— Пройшовся по парку Клобт, а потім зайшов до пивного бару Арроус. Просидів там до половини на сьому і пішки повернувся додому.

Запала мовчанка. Сандер обдумував щойно почуте. Джеллін переглядав нотатки.

— Метчі! — владним тоном гукнув Сандер.— Одведіть панну [71] Гертруду Веймар і цього чоловіка, як його звати? Джерріс?.. до мого кабінету, я хочу їх допитати окремо.

Метчі рушив, щоб виконати розпорядження Сандера, але Френсіс Чезлі, почервонівши, як буряк, звернувся до капітана:

— Арештувати панни Веймар ви не можете! Це не узгоджується з законом!

Сандер зморщив брови.

— По-перше, узгоджується щось там із законом чи не узгоджується, я знаю краще за вас. По-друге, панну Веймар я не заарештовую, а лише забираю до кабінету, щоб допитати віч-на-віч. А по-третє, при чому тут ви?

— Панна Веймар моя наречена, і я не можу дозволити...— заявив Чезлі.

— Чудово. От і не дозволяйте,— сказав ущипливо Сандер, показуючи сержантові красномовним жестом, щоб він виконував наказ.

Усі мовчали, поки панну Веймар і Джерріса виводили з вітальні. Френсіс Чезлі, люто бликаючи на капітана, вернувся на своє місце.

— Пора вам зрозуміти,— озвався знову Сандер,— у цій справі я не маю найменшого бажання жартувати. А тепер підемо далі.

Починаючи з кухаря і закінчуючи Матільдою Чезлі, всіх було допитано докладно. Вейтон слухав усе, але з його обличчя не сходили розпач, страх і мука.

Проте навіть такі рішучі й безоглядні дії Сандера нічого нового не виявили. Ніхто, крім панни Веймар і Джерріса, не залишав дому перед шостою і не дзвонив о тій порі. Для підтвердження своїх визнань у всіх знайшлося достатньо переконливих доказів.

Настав полудень, а слідство все ще топталося на місці. Даремно брати Чезлі, посилаючись на свої діла, просили дозволу покинути вітальню. Сандер був невблаганний. Пані Чезлі, украй стомлена, теж не могла удатися до свого покою, щоб трошки перепочити. Розлючений капітан засипав присутніх градом питань. Давалися взнаки п'ятнадцять років практики: допит вівся з диявольською спритністю. Питання ставилися підступні, каверзні, з усякими натяками, багатозначні. Навіть найобачніший злочинець, і той би попався в розкинуті сіті. А проте йому не вдалося дізнатися нічого конкретного.

Несподівано Сандер зробив перерву. Він закурив, а коли знов почав говорити, тон його голосу свідчив про зміну тактики.

— Ну що ж, даруйте мені за мою розв'язну поведінку, але я виконував свій обов'язок.— Тут він обдарував усмішкою всіх присутніх і зів далі: — Оскільки я дійшов до цього пункту, то мушу [72] дати вам маленьке пояснення. Піддавати вас такому допиту мені не треба було, оскільки тепер життю пана Вейтона ніщо не загрожує і я можу вас запевнити: убивця ще цього вечора опиниться в мене в руках.

Вейтон одним стрибком зірвався з канапи і з раптовою жвавістю підійшов до Сандера.

— Капітане,— гукнув він,— ви правду говорите? Чи тільки хочете підбадьорити мене? — Тут він мотнув головою.— Ні, ні! Я повірити вам не можу!

Сандер поклав йому руку на плече.

— Дорогий пане Вейтон, я розумію ваш стан духу, але повірте мені. Вам нема чого боятися. Скажу навіть більше: ще кілька днів тому я вірив, що це дурний жарт, але сьогодні вранці я зрозумів і здобув докази, що це справжнісінька інтрига, замислена проти вас. Ви мали стати її жертвою. Мали, але не вийшло...

Сандер говорив, а сам стежив за всіма присутніми так, щоб ніхто цього не помітив. Джеллін теж придивлявся, але не зауважив жодної зміни, гідної уваги. Домашні Вейтона, здавалося, словами капітана зацікавилися. Але не більше. Тільки Френсіс Чезлі, сердитий на Сандера за те, що той затримав панну Веймар, слухав його тираду невдоволено.

О дванадцятій Сандер і Джеллін вийшли з вілли Вейтона.

— Ви зрозуміли, що я мав на увазі, коли з таким переконанням стверджував, що мені відомо все? — спитав Сандер.

— Так, пане капітан,— відповів Джеллін.— Ви мали на увазі полковника Енсайкоу.

— Атож. Сьогодні ввечері я дізнаюся від нього про все, і тоді побачимо, що про мене думатиме редакція "Олд Бостон". А тепер ідіть щось перекусіть. Я допитаю Гєртруду Веймар і цього... як його там звати?

— Джерріса,— підказав Артур.

— І цього Джерріса. До завтрашнього вечора я їх так і не звільню. Спершу нехай мине це дванадцяте...

Після цілого дня постування Джеллін з'їв сухарика. Дружина подала йому ще одного, але він (вперше від дня їхнього шлюбу) так скинувся і щось замурмотав, що бідолашна пані Джеллін мало не розплакалася.

Решту часу він пролежав у постелі із заплющеними очима, а о третій з'явився в кабінеті Сандера. Капітан був, здавалося, в доброму гуморі.

— Ви все ще не хочете поділитися зі мною своїми припущеннями? — спитав Сандер.

Джеллін помотав головою.

— Я ще не зовсім переконаний у слушності моїх підозрінь,— відповів він.— Може, це тільки моя фантазія.

— Ну що ж. Зате я поділюся з вами моїми спостереженнями,— [73] сказав добродушно Сандер.— Я вважаю, що Гертруда Веймар знає куди більше, ніж нам признається. Сьогодні, коли я її допитував, вона відповідала занадто спокійно. Зовсім невинна людина завжди губиться, коли її допитує поліція, але вона залишалася незворушною. Боюся, що я протримаю її довго. Це вона або доручила комусь, або сама телефонувала до "Олд Бостон", і то, мабуть, з дому Вейтона, бо вона обслуговує телефонний вузол, і ніхто не може її проконтролювати.

— Але навіщо їй погрожувати Вейтонові листами, посилаючи їх поштою? — спитав Джеллін сповненим пошани голосом.— Це зовсім незрозуміле, безглузде, і саме це і треба нам насамперед з'ясувати, пане капітан.

— Ви добре знаєте, що Вейтон не вельми жалує панну Веймар та її ідилію з Френсісом Чезлі. Але ви не знаєте, що Вейтон чув про одруження Гертруди з Джоном Френзеном, про яка Френсіс Чезлі не відає й досі. Я зумів це вирвати в неї і тому...

— Рано чи пізно Френсіс Чезлі дізнається й так, що панна Веймар була дружиною Фрєнзена,— зауважив Джеллін.— Не вбивають того, хто може розкрити справу, про яку і так має дізнатися хтось інший.

Сандер закашлявся, а коли знов вирівняв дихання, то сказав:

— Воно-то так, але про таку справу можна довідатися кіль" кома способами. Якщо Френсіс Чезлі дізнається про це од Вейтона, з Гертрудою він не одружиться. Зате якщо про це скаже йому вона сама, то це виглядатиме зовсім інакше.

Джеллін завагався на мить і спитав:

— Отож, по-вашому виходить, винна Гертруда Веймар?

У цю мить озвався, телефон, і Сандер кинув щось у трубку, по чому звернувся до Джелліна:

— Признаюся, любий Джелліне, я ні в що не вірю. Я такий лютий через цю статтю в "Олд Бостон", а Гертруда єдина особа, яку щось обтяжує, якщо, звичайно, не рахувати цього упертюха полковника Енсайкоу. Веймар — це жінка, здатна забити баки навіть мені, а що їй коштувало взяти слово честі в цього бідолахи, зажадавши, щоб він дотримав його навіть коли його замішають у злочин. Отож розумієте: якщо мені вдасться вирвати в полковника зізнання, що ті листи вручила йому і звеліла кинути панна Веймар, то справа зроблена, я передаю досьє в суд і беру тиждень відпустки.

— А якщо полковник нічого не скаже?

— Скаже, скаже. Ті хлопці змусили зізнатися Аль Капоне, невже ж вони відступлять перед якимсь мізерним полковником?

— А Джерріс сказав вам щось нове? — спитав Джеллін, уже йдучи. [74]

— Нічого. Це пияк. Почав плакати, присягаючись, що нічого не зробив, нікуди не дзвонив і вбивати свого роботодавця не збирається. Я одіслав його додому, бо він не небезпечніший од мухи.

— Можна мені прийти ввечері до вас, потому як полковник ще раз відмовиться зізнаватися, навіть якщо ви налякаєте його послати телеграму з вимогою арештувати дочку? — спитав Джеллін, стоячи уже в дверях.

— Звідки ви взяли, що Енсайкоу нічого не скаже? — знервувався Сандер.

— Пробачте, капітане, але він сам повторює це вам на кожному допиті.

— По-вашому, він здатний занапастити майбутнє доньки?

— Звичайно,— зітхнув Джеллін,— його вважатимуть за мученика. Він так настроєний, і ви, мабуть, уже це помітили.

Слова Джелліна сповнені були пошани, але рішучі. Сандер, здавалося, от-от вибухне гнівом, але він зумів стриматися і сказав спокійно:

— Це мозоля, на яку ви не повинні наступати. Ідіть собі і залиште цю справу мені.

Джеллін прийшов до мене о восьмій, а не як ми домовилися, о дев'ятій. Я саме вечеряв, отож запросив Артура розділити трапезу. Він був збентежений, що прийшов так невчасно, і заявив, що уже два дні сидить на сухарях. Я спитав, чи не занедужав він, але він пояснив, що з ним усе гаразд. Він завжди, коли чимось дуже переймається, втрачає апетит. Апетит вертається лише тоді, як він з усім упорається.

— То ви справу Вейтона обдумували? — спитав він дещо згодом, коли ми посідали у вітальні з келишками лікеру.

— Якщо бути щирим, то не дуже,— відповів я.— Мені довелося спішно, вельми спішно дописувати статтю про ексгібіціонізм у криміналістів і лише вчора, на сон грядущий, я почав обмірковувати цю справу серйозно.

— Ну, і яких висновків дійшли?

— Ніяких, любий Артуре. Але щодо тих анонімок, тут я з вами згоден. У них ключ до розв'язання всієї справи. Жодна з тих осіб, про які ви розповідали мені, не має логічних мотивів, Щоб попереджати Вейтона про свій намір убити його... Але... це страшно... Завтра вранці... Ми тут ведемо академічну дискусію, а може, завтра вранці Вейтон буде вбитий!

— Не говоріть мені про це, професоре. Це одна з причин, чому я не можу їсти. Якби завтра Вейтона вбили, та ще в автомобілі, до мене б ніколи не вернувся спокій.

Я намагався підбадьорити його, і мені, здається, це вдалося. [75]

Він розповів мені про все, що сталося в останні два дні, і про підозри капітана Сандера щодо Гертруди Веймар.

— Знаєте,— сказав я,— може, капітан помиляється, але, мабуть, це правдоподібніше, що полковник настроєний дотримати слова, даного скоріш жінці, а не чоловікові.

— А не здається вам,— спитав Джеллін,— що радше все навпаки? Подумайте: навіть загроза занапастити кар'єру доньки безсила змусити полковника заговорити. Вам не здається, що якби тут була замішана жінка, полковник посоромився б принести в жертву власну дитину? Зате якби він дав слово честі чоловікові, тоді соромитися йому не треба було, і він вважав би дотримання його за свій обов'язок.

Зауваження це було тонке, і мені довелося визнати, що з точки зору психологічної Джеллін має рацію.

## Розділ восьмий

## Тривожна ніч

— Припустімо,— відказав я,— що тут замішаний чоловік. Але вчора мене осяйнула думка, що це має бути хтось поза колом підозрюваних. Чоловік, якого нікому не спадає на думку допитувати і який через це любісінько готує собі на завтра убивство, еге ж?

— Ні,— поштиво заперечив Джеллін.— Якби було так, то я б за життя Вейтона був би цілком спокійний. Хтось чужий, хтось з-поза кола домашніх актора, не мав би практично жодної змоги вчинити вбивство, якщо тільки Вейтон не вийде з дому, що здається малоймовірним.

— Воно-то так,— зітхнув я.— Я думав, що Вейтон знає про свого можливого вбивцю значно більше, ніж сказав нам, але це гіпотеза, яку обґрунтувати найважче.

Артур здавався знервованим і збудженим. Ніколи перед тим не бачив я його в такому стані.

— У мене вже довгий час,— промовив він,— сидить в голові одна ідея. Вона здається мені єдиним логічним рішенням, але є такі хвилини, коли я вважаю її за безглуздя.

— Мені б дуже хотілося почути, про що йдеться, любий Артуре. Признаюся щиро, я ще не маю і ніяк не можу виробити якогось погляду на всю цю справу.

— Не візьміть мене за фантазера. Перш ніж я викладу вам свою концепцію, накресліть мені, будь ласка, психологічний [76] етюд Вейтона, так як вам він бачиться. Адже це ваша спеціальність. Ви бачили його лише раз, але цього достатньо, правда?

— Психологічний етюд? А навіщо він вам? — здивувався я.

— Щоб підвести науковий грунт під мою гіпотезу, що висить тепер у повітрі. Про якийсь справді глибокий аналіз тут не йдеться. Досить щоб ви як спеціаліст поділилися своєю думкою про Вейтона.

Я задумався на хвилю, силкуючись зосередитися.

— Бачте, любий Артуре, психологія, а особливо психіатрія, поділяє людські характери на багато типів і підтипів, які в реальності мають рідко свої відповідники. Не тому, що такі типи і підтипи не існують, а тому, що вони в "чистому вигляді" не зустрічаються, оскільки кожна одиниця — це мішанина різних типів. Наприклад, Вейтон. Так як він актор і займається незвичайно "відкритим" ремеслом у психологічному значенні цього слова, він повинен належати до групи циклотиміків. Як мені відомо, він усе життя виставляє своє "я", діє і бореться за його підтвердження і утвердження. Усі розпачливі зусилля, скеровані на створення власної трупи, можуть правити за доказ його активності для досягнення цієї мети. Ті, що належать до цієї групи, не можуть бути небезпечними. Інстинкт, який штовхає їх на боротьбу за самоутвердження, обмежує ті засоби, якими вони послуговуються, і взагалі, окрім рідких випадків патології, коли боротьба стає справді шкідливою для інших, вони перестають боротися.— Тут я урвав свій виклад, щоб відсьорбнути лікеру з повторно налитого рукою Джіна келишка. Мій служник не стільки хотів мені догодити, скільки здобути привід, щоб слухати далі, що в нього вже ввійшло у звичку. Я глянув на нього суворо, але це не подіяло, і Джін відступив у глибину кімнати і вдавав тепер, ніби порається коло бару. Джеллін сидів скромно в кріслі і з великою цікавістю стежив за моїми словами.

— Одначе,— тягнув я далі,— ця риса характеру у Вейтона не єдина. Він у той же час викінчений інтровертик, зосереджений у собі і самозабутньо відданий своєму "я", майже зовсім позбавлений громадського інстинкту. Що дозволяє мені робити такі висновки? А от що: його незвичайний професійний інтелект, обернений лише на самого себе, вимагає, щоб інші інтелекти визнавали його власний за єдиний і найвищий. Доказ цього — старанно приховувана заздрість Вейтона до

Джона Беррімора. Вейтон не може визнати, що існує хтось, хто перевищує його. Типовий циклотимік теж цього не припускає в стосунках з іншими людьми, але сам він добре знає, що він не найкращий у світі. Вейтон, а він загалом мало не шизотинік, навіть перед самим собою не признається, що хтось перевищує його. Те, що Беррімор може бути кращим за нього, для Вейтона безглуздя. Намагання створити власну трупу свідчить, що так. само, як усі інтровертики, [77] Вейтон не може перенести жодної форми підпорядкує вання будь-кому. Спраглі боротьби екстравертики потребують когось, хто став би вище за них, щоб дістати змогу перемогти їх і подолати. Інтровертик боротися не хоче, та й не вміє, він страждає і ненавидить усіх, хто його перевищує. От ви, мабуть, помітили, що Вейтон порвав з усіма, хто не стоїть явно нижче за нього. Імпресаріо, колеги, подружки, всі, хто не схиляє перед ним чола, це його вороги. Починаючи з дружини, яка стежить за його зальотами так, ніби людина його класу не має права користуватися повною волею, шуряка, багатшого од нього, і закінч чуючи пригодою... з тією, як же це її звати... з письменницею .Мартою Сомерсет, і Макх'ю, якого, як йому здається, він принизив, не віддаючи позичених грошей. Одне слово, годі бути його приятелем, якщо ти не визнаєш його вищості. Загалом така людина не може бути небезпечною, її ненависть вичерпується сама або тліє в її серці без практичних наслідків. Проте іноді вона прориває ться, і тоді він здатний чинити капості. Підсумовуючи, я вважаю, що Вейтон поєднує в собі два основних типи: циклотиміка і шизотиміка, і хоча песимістом бути мені не хочеться, але йому притаманні всі їхні вади.

На хвилю запала мовчанка, Артур уважно роздивлявся свої нігті. Джін підкинув у камін поліно і несподівано звернувся до мене:

— Пробачте, що я осмілююся втручатись у розмову, але мені здається, що пан Джеллін хотів би дізнатися, який вплив на характер пана Вейтона міг мати безладний спосіб життя, його численні романи, алкоголь...

Артур Джеллін з властивою йому люб'язністю притакнув.

— Я саме збирався спитати про це, пане професор. Замість покартати мого служника, я поспішив відповісти Джеллінові:

— Звичайно, всі ці ексцеси тільки посилили негативні риси обох цих типів особистості. Прагнення самоутвердження може набирати найнебезпечніших і найзгубніших форм. Вейтон став більше інтро-, ніж екстравертиком. Ось уже два роки не працює зовсім або небагато, і головне тому, що уникає контактів з колегами, боячись усе більше будь-якої необхідності підпорядкування. Він не завжди в стані опанувати собою, і вищість, яку потроху виявляємо ми всі, він підкреслює невідповідно різким чином. Але щоб окреслити це докладно, треба було б знати його приватне життя, оскільки я бачив його тільки єдиний раз.

Не вислухавши мене до кінця, Артур нетерпляче підхопився з стільця й почав снувати по кімнаті. Уперше я його бачив такого збудженого. Він зупинився біля вікна, виглянув надвір, поправив штори, задивився в лампу, одне слово, усі його рухи свідчили про інтенсивну роботу мозку. Він підійшов до поставленої [78] на столі друкарської машинки, з якої стирчав аркуш з уривком моєї статті, і прочитав;

"Щоб добре зрозуміти, як глибоко в людській душі вкорінюється паталогічний ексгібіціонізм, треба почати з типу позначеного як нормальний, теж не позбавленого нахилу до ексгібіціонізму, звичайно, не в патологічній мірі, але в такій, що цілком заслуговує уважного розгляду. Марнота, вада така звична і поширена, часто виражається саме через ексгібіціонізм. Відкритися, показати своє нутро, милуватися таким показом самого себе — це різновид психологічного нарцисизму, але також і вияв ексгібіціоністського інстинкту, що тією чи іншою мірою існує в кожному з нас. Мало хто усвідомлює, який могутній у більшості людей цей інстинкт і до чого може дійти людина, яка прагне його заспокоїти. Хто з нас не сміявся з поважних статечних людей, які вдаються до нічим не виправданих естравагантностей лише для того, щоб привернути до себе увагу, похвалитися власними можливостями, що вирізняють їх з-посеред юрби? Як багато з нас розповідають про якусь подію, свідками якої або учасниками ми були, повторюючи ті самі

розповіді навіть у тому самому колі кількаразово. Це теж прихована форма ексгібіціонізму. Більшість людей намагаються заспокоїти цей інстинкт у нормальний і нешкідливий спосіб, але такі випадки нас тут не цікавлять. Коли цей інстинкт внаслідок змін у нервовій системі або психічного відхилення робиться надто сильний, він може набрати цілком патологічної форми і штовхнути індивіда на вчинки алогічні, небезпечні і навіть протизаконні..."

Скінчивши читання, Артур Джеллін обернувся до мене і запитав:

— Як ви гадаєте — з погляду психології допустимо, щоб листи Філіпу Вейтону писав сам Філіп Вейтон?

Джін прислухався до нашої розмови відверто, і питання мого друга зацікавило його надзвичайно. І то так, що він махнув рукою, ніби просячи дозволу забрати голос. Замість того, щоб розсердити, його поведінка розважила мене.

— Будь ласка, Джін, кажіть, що ви хочете.

— Мені соромно, що ця справа зацікавила мене аж так, що я зловживаю вашою ласкавістю,— почав спритно мій служник,— але я хотів сказати пану Джеллінові, що я теж з учорашнього вечора переконаний, що листи з погрозами, адресовані пану Вейтону, пише він сам.— Джін з удавано скромною міною відступив у глибину кімнати.

— Дякую, Джіне,— сказав Артур.— Сподіваюся, що й ви, пане професор, поділяєте цю думку.

Минуло кілька хвилин, перш ніж я наважився відповісти. [79]

Подумки я аналізував усі можливі наслідки цієї нової гіпотези, яку так несподівано висунув Джеллін.

Щоб Вейтон сам собі писав листи з погрозами, що ж, це можливо... Але для пояснення з погляду психології мав би існувати досить серйозний мотив, здатний штовхнути його на такий учинок. Мені здавалося, ніби я знаю, які висновки зробив Джеллін на підставі моєї статті про ексгібіціонізм.

— На перший погляд мені це здається можливим,— сказав я нарешті.— Тепер залишається узгодити цю гіпотезу з усією сукупністю відомих нам фактів.

— Власне, я намагаюся зробити це уже два дні,— відповів Артур.— У мене таке враження, що це мені вдалося. Хоча це досить абсурдно.

— Говоріть, Джеллін, це справді щось захоплююче! Заохочений моєю цікавістю, Джеллін на хвилю вийшов із задуми.

— Цілком природно,— сказав він,— що Вейтон пішов на таку махінацію, щоб повернути колишню популярність. Він тонув і хоче будь-що вибратись на поверхню. Цю гіпотезу підтверджують чимало доказів. Не пройшов повз мою увагу і його інтерес до газет, які про його справу писали. Коли до нього звернувся капітан Сандер, щоб запропонувати зіграти мертвого, полегшуючи пошуки поліції, мені здавалося, що він відкине рішуче, навіть брутально цю ідею, його така легка згода на це викликала в мене деякі підозри, а нині я можу судити, що це відповідало його намірам, оскільки збільшувало розголос довкола його особи. Я теж вважаю, що редакцію "Олд Бостон" повідомив він. Я уважно стежив, як сьогодні вранці він слухав новини по радіо. Коли диктор сказав, що б'ються в заклад і ставлять п'ять проти одного, що він буде вбитий, обличчя його проясніло. Але...— Джеллін затулив лице долонями,— все це пояснює появу листів, пояснює багато чого, здається дуже логічним. Навіть цей ініціал "Ф", яким позначені анонімки, міг би бути ще одним доказом. Але є дві обставини, які не здаються мені переконливими. По-перше, його страх смерті. Присягаюся, я прочитав у його очах справжній страх смерті, страх, який ні один актор не годен вдавати аж до такої міри. Я переконаний, хоча, може, й неслушно, що

Вейтон боїться смерті, що він відчуває її близькість, і тому я не зовсім певний правдивості моєї гіпотези. Якщо ці анонімки пише сам актор, чому ж тоді він боїться смерті? Друга обставина — це інформація, наведена в листах: Вейтон помре вранці в автомобілі. Чому саме в автомобілі? Можна гадати, що ця подробиця підкинута Вейтоном, щоб заплутати справу ще більше, огорнути її непроникною таємницею. Вейтон замишляє щось, чого ми не знаємо. Ваша стаття про патологічний ексгібіціонізм і накиданий вами психологічний портрет Вейтона [80] пояснив мені багато чого, але не це. По-моєму, листи з погрозами писав собі він сам, але я відчуваю, що за цим криється ще щось, чого він, власне, боїться. Може, тут якась особа або інший мотив, ніж розголос.

Я визнав, що Джеллін має рацію. Позірно його гіпотеза пояснювала всю справу, насправді повиваючи її ще більшим мороком таємниці. Спочатку нам здавалося, що встановивши, хто такий анонімник, ми розв'яжемо загадку, але тепер, коли ми вже знали гаданого писаку, ми знову вернулися до того місця, звідки вийшли. Я саме збирався запропонувати Джелліну піти разом до Вейтона й допитати його, аж це Артур, порум'янілий, з блискучими очима, запитав:

— А що як, пане професор, Вейтон хоче вчинити самогубство?

Я глянув на нього здивований.

— Вчинити самогубство? Чому ж тоді він хоче, аби думали, що це убивство?

— Послухайте, пане професор,— відповів збуджений Джеллін.— Я не знаю, чому Вейтон хоче, аби думали, що це вбивство, але я, мабуть, маю рацію. Він зруйнований, ніхто ним не цікавиться, імпресаріо кленуть його і глузують з нього, публіка забуває про нього. Вейтон страждає і близький до самогубства… Але, може, йому вдається скористатися цим. Він умре з честю й покаже своїм ворогам, як багато ще значить Філіп

Вейтон, якщо його життя цікавить усю Америку. По-друге, він помститься: хтось, кого він особливо ненавидить, буде запідозрений у вбивстві. Ці припущення цілком узгоджуються з накресленим вами портретом Вейтона і з тезами вашої статті про ексгібіціонізм.— Джеллін устав і підійшов до друкарської машинки.— Я вам прочитаю один дуже цікавий пасаж: "Більшість людей намагаються заспокоїти цей інстинкт у нормальний і нешкідливий спосіб, але такі випадки нас тут не цікавлять. Коли цей інстинкт внаслідок змін у нервовій системі або психічного відхилення робиться надто сильний, він може набрати цілком патологічної форми і штовхнути індивіда на вчинки алогічні, небезпечні і навіть протизаконні..." Чи не так?

Я відчував, що тепер усе було справді логічне і істина нарешті випливла на поверхню.

— Ви проявили багато проникливості, Артуре,— сказав я щиро,— Запевняю вас: ще хвилину тому я не знав, який слід добрий, а ми ж, виявляється, були так близько від цілі! — Я розсміявся й запропонував випити по чарочці коньяку за цей успіх.

— Лечу зараз до капітана Сандера і все йому поясню. Сподіваюся, що він не сприйме моєї гіпотези за ідіотичну. Мені самому так не здається, але... Як часто те, що малюється нам природним і зрозумілим, для інших неприйнятне. Дозвольте мені [81] надрукувати ці висновки тут, на машинці, а потім я віднесу їх капітанові.

Він сів за машинку і швидко наклацав три сторінки, на яких надзвичайно ясно виклав усю свою концепцію. З формул деяких фраз відчувалося, який несміливий був Джеллін у взаєминах з капітаном Сандером. Випинати свою думку, підкреслювати її він майже не наважився. Він заслуговував на значно більшу посаду, ніж скромне місце архіваріуса, але, на жаль, не вмів подати себе. Іноді, треба признатися, у мене просто душа боліла за нього.

— Уже північ! — гукнув він.— Доба пізня! Треба зараз іти, інакше я не застану капітана.

І справді, хоча він одразу пішов од мене і навіть узяв мою машину, коли дістався до управління, капітана вже не було.

На щастя, йому сказали, що той укупі з десятьма агентами поїхав на електростанцію, висадити яку погрожували якісь фанатики, але він велів передати Джелліну, що ще повернеться на службу, перш ніж удатися додому.

До Артура зненацька вернувся апетит, ба навіть більше — він відчув голод. Скориставшись вільною хвилиною, він вирушив до сусіднього ресторанчика, відкритого цілу добу, і замовив собі добрий обід. Капітана все ще не було, і чекати Джелліну довелося довго. Лише близько другої він почув, як під'їжджає автомобіль, і через хвилину Сандер з'явився в кабінеті.

— Що ви тут робите в таку пору? — сердито спитав він.

— У мене...— несміливо почав Джеллін. Але Сандер не дав йому докінчити.

— Досить уже з мене цього Вейтона! — кричав він.— Більше про нього й слухати не хочу! Завтра вранці Вейтона вб'ють? Чудово, хай убивають. Що міг, я зробив. Тепер хай він сам рятує свою шкуру. "Олд Бостон" ударить на ґвалт? Ну й біс із ним! Хай доб'ються, що мене звідси викинуть, хай роблять що заманеться, але щоб ніхто більше не згадував при мені прізвища Вейтона! Зрозуміло?! — Він закашлявся і вів далі: — Полковник Енсайкоу, незважаючи на погрозу арештувати його дочку, не сказав нічого. Знаєте, що я зробив? Я вирядив його з ніг до голови в мої старі лахи й посадив у камеру. Не хочеш, мій скарбе, говорити? Що ж, мовчи, синашу! Мені не хочеться, що мене потім гризло, що я тебе замордував, такого ідіота. А телеграму, яку я збирався послати, щоб

арештували донью Енсайкоу, я подер на дрібні клапті. К бісу той арешт! Дівчина й так уже нещаслива, що має такого батька, і було б по-людському ще й мститися їй. Аж це ви з'являєтеся тут, свіженький, як огірочок, у таку пору й хочете говорити зі мною про Вейтона. Геть! — верескнув він.— Геть! Повертайтеся завтра [82] вранці заявити мені, що Вейтон убитий, і я ще вас і похвалю: баба з воза — кобилі легше!

Пригнічений Джеллін рушив до дверей. Він усвідомлював, що Сандер лютує через відмову Енсайкоу і не знає вже, що робити.

— Ви все ще тут? — крикнув капітан. Артур зібрався з духом і сказав:

— Не піду звідси, поки ви не прочитаєте цього рапорту.— Тут він поклав на письмовий стіл перед капітаном три сторінки машинопису.

Сандер збирався спалахнути, але оскільки перший рядок підсунутого Джелліном тексту лунав інтригуюче, а саме: "Автор анонімок до Вейтона — сам Вейтон...", не міг утриматися, щоб не прочитати всього.

Закінчивши і не глянувши навіть на Джелліна, він глибоко замислився, потім перечитав ще раз деякі уривки рапорту.

Джеллін почував себе як учень, який показує учителеві твір, і з побоюванням очікував реакції капітана.

Сандер устав і підійшов до Артура.

— Що ж, ідея дотепна,— сказав він,— і я одразу хочу провести розвідку боєм. Гайда до Вейтона! Переб'ємо йому сон, зате прочистимо мозок, порадивши облишити кпити так з поліції.

В автомобілі по дорозі до Вейтона Сандер поклав руку на руку Артура і сказав:

— Даруйте, Джелліне, що я так вам грубіянив, але вся ця справа добряче далася мені взнаки за ці кілька днів.

Джеллін зашарівся з радості й пробелькотів:

— Пусте!

Коли приїхали до Вейтонів, вони помітили в домі великий рух. Біля брами, крім Джерріса, стояли два поліцейських, приставлених охороняти Вейтона, а також камердинер Карлтон і Метчі. Не встигли Сандер і Джеллін вилізти, як до них підбіг засапаний Метчі.

— Просто неймовірно, пане капітан! Ми згубили його з очей на якусь часинку, бо він захотів піти у ванну кімнату. Оскільки він не вертався, ми кинулися по нього. Це все сталося кілька хвилин тому! Ми почули гуркіт мотора в гаражі, пішли побачити, що там таке. Пропав автомобіль Вейтона.

Джеллін поблід.

— О Господи,— зойкнув він.— Треба негайно його шукати, капітане, інакше він учинить самогубство!!! [83]

Розділ дев'ятий

Тривожна ніч

Зникнення Вейтона викликало нові ускладнення у справі, такій близькій до розв'язання. Значно згодом ми розмовляли про це з Артуром і не могли ніяк збагнути, чому істина, до якої ми були такі близькі, не давалася тому, хто доскіпувався до неї з такою самовідданістю й талантом. Багато говориться про поліційні методи. На мою думку, ці методи ні добрі, ні погані. Одначе я переконаний, що в більшості випадків викриття винуватця більше залежить від нього самого або від

зовсім випадкових обставин, ніж від поліції. Методи нашої поліції, як я мав нагоду переконатися, беручи участь у вирішенні справи Вейтона, замість допомогти слідству, часто ускладнюють його. Допити, проведені тієї ночі капітаном Сандером, тільки утруднювали викриття злочинця. Адже коли допитують винного, то він вдається до брехні, а щоб у цьому переконатися, треба проводити нову серію нудних допитів, що викликають нові сумніви. Зате якщо допитують когось, кого вважають за винного, а він невинний, сліди зовсім губляться, а справжній винуватець дістає час, щоб організувати свою оборону і стати майже невловимим.

З психологічного погляду поведінка Артура тієї ночі, коли щезнув Вейтон, здається мені дивовижною. Капітан Сандер, як завжди безцеремонно, допитував усіх домашніх, але це не принесло жодних наслідків. Під час зникнення Вейтона всі вони спали, і тільки Матільда Чезлі сиділа з чоловіком тієї, за твердженням Філіпа Вейтона, останньої для нього ночі. Ніхто нічого не бачив, ніхто нічого не чув. Довелося їх будити й питати, що їм відомо про зникнення Вейтона, спершу повідомивши їх, що актор пропав. Якнайретельніше оглянули гараж. Перевірили кишені висячого на плечиках комбінезона Джерріса (Джерріс мив машину), скриньки й шухляди з інструментом, навіть каністри з бензином у надії знайти якийсь слід. О четвертій ранку геть виснажений Сандер пішов спати. Не знайшли нічого.

Зате Джеллін нікого не допитував, не цікавився плямами мастила на підлозі гаража, нічого не розглядав крізь лупу. Вії вдовольнився констатацією, що в гаражі, з якого зник автомобіль Вейтона, як він зрештою і припускав, не було жодних елі дів боротьби. Одначе він не відпустив спати Метчі, а поїхав з ним до пивного бару Клей З.

О п'ятій ранку заклад був порожній і сумний. Оркестр [84] не грав, офіціантки снували по залі бліді з утоми, нечисленні, геть п'яні клієнти сиділи ще за столиками, задушливим, насиненим кислим запахом пива повітрям дихати було важко. Хазяїна в барі вже не було. Пішов спати.

Джеллін вручив офіціантці, яка йому сказала про це, свою візитну карточку.

— Передайте її пану Макх'ю, коли прокинеться, і скажіть, що я приходив до нього о п'ятій ранку.

Вони випили з Метчі по великій склянці чаю. Джеллін поклав руку на плече сержантові й довірливим тоном сказав:

— А тепер, любий Метчі, підсумуймо те, що сталося. Інакше нам ніколи не вдасться кинути промінець на всю цю справу. Поясню вам, що б мені хотілося почути від вас існову: капітан Сандер і я востаннє були у Вейтонів сьогодні в обід, вірніше вчора, бо вже дванадцяте листопада. Ми повернулися туди сьогодні о пів на третю ранку, дванадцятого листопада, і виявилося, що Вейтон здимів за кілька хвилин до нашої появи. Розкажіть мені, що сталося за той час. Передусім я хотів би знати: щось незвичайне там стряслося?

Метчі сильно замислився на кілька хвиль. Тугодумом він не був, але зараз він усвідомлював; його відповідь може мати неабияку вагу.

— Щоб стряслося щось незвичайне,— нарешті озвався він,— так ні. Єдина різниця між днем учорашнім і попередніми полягала в тому, що у зв'язку з воскресінням Вейтона усю другу половину дня телефонували і навіть приходили юрми цікавих. Вейтон, звичайно, посилав усіх к дідьку, а пані Чезлі й камердинер узяли на себе клопіт виганяти цих блазнів.

— А Вейтон ні з ким не розмовляв учора, не бачився?

— До телефону він підходив сам лише разу бо дзвонив хтось, хто хотів побалакати з ним. Особисто.

— А хто саме — відомо?

— Гм... не знаю, бо він відмовився назвати себе навіть Карлтонові, хоча той дуже церемонний в етикеті. Сказав тільки, і Карлтон так і доповів Вейтону, що це у справі дуже важливій.

— А крім цього, Вейтон не контактував ні з ким і не виходив з вітальні?

— Ні. Поводився він, як звичайно. Може, виглядав лише ще пригніченішим і метався по кімнаті, як лев по клітці, гарикаючись раз у раз із дружиною, яка не хотіла залишити його на самоті. Цілісінький день, аж до моменту його зникнення, вона не відступала від нього ні на крок.

— Вони сварилися між собою?

— Я вже казав. Обоє були як на голках. Вона намагалася його втішити, але час од часу заходилася плачем і кричала; "Філіпе! Ох, Філіпе!", ніби бачила його вже неживого. Вейтон, який [85] іноді давав себе втішити, упав тоді у розпач. Він зривався з канапи, знов бігав по кімнаті, кричав, що не хоче помирати, що його вб'ють, і таке інше... Присягаюся вам: я, хоч і призвичаєний до таких сцен, іноді відчував себе незатишно. Ця людина, здавалося, приречена на смерть!

Джеллін підпер голову руками, лікті поклав на стіл і слухав уважно.

— А вам, Метчі, не здалося, що Вейтон грає комедію? — спитав він.

Питання здивувало сержанта: досі про підозри Джелліна йому було невідомо.

— Грає комедію? Невже вам здається, що людина в його становищі може ще грати?

— Послухайте, Метчі,— Джеллін коротко виклав сержантові свою гіпотезу.— Розумієте, якщо прийняти, що я маю рацію, Вейтон, виходить, грав комедію. Тому мені так важливо знати вашу думку: чи у вас бодай мимобіжно створювалося таке враження.

Проте Метчі таки не пригадував, аби щось викликало в нього подібні підозри. Усе, що робив Вейтон, здавалося йому стихійним і цілком вірогідним. Питати, чи Вейтон грав якусь роль, усе одно що переконувати, що хтось, кого переїхав трамвай, потім тільки симулює біль.

— А тепер ми дійшли до моменту зникнення Вейтона,— сказав Джеллін.— Розкажіть, будь ласка, ще раз, як до цього дійшло.

— Як минула північ, Вейтон надів халат і ліг на канапі — вона вже шість років заступає йому ліжко. Пані Чезлі пригасила світло, щоб чоловік міг легше заснути. Вона щовечора так робила, і Вейтон ніколи не протестував. Проте вчора, мабуть, тому, що наближалося дванадцяте листопада, Вейтон уже не панував собою. Раніше притемнене світло не вельми подобалося йому, але він якось мирився. Цього разу прохання дружини не давали наслідків, а тільки дратували його все дужче. Зчинилася колотнеча. У чверть на третю все було спокійно. Вейтон лежав на канапі, а дружина сиділа біля нього. Двоє агентів і я умирали з утоми. Не ручуся, що я на мить не склепив очей, може, на якихось десять хвилин, але можу поклястися, що за цей час не сталося нічого. Мене будив навіть найтихіший шепіт: це шушукалися між собою Матільда і Філіп. Що за ніч, пане Джеллін! У чверть на третю Вейтон устав і сказав, що іде у ванну кімнату — вона в глибині коридора. Двоє агентів і я завели між собою розмову. Через якийсь час я зиркнув на годинник і сказав їм: "Сто чортів!..." або щось у цьому дусі. Я здивувався довгій відсутності Вейтона, але надто цим не переймався. Саме тоді, як я це казав, ми почули гуркіт мотора, який міг доходити [86] лише з гаража вілли. Пані Чезлі заснула, але тепер вона раптом прокинулася і вражено глянула на нас. "Що таке? — гукнула вона,— Філіпе! Філіпе!" — і вибігла з кімнати, ми за нею. Ми пробігли увесь будинок, аж до другого

виходу, спустилися в сад ї побачили, що двері гаража і брама відчинені. Ми гукали Вейтона, але даремно. Його вже не було. І саме в цю хвилину під'їхали ви і капітан Сандер. Решту ви знаєте...

Так, решту Джеллін уже знав. Знав також, що капітан, перш ніж податися відпочивати, повідомив центральне управління, щоб негайно почали шукати Вейтона і прочесали місто, аби знайти автомобіль.

Джелліна дратував зміст анонімок.

"Дорогий Філіпе, готуйся до смерті. Я вб'ю тебе дванадцятого листопада в автомобілі. Втекти від мене тобі не вдасться. Ф."

Був ранок, дванадцятого листопада, а Вейтон зникнув разом зі своїм автомобілем. Усе свідчило про те, що анонімні погрози здійсняться. Де він зараз? Поїхав, щоб убити себе? Чи, може, щоб щось зробити? Хто цей незнайомець, який дзвонив йому вчора? Чого він хотів од Філіпа? Чи це звичайний причепа, чи, може, він грав якусь важливу роль у всій цій історії?

Джеллін досадував, як же це не здогадався він раніше, що листи справа рук самого Вейтона. Але яким чином він міг би відкрити це швидше? Хто осмілився б просити актора написати великими літерами слова адресованих йому анонімок? Того, хто мав стати жертвою злочину? Але досада не допомагала нічим. Треба діяти! Свій хід розумування він виклав Метчі не тому, що надто довіряв інтуїції й інтелекту завзятого сержанта, а тому, що завжди намагався піддати свої гіпотези випробуванню здорового глузду. А Метчі здорового глузду не позичати.

— Спробуймо хвилинку поміркувати, Метчі,— запропонував Джеллін. — Розгляньмо спершу найпростішу гіпотезу: Вейтон хоче вкоротити собі віку. Тому вночі він виїжджає машиною з дому й удається до якогось відлюдного місця, щоб там зіграти останній акт своєї комедії. В такому

разі що залишається робити нам? Якнайхутчій, настільки це можливо, віднайти автомобіль актора, перш ніж його вб'ють. Тепер припустімо, що він поїхав накласти на себе руки, але спочатку йому треба податися, наприклад, туди, куди викликала його та таємнича особа, з якою він розмовляв учора по телефону. Тоді, якщо ми натрапимо на слід тієї особи, може, нам удасться віднайти Вейтона ще живого. Хто це? А може, саме о пів на третю хтось прийшов до нього і Вейтонові довелося кудись поїхати з ним? А що як Вейтон після надходження першої анонімки знав, що того дня о пів на третю ранку хтось з'явиться? На мою думку, Метчї, існують тільки ці три гіпотези. Уже тиждень я сушу собі голову, щоб знайти якусь іншу, але правдоподібними мені здаються лише [87] ці три. А яка з них, на ваш погляд, найлогічніша і найвірогідніша?

Метчі помотав головою: мовляв, як на це відповісти, він не знає.

— Пане Джеллін, ви певні, що листи з погрозами писав сам Вейтон? Інакше ви ж, мабуть, розумієте, що наші пошуки треба вести у зовсім іншому напрямі.

— Відколи Вейтон зник, я теж ставлю собі це питання. Такий поворот я більше передчував, ніж передбачав, а проте мене дуже бентежить, у який спосіб це все вийшло. Якби, замість поїхати машиною дванадцятого листопада о пів на третю ранку, Вейтон зник о дев'ятій, тоді б не виникало ніяких сумнівів, що він утік, щоб покінчити з собою, і це б чудово узгоджувалося з моєю гіпотезою. Але оскільки він пропав о пів на третю, то мала бути ще якась інша причина, інакше вся моя гіпотеза хибна і Вейтон зовсім не збирався заподіяти собі смерть.

— А які у вас докази, що ці листи писав він сам? — Метчі був відверто заінтригований.

— Докази в мене лише посередні,— відповів Джеллін.— Проте в мене нема нічого, що виправдувало б такі підозри безпосередньо. Наприклад:

чому, незважаючи на енергійні пошуки, викрити автора цих листів не вдалося? Відповідь проста: ми перевіряли всіх, за винятком Вейтона. Забрали їхні пера, порівнювали почерки всіх, тільки не Вейтона, бо потенційна жертва саме він. Другий посередній доказ: кому вигідно попереджати Вейтона про затіюване вбивство? Тільки йому самому, хоча я не розумію, яку вигоду в тому, щоб робити собі моторошну рекламу, може мати хтось, хто справді збирається померти. Але прямих доказів у мене ніяких. Зараз ми знову опинилися там, звідки вийшли.

Наближалася шоста. До бару з галасом увійшов гурт веселих чоловіків. Двоє піднялося на подіум для оркестру й заграли, щоб інші могли танцювати. Ця фальшиво зіграна музика в порожньому закладі, просяклому неприємними запахами всіх, хто тут бував, наповнила сумом Джелліна, все ще замисленого над справою Вейтона.

— Знаєте, що нам треба зараз робити? — спитав він несподівано.— Вирушити на розшуки Вейтона.

— Але куди? — спитав Метчі, стомлений від безсонної ночі. Зрештою капітан уже дав наказ про його розшуки.

— Куди? Я привів вас сюди, любий Метчі, не для того, щоб ви не спали цілу ніч, а для того, щоб чекати тут на Вейтона. Я подумав, що він може прийти сюди... Звичайно, до Макх'ю. Проте Макх'ю спить, у кожному разі велів нам передати, що спить. Ми це згодом перевіримо. Але є ще три місця, куди нам треба піти: до Френзена, до Генрієти Бейм і до Марти Сомерсет. [88]

Це три особи, з якими Вейтон підтримував важливі для нього стосунки. Інших можливостей у нього нема або вони нам цілком невідомі і такими для нас і залишаться.

Метчі ця пропозиція не захопила, але те, що він почув наступної хвилі, сподобалося йому ще менше.

— Тепер, Метчі, я розраховую на вашу допомогу. Річ у тім, що в ці будинки ми повинні проникнути непомітно. У вас, здається, при собі в'язка ключів, які відкривають усі двері? Нам треба ввійти без усякого попередження, не даючи часу на втечу... Зрозуміли?

Сержант Метчі кивнув, але сам не дуже знав, що саме має па увазі Джеллін. Ще раніше він переконався, що в Артура манія робити нічні, несподівані допити, але ніколи той не заходив аж так далеко.

Через десять хвилин обидва сиділи в таксі. Мчали до Меррей Ферт, де містився маєток Вілкінсів, в якому мешкала Марта Сомерсет. Попереднього разу вони теж приїздили туди вночі, але принаймні веліли попередити. Метчі непокоївся все більше.

— Але ж у маєтку Вілкінсів собаки!-обізвався він нарешті.

— Так, але вони бігають по парку,— пояснив Джеллін.— Навряд щоб їх коли-небудь можна було зустріти біля чорного ходу для челяді. А ми спробуємо пройти саме цим шляхом.

Вони опинилися біля входу для челяді в дім Вілкінсів тоді, коли вже заповідався дощовий, туманний день. Небо було ще темне, і тільки місяць на сході вістував світанок. Стояв страшенний холод. Увесь будинок сковувала глибока тиша.

Метчі своїми диво-ключами легко й непомітно відімкнув хвіртку і/ двері для служби, але коли вони опинилися вже всередині, просуваючись невпевнено в сутінках, він спитав:

— А як нам тепер знайти кімнату пані Сомерсет?

Відповідь Джелліна виявилася зайвою. Несподівано відчинилися якісь двері, і їх осяяв яскравий сніп світла.

— Руки вгору! — наказав чийсь голос, і водночас у відчинених дверях показався чоловік у халаті, з револьвером у руках.

— Ми з поліції,— сказав Метчі, не піднімаючи рук,— ось наші документи.— І він сягнув до кишені піджака, щоб дістати посвідчення.

— Не руш, бо стрілятиму! — остеріг його чоловік.— Зараз ми з'ясуємо, чи ви з поліції справді.

Він оглянув кишені Метчі й Джелліна, які стояли вже з піднятими руками. Знайшов документи і розглянув їх уважно, потім здивовано глянув, усе ще не опускаючи зброї, на гостей.

— Руки можете опустити,— промовив він нарешті.— Знайшли час і спосіб входити до чийогось дому! Вламалися, як злодії. Чого, власне, вам треба? [89]

Тут уже втрутився Джеллін, спокійним тоном пояснюючи церберові в халаті причину їхнього візиту, не забувши перепросити за вторгнення. Чоловік тільки лупав очима і нарешті гукнув:

— То ви прийшли сюди арештувати пані Сомерсет?! Я не можу провести вас до неї, не попередивши Вілкінсів!

Метчі, підбадьорений тим, що чоловік одвів револьвер, знову прибрав офіційного вигляду і без усяких церемоній заявив:

— Нікого ви не попередите. Ведіть нас до пані Сомерсет, теж не сповіщаючи її про це. Ходімо!

Владний тон Метчі подіяв, і чоловік, садівник Вілкінсів, повів їх до покоїв пані Сомерсет. Він залишив їх у віталеньці, звідки двері вели просто до спальні письменниці.

— Зачекайте тут, але пам'ятайте: усе це ви робите на власну відповідальність,— сказав він.

— Заспокойтеся! — відповів Метчі суворо. Як він ненавидів цього чоловіка: погрожувати йому револьвером!

Джеллін постукав у двері спальні. У відповідь одразу ж почувся переляканий жіночий голос:

— Хто там?

— Поліція,— відповів Джеллін, проте дверей не відчиняв.— Я Джеллін. Я вже колись турбував вас за інших обставин. Сподіваюся, ви вибачите мені й тепер.

Після паузи той самий жіночий голос озвався знову:

— Поліція? Зачекайте, зараз одягнуся.

Нарешті на порозі постала Марта Сомерсет. Вираз на її обличчі був той самий, що й минулого разу, величний і неприступний, ба навіть, якщо це взагалі можливо, ще ворожіший.

— Мені здається, що ви виходите за рамки,— сказала вона.— Я не бачу ніякого виправдання цьому нічному візиту.— її великі зелені очі дивилися холодно.

— Я знаю, що здамся вам диваком і причепою, але пан Філіп Вейтон о третій ранку зник з дому і...

— І ви вирішили шукати його в мене? Хіба мало я вже натерпілася з його милості,— урвала його Марта Сомерсет.

— Ми шукаємо його по всьому Бостону,— пояснював Джеллін. — Ось чому мені довелося завітати до вас.

Марта не відповідала. Лише через якийсь час, бачачи, що Джеллін не ставить ніяких питань, зауважила: — Ну і...

— Знаю, що це неґречно, але я вважаю це за свій обов'язок, пані. Ви дозволите мені оглянути вашу спальню?

Жінка почервоніла.

— Обов'язок,— шепнула вона зневажливо, але рушила слухняно до дверей спальні й відчинила їх настіж.— Заходьте. Проте попереджаю: ще сьогодні я подам скаргу на такі екстраординарні методи. Ну, заходьте ж! [90]

Відповісти їй щось у Джелліна не стало духу. Разом з Метчї він гайнув до кімнати. Нічого незвичного він там не помітив. Підійшовши до вікна, побачив, що воно зачинене як зокола, так і зсередини. Ліжко, за останнім криком моди, було високе, на тоненьких металевих ніжках і скидалося на постіль прабаби. Він одчинив шафу, велику, майже на всю стіну, але не знайшов тям нічого, крім безлічі чепурних платтів на вішалках. Усе було в зразковому порядку.

— Даруйте мені,— сказав смиренно Джеллін, коли скінчив огляд, цій статуї враженої гідності, якою стала панна Сомерсет.— А о котрій ви лягли спати?

Показуючи всім тоном, як зловживають її терплячістю, Марта Сомерсет відповіла:

— Точно не знаю. Десь одразу після півночі. Як дограли з Вілкінсами партію в бридж.

Граючись трубкою телефону, цей маленький білий апарат правив водночас і за підставку для нічника, Джеллін спитав:

— А Вейтон не приходив потім до вас?

— Що? До мене? Потім? У таку пору я не приймаю нікого, тим паче в домі, де я гість.

Якийсь час Джеллін ще позаглядав туди-сюди, нарешті, ніби засоромлений вийшов зі спальні і звернувся до пані Сомерсет:

— Я справді дуже шкодую. Пробачте мені. Скаржитися ваше повне право. Не будьте тільки в претензії до сержанта Метчі, бо він супроводжував мене за моїм наказом і за цей прикрий інцидент відповідальний лише я. До побачення.

Він уклонився й рушив до дверей, але Марта Сомерсет зупинила його.

— Пане Джеллін.— Вираз її обличчя зовсім змінився. Вона була ввічлива й сердечна.— Мені не хочеться роздувати, але бачте, дуже вже прикра для мене ця історія... Таке відчуття, що за мною стежать, шпигують, ніби я злочинниця!

Обличчя Артура проясніло.

— Ви дуже люб'язні,— сказав він.— Ви маєте цілковиту;, рацію. Але ця історія прикра для нас усіх. О пів на третю я зовсім розгубився. Зникнення Вейтона і загроза смерті,— яка висить над ним, це дуже велика відповідальність для поліції.

— А як же він зумів утекти? — спитала Марта Сомерсет.— Хіба він не сидів увесь час удома під наглядом поліції?

— Точно не відомо,— відповів Джеллін.— Тієї ночі хтось о пів на третю, він вийшов на хвилинку з вітальні, а потім почули, як загуркотіла машина. З того часу ми шукаємо його.

— О Боже! — зітхнула Марта.— Страшно подумати, що з ним може статися після всіх цих погроз!

Джеллін тільки руками розвів, розписуючись у цілковитій безпорадності. [91]

О сьомій ранку вони вже вернулися до Бостона. Обидва мовчали. Сержант тому, що думав, як помститися своєму кривднику: змушувати його піднімати руки, тоді як він, Метчі, звик на роботі, щоб їх піднімали інші. А Джеллін, той мовчав з причини, відомої тільки йому.

— Їдьмо тепер до Генрієти Бейм.— Це були єдині слова, які він вимовив за цілу дорогу.

Таксі саме під'їжджало до дому пані Бейм, коли перед брамою зупинився автомобіль.

Побачивши коло брами своєї оселі двох співробітників поліції, Генрієта Бейм здивувалася. Обличчя її було змарніле, і вона нічим не нагадувала тієї веселої усміхненої жінки, яку Джеллін і Метчі бачили минулого разу.

— Ви знову тут? Заходьте, прошу... Як почуває себе пан Вейтон? — спитала вона, коли вони опинилися вже всередині.

— Він зник — відповів коротко Джеллін.— Сьогодні вночі о пів на третю. Ми шукаємо його скрізь. І тому приїхали і до вас.

Генрієта Бейм, яка саме знімала чорнобурку, спинилася і вражено глянула на прибульців.

— Зник? — прошепотіла вона.— Як же це сталося? Ох, Філіпе! — занепокоєно вигукнула вона і безсило плюхнула на канапу.— Сідайте, будь ласка... розкажіть...

Джеллін розповів коротко, як саме Вейтон пропав. Тільки-но він скінчив, як актриса розридалася, її несподіваний плач збив з пантелику обох наглядачів закону.

— Філіпе! Ох, Філіпе! — ридала Генрієта.— Як же це так? Хто міг викрасти його, і то так, щоб ви не помітили?

— Можливо,— урвав її Джеллін,— ніхто його не викрав, може, він утік своєю охотою. Але треба обдумати і вашу гіпотезу...

Почувши таке пояснення, актриса здивувалася ще більше, ніж коли довідалася про зникнення Вейтона. Артур обмежився уникливою відповіддю, йому кортіло з'ясувати одне важливе для себе питання.

— А ви Філіпа Вейтона зараз не бачили? — спитав він.

— Я?! Ви що, думаєте — я б не сказала вам цього одразу? Джеллін не відповів.

— І навіть не дзвонив до вас?

— Та ні. З Філіпом я не говорила, як я вже казала вам, з того дня, коли дружина влаштувала нам сцену...

— Пробачте мені, але це чиста формальність. Де ви були, починаючи від учорашнього вечора аж до цього моменту?

Генрієта Бейм відповіла не зразу. Вона устала, підійшла до бара і, хоча крізь вікно вливалося вже молочне світло дня, налила собі склянку віскі.

— Мені що, відповідати на це обов'язково? [92]

— З вами я буду щирий,— озвався Джеллін,— Якщо хочете, можете мені не відповідати, але я боюся, що через кілька годин капітан Сандер з центрального управління поліції поставить вам ті самі питання. Мені б не хотілося, аби ви відчували труднощі, розповідаючи, яким чином ви провели цей час...

— Розумію,— промовила задумано Генрієта. Вона випила, глянула у вікно, поставила келишок і знов сіла на канапу.— Я провела вечір з паном Лодері. Ми були в дансінгу в Грейт Тру. Він хотів одвезти мене додому моїм автомобілем, але я воліла вернутися сама.

— З якої години ви були в його товаристві?

— Ми з ним домовлялися на дванадцяту, але я вдягалася довго і приїхала лише о першій.

— І з цього моменту ви весь час були з ним?

— Так. Ми повечеряли і о другій ночі пішли в гральну залу. Близько четвертої, оскільки Лодері програвав, ми повернулися на майданчик і танцювали майже до шостої. Потім ми розмовляли про мій контракт, а нині я тут.

— Крім Лодері, бачив вас ще хто-небудь?

— Ми зустрічали багато людей з театрального світу, між іншим, сестер Галаган з матір'ю і Друмондів: дружину, чоловіка і доньку.

Генрієта Бейм на питання відповідала механічно, ніби це її не обходило і їхній зміст не доходив до неї. Вона дивилася на підлогу, думками витаючи десь далеко від цього допиту.

— Щиро вам вдячний,— сказав на завершення Джеллін.— Пробачте мені за турботу.

Генрієта підвела на нього очі. Вони блищали гарячково, а все її обличчя відбивало справжнє страждання.

— Рятуйте Філіпа! — гукнула вона.— Рятуйте його! — Плачучи, вона провела їх до дверей.

Джеллін і цього разу тільки безрадно розвів руки.

— Ми робимо все, що можемо, але ситуація серйозна.

Вони вийшли. Метчі спав на ногах. Ні зчинена зникненням Вейтона тривога, ні нехіть до цього огидного садівника Вілкінсів, ні допит не могли його розбудити. Джеллін відчував докори сумління.

— Ідіть, Метчі, поспіть. Тепер я вже дам собі раду без вас. До побачення.

Зоставшись сам, він рушив пішки аж на околицю Бостона й зупинився лише перед номером 22, на Рендлоу-стріт.

Брама стояла вже відчинена. Він зійшов на третій поверх і натиснув дзвінок біля дверей, на яких висіла дощечка: Джон Френзен.

Відчинилися вони негайно, і в них показався сам Френзен, одягнений в елегантну чорну пару. Пластрон його сорочки був [93] непорочно

чистий і гладенький. На канапі, яка правила за ліжко, зрештою неторкнуте, похмуро поблискував циліндр.

— Добридень, пане Френзен. Вибачте, що я так рано. На жаль, я завжди обираю найневідповіднішу пору, щоб прийти до вас,— перепросив Джеллін.

Фрезен зустрів його не дуже радо, а проте жестом запросив до своєї убогої оселі.

— Бачу, що ви не марновірний,— сказав Джеллін з блідою усмішкою, показуючи на циліндр, кинутий на ліжко.

— Я чхаю на це,— відповів холодно Френзен.— Чому я завдячую?..

Артур Джеллін, здавалося, розгубився і відповів не зразу. Лише по хвилі звів зір і сказав:

— Цієї ночі за таємничих обставин пропав зі свого дому Філіп Вейтон. — Джеллін подав кілька подробиць.— Шукаємо його цілу ніч.

— Це я викрав його і сховав під ліжком,— скривився Френзен.— Звідки я можу знати, що з Вейтоном діється?

Розгублений Джеллін на цю заяву, як годилося б співробітникові поліції, не зреагував. Він глянув несміливо на Френзена і сказав:

— О цій порі Вейтон уже мертвий, або його силкуються вбити, або він конає... Нам треба його шукати всюди, де він міг би тільки опинитися.

— Що за ідіотська ідея! — зауважив неґречно Френзен.— Мені вже остобісів цей Вейтон, ці анонімки, підписані ініціалом "Ф"! Мене звати

Френзен, і тим я завдячую це вторгнення, чи не так? Якщо Вейтон мертвий, Бог із ним, але при чому тут я? А якщо він живий, хай собі живе і пасеться. Мене це зовсім не обходить. Якщо ж ви гадаєте, що я викрав його і хочу з'їсти, то арештовуйте мене і ведіть слідство. Говоріть тільки чітко і до ладу.

Запала тиша.

— Якби я навіть був переконаний, що Вейтона вбили ви, зараз би я не арештовував вас,— сказав підкреслено Джеллін.

— Яка люб'язність! А чому саме?

— Я почекав би, щоб призналися в цьому самі.

— Ну гаразд, пане Джеллін. Я саме вернувся з Грейт Тру, де, як двадцятилітній, протанцював цілу ніч. Трохи випив і зараз хочу спати. Жартувати я не схильний.

— Так ви теж були в Грейт Тру? Цієї ночі там були всі... Запевняю вас, пане Френзен, що я не маю найменшої охоти жартувати!

— То ви чекаєте, щоб я визнав себе винним? Чого ви, власне, добиваєтеся? [94]

— Я сказав-не чекаю, а чекав би. В умовному способі.

Якщо умова не дотримана, то ясно, що нема чого й чекати.

Фрезен скинув накрохмалену сорочку і нарешті вільно зітхнув.

— Ви хочете узнати в мене ще щось чи прийшли тільки для того, щоб налякати мене? — спитав він.

— Я не прийшов вас лякати, пане Френзен. Я тільки сподівався, що ви, може, маєте випадково якісь відомості про Вейтона.

— Востаннє я бачив його, коли його дружина вертала мені двісті тисяч доларів, які я позичав йому. Відтоді я живу собі і хліб жую без лицезріння цього добродія.

— Дякую, пане Френзен. Пробачте мені, але я хотів би ще знати, де ви провели свій час від учорашнього вечора до сьогоднішнього ранку?

Френзен надів піжаму і закурив.

— Я ж вам казав: у Грейт Тру. Грав і навіть виграв, якщо це вас цікавить.

— Дуже радий за вас,— промовив ввічливо Джеллін.— Сподіваюся, хтось вас бачив, коли ви танцювали, грали, їли, виходили...

— Я теж, але якщо мене ніхто не помітив, то я рвати на собі волосся не стану.

Запанувала мовчанка. Френзен починав уже злим духом дихати: мовляв, йому вже все увірилося. Джеллін устав, але перед відходом сказав на прощання:

— Пробачте мені, пане Френзен, але під час останнього прощання з вами ви сказали дивну фразу. Ви сформулювали її так, щоб натякнути, що ви знаєте когось, хто дуже радів би зі смерті Вейтона.

— Я добре пам'ятаю, що я сказав. І що з того?

— Я хотів би знати, кого ви тоді мали на увазі.

— Я, пане Джеллін, шкодити не хочу нікому. Того вечора я сказав те, що якраз спало мені на думку. Зрештою це прізвище, мабуть, звучить і у вашій голові: я маю на увазі Макх'ю. Але ж ви знаєте краще за мене: характер цієї людини не схожий на характер злочинця, який пише анонімки.

Джеллін подякував і ще раз перепросив за вторгнення, ніби не зваживши на останні слова Френзена. Стоячи вже на порозі, він, проте, сказав серйозно і без тіні іронії:

— Пане Френзен, не виключено, що поліція захоче ще раз вас допитати. Наприклад, капітан Сандер, відомий своєю суворістю. Тож не кажіть йому, що ви цілу ніч протанцювали в Грейт Тру, а потім, що ви грали. Це може вас скомпрометувати.

Джон Френзен усміхнувся і спокійно зачинив двері.

Лише через десять хвилин Джеллін зумів піймати таксі. Він [95] сів і назвав адресу центрального управління поліції. Минала восьма. Було похмуро і дуже холодно. Артур забився в куточок сидіння. Де зараз Вейтон? Чи живий він ще? Вбили його чи він сам наклав на себе руки?

Безсонна ніч, холод і похмурі думки зробили своє: Джеллін сидів без кровинки на лиці й тремтів. Не помітив навіть, як опинився перед будинком поліційного управління. Повільно зійшов сходами, що вели на другий поверх до кабінету Сандера, певний, що шефа ще нема, але побачив у кімнаті капітана; він розмовляв з чотирма співробітниками з лабораторії. Сандер був зморений і пригнічений.

— Двадцять хвилин тому знайдено мертвого Вейтона в його автомобілі, запаркованому на розі Ферт-стріт і Сент-Джон-стріт,— сказав він, побачивши Джелліна.

Розділ десятий

Трагедія

У чверть на восьму вулицю переходили робітники, саме вони й знайшли Філіпа Вейтона мертвого в автомобілі. Він сидів, спершись головою на кермо, і нібито спав. Спочатку робітники не побачили в цьому нічого незвичайного. Лише коли один із цих сповільнив крок, щоб прикурити, поза Вейтона видалася йому якоюсь дивацькою. Зацікавившись, він підступив до машини. Ось тоді він і побачив, як з правої скроні актора, біля самого вуха, стікає струмочок крові. Він покликав товаришів, і всі разом повідомили поліцію.

Капітан Сандер, кілька співробітників і Джеллін притьмом поїхали на місце. Незабаром там появився лікар і після корот-1 кого огляду трупа констатував, що причина смерті, мабуть,; самогубство. Проте ствердити це напевне можна тільки після; проведення балістичної експертизи і розтину.

Зібрали багато відбитків пальців. Проте нічого незвичайного не викрили. На передньому сидінні лежав револьвер, у барабані бракувало однієї кулі. На дулі виднілися літери Ф. В.— певне:-Філіп Вейтон. Труп не мав ніяких слідів боротьби. Вулиця, на якій знайшли машину, була на далекій околиці Бостона, де недавно побудували розкішні вілли для бізнесменів, настроєній увечері подихати свіжим повітрям далеко від міста. Смерть Вейтона сталася між четвертою і п'ятою ранку і була миттєва. Куля вистрілена навкіс на сантиметр нижче насади носа, увійшла [96]в мозок. Права рука Вейтона була стиснута. Мабуть, після пострілу він упустив револьвер, а долоня стиснулася у спазмі агонії сама.

Співробітники поліції негайно повідомили про все сім'ю самогубця. На місце випадку для ототожнення тіла приїхали обидва брати Чезлі. Ці самі співробітники вели наступні допити всіх домашніх і знайомих Вейтона, але не виявили нічого, чого Джеллін не знав би раніше. Капітан Сандер подбав, щоб усі допити й аналізи зробили за кілька годин, і о другій дня він уже мав у своєму розпорядженні всі наслідки розтину тіла

й балістичної експертизи. Ґрунтуючись на цих даних, центральне управління поліції передало пресі таке повідомлення:

"Сьогодні, о сьомій сорок уранці, робітник Фред Стайпер знайшов у машині труп відомого актора Філіпа Вейтона. Внаслідок оперативно проведених медичних досліджень і технічних експертиз удалося встановити, що Філіп Вейтон, який багато днів одержував щодня листи з погрозами, підписувані літерою "Ф", учинив самогубство. Причину треба шукати в тому, що актор, колись славетний і багатий, тепер опинився майже в забутті і матеріально цілком залежний від родини. Це з'ясував пан Артур Джеллін, архіваріус центрального управління поліції. Розпачливе матеріальне становище і депресія довели Вейтона до того, що він, прагнучи будь-що пробудити інтерес публіки до своєї особи і повернути колишню славу, почав писати сам собі анонімки. Оскільки зусилля ці були марні, актор 12 листопада заподіяв собі смерть".

Ясна річ, така поспішна передача повідомлення до відома публіки мала на меті швидше заспокоїти цікавість преси й уникнути шкідливих для поліції домислів. Ця вичерпна інформація задовольнила пресу. Вечірні газети подали на чотири колонки повідомлення про самогубство Вейтона, наводячи подробиці й вміщаючи фотографії усіх домашніх Вейтона, і серед них також Гертруди Веймар, яку капітан Сандер поспішив звільнити з-під арешту. Преса відзначила також Артура Джелліна, чого останній аж ніяк не сподівався. Один журналіст подався навіть до його оселі, щоб узяти інтерв'ю і сфотографувати Артура, на великий подив його самого. Довелося йому розповісти про ведене ним слідство, і незважаючи на непогамовну цікавість журналіста, він проробив це дуже скромно. Коли ввечері дванадцятого листопада він сів вечеряти, дружина поклала перед ним купу газет. Пані Джеллін усміхалася чоловікові променисто, а Джеллін-молодший, хлопець дуже вразливий, дивився на свого славетного батька зі слізьми на очах.

Артур прочитав уважно всі статті, присвячені справі Вейтона, а його поважне обличчя, надто поважне, щоб бути щирим. Відверто контрастувало з гордістю, які ці хвалебні відгуки повинні [97] були

викликати. Скінчивши читання, він узявся їсти, утікаючи дивитися на своїх близьких і не мовлячи ні слова. Звичайно, ні дружина, ні син урвати цієї мовчанки не посміли.

— Адо,— озвався нарешті Джеллін уже перед кінцем вечері,— мушу тобі повідомити прикру новину, про яку я вже згадував.

Пані Джеллін не переставала усміхатися, наче бажаючи довести, що новини, почуті від чоловіка, байдуже добрі чи погані, для неї завжди будуть чудові.

— Очевидно, завтра вранці мені доведеться подати у відставку.

Пані Джеллін махнула куховарці, щоб та несла приготований нею самою десерт, і сказала сердечно:

— Ти мені не сказав, чому ти хочеш подати у відставку, Артуре, але я певна, що ти робиш правильно.

— Я не знаю, чи Філіп Вейтон учинив самогубство, я просто не певен цього. Може, він убив себе, але достатніх доказів цього я не маю. Розтин тіла і балістична експертиза довели, що постріл був зроблений з дуже малої відстані і що єдиною причиною смерті була куля, яка ввійшла біля правого вуха. Проте встановити, що стріляв сам Вейтон, не можна. Через розголос, який преса надала всій цій історії, внаслідок проведеного мною слідства я вважаю за свій моральний обов'язок повідомити громадськість, що я, по суті, стверджувати не можу, чи справді Фь ліп Вейтон укоротив собі віку. Хоча іншої правдоподібно! гіпотези в мене немає. Треба, щоб усі знали, що для мене смерть Вейтона залишається й надалі таємницею.

Суха промова Джелліна відзначалася великою точністю: для архіваріуса головне була форма, а не стрункість викладу.

— Розумію,— сказала спокійно пані Джеллін.— То як же ти збираєшся це зробити?

— Я напишу листа, пояснюючи свою точку зору, і сповіщу увесь загал,— відповів Джеллін.— Ти ж бачиш, що такий лист суперечить підходу поліції, яка висловилася за версію самогубства, а значить, не узгоджується з моїми службовими обов'язками. Бажаючи подати мої застереження щодо повідомлення поліції, я мушу найперше подати у відставку.

За чаєм Артур зазначив, що десерт удався найкращий з усіх, які з моменту їхнього шлюбу приготувала пані Джеллін, проте нічим не принижуючи попередніх. Телефон Сандера, який викликав його, щоб він негайно їхав до управління поліції в незвичайно пильній справі, перервав цю похвалу.

Джеллін надів плащ, тепло попрощався з дружиною і вийшов. Коли він дібрався до управління поліції, капітан Сандер з похмурою міною чекав на нього у своєму кабінеті.

Я викликав вас, оскільки полковник Енсайкоу просив про [98] розмову зі мною. Я хочу, щоб ви були присутні при цьому.— Капітан снував нервово по кабінету.— Сідайте. Ну, як ви себе відчуваєте, відколи стали відомі? — спитав він удавано весело.— Сподіваюся, що полковник не відбере у вас цієї слави, а в мене і ще в кількох людей з центрального управління роботи, як того домагається "Олд Бостон"?

— Пробачте, капітане, але я вас не розумію,— з ваганням обізвався Артур.

— У мене дивне передчуття, що Енсайкоу хоче нам зрештою відкрити, хто була та таємнича особа, яка вручила йому листи і веліла їх кинути... Припустімо, що він назве якесь імення, наприклад Макх'ю чи

Френзена, і тоді самогубство Вейтона, хоча вже доведене і встановлене, не матиме ані найменшого сенсу.

Джеллін полегшено зітхнув і посміхнувся.

— Мені не хочеться нічого вам підказувати, пане капітан, але здається, що гіпотеза самогубства не зовсім вас задовольняє.

— А у вас що — якась інша? — гарячково спитав Сандер.— Я аж ніяк не сумніваюся в самогубстві, але підозрюю, що за цим усім криється якесь паскудство, яке Вейтон тримав у таємниці і яке досі нам не вдалося прояснити. Я вже бачу заголовки статей: "Поліція частково викриває таємницю Вейтона..." Будьмо щирі: Вейтон убив себе. Яке тепер має значення викриття справжніх мотивів цього самогубства? Це може нам тільки зашкодити.

— А проте, пане капітан, з самого ранку я міркую про те, як багато фактів, на мою думку, суперечить версії самогубства...

— Справді! — гукнув іронічно Сандер.— Будь ласка, викладіть мені їх.

Джеллін зібрав усю свою мужність.

— Постріл скерований був не в скроню, а біля вуха. Той, хто хоче убити себе, притуляє зброю до скроні.

— Браво, Джеллін! Ви так нічому й не навчилися, читаючи протоколи про тисячі самогубств, які ви підшивали! Нічому, зовсім нічому! Хіба ви не читали в тих протоколах, що в момент пострілу рука тремтить і що іноді, цілячись у скроню, влучають у вухо? Звичайно, ви цього не читали, еге ж?

Тон капітана збентежив Джелліна, але не змусив його відступити.

— Припустімо, що ви маєте рацію... Але ж револьвер лежав на сидінні біля Вейтона і не був затиснутий, як можна б того сподіватися, в кулаці.

— Це так,— сказав капітан тим самим тоном.— І ви думаєте, що це перший випадок, коли самогубець випускає після пострілу револьвер з руки? Це природна реакція м'язів. Вона різна у: різних осіб і, між іншим, залежить од волі самогубця. Людина, [99] настроєна рішуче, накладаючи на себе руки, стріляє нетрепетною рукою і стискає зброю в кулані. А такий боягуз, як Вейтон, не зовсім певний ще до останньої хвилини, пістолет тримає на превелику силу. Це теж можна вичитати в переданих вам документах.

Усе це було правда, проте Джеллін не хотів здаватися.

— В автомобілі, на задньому сидінні, знайшли жіночий гребінець,— продовжував він.

Сандер різко урвав його:

— Чудово! Вам здається, що я не помітив його? Та я навіть знаю, чий він! А ви знаєте? Гертруди Веймар. Але оскільки Гертруда Веймар, коли Вейтон вчинив самогубство, сиділа під арештом, ми, мабуть, звинуватити її не можемо.

— А чому її гребінець знайшли саме в автомобілі Вейтона? — спитав наполегливо Джеллін.

— У Вейтонів автомобіль лише один, цією машиною користується також і Френсіс Чезлі. Як вам відомо, Гертруда і Френсіс заручені. Очевидно, вони їздили кудись разом, і тоді Гертруда й згубила цей гребінець.

— А телефонний дзвінок одинадцятого листопада, на який Вейтон відповідав особисто?

Перш ніж відповісти, Сандер на хвильку задумався.

— Тут я зовсім не в курсі. Того дня Вейтонові дзвонило багато причеп. Отож можна припустити, що цей дзвінок був такий самий, як інші, принаймні ніщо не показує, що ми повинні були думати інакше.

Перед такою позицією капітана Сандера Джеллінові було дуже важко сказати, чому він сумнівається в самогубстві Вейтона, тим більше що, по суті, якихось переконливих доказів він не мав. Отож він вирішив більше нічого не говорити. Визволив його з цього незручного становища полковник Енсайкоу, який увійшов до кабінету Сандера в супроводі двох співробітників у формі.

— Пане капітан,— сказав полковник з порога,— один з поліцейських сказав, що Філіп Вейтон убитий, отож я прийшов відкрити вам, хто дав мені анонімки.

— Краще було б сказати мені це значно раніше,— відповів погордливим тоном Сандер.— Вейтон тепер убитий, і від трилітнього строку в'язниці вас уже не врятує ніщо.— Він посміхнувся іронічно і додав: — Я хотів би знати, де ж поділося ваше слово честі?

Таке злісне зауваження анітрохи не образило полковника.

Тон його відповіді був ввічливий.

— Моє слово честі не має вже сенсу.

— Що ви маєте на увазі? — спитав Сандер. [100]

Спливла бодай хвилина, перше ніж полковник Енсайкоу наважився відповісти.

— Це Філіп Вейтон дав мені листи з погрозами і звелів їх посилати. Я сам театрал і впізнав його одразу. Тоді він зажадав од мене слово честі, що я збережу це в таємниці. Тепер, коли він мертвий, я вважаю себе вільним від даного зобов'язання і тому вирішив назвати його імення.

Це була, безперечно, найважливіша відомість, яку здобуто у справі Вейтона. Поліція досі мусила розбирати тільки гіпотези, а зараз до її рук потрапив конкретний факт. Сандер зітхнув, ніби йому камінь спав з серця. Артур Джеллін сидів задивлений кудись у простір і думав про щось.

— Гаразд,— промовив Сандер, опанувавши собою після хвилинного замішання.— Цей дотеп зі словом честі коштував людського життя. Якби ви захотіли говорити раніше, ми перешкодили б Вейтону заподіяти собі смерть.

Енсайкоу витримав капітанів погляд.

— Я тут, щоб відповісти за свої вчинки, якщо тільки дотримання слова честі можна вважати за вину.

Сандер нетерплячим жестом випровадив полковника Енсайкоу з кабінету.

— Ясно, ясно.— Він подзвонив охоронцеві. Коли двері випустили Енсайкоу, він безсило плюхнув у крісло.

— Ну, що скажете, Джеллін? — запитав він.— Я вас питаю. Тепер ви переконані, що це самогубство?

Джеллін роздивлявся план Бостона, повішений на стіні.

— Може, я вам здамся зарозумілим і дурним,— обізвався він по хвилі, — але я мушу щось вам сказати...— І тут він тихо сказав Сандерові про свій намір довести до відома громадськості власну думку про самогубство Вейтона. Звичайно, перш ніж написати такого листа, він збирався подати у відставку.

Сандер дав йому виговоритися до кінця, потім глибоко зазирнув йому в очі, ніби прагнучи добратися до самого дна душі. Джеллін не витримав і потупився.

— Мені здається, що ви, Артуре, жартуєте,— прошепотів Він.— Незалежно від вашого погляду на справу Вейтона, ви ж не думаєте, що знаєте ліпше від лікаря й експертів, що спричинило смерть актора, не кажучи вже про признання Енсайкоу.

— Ні, пане капітан,— заперечив покірно Джеллін.— Але, не згоджуючись з версією Вейтонового самогубства, я хотів би З'ясувати до кінця одну справу... Я саме подумав, що той, кого Енсайкоу прийняв за Вейтона, міг тільки на нього скидатися. Полковник ніколи не бачив актора зблизька, отож той, хто передав йому листи й звелів посилати їх, міг бути зовсім не Вейтоном, а тільки схожим на нього.

— Ви фантазуєте, Джеллін,— заперечив капітан.— Я готовий [101] вислухати всі ваші гіпотези, але не треба так згущувати фарби.

Скромний архіваріус похитав головою.

— На мою думку, в цій історії багато делікатних і дуже тонких деталей. Можливо, це випадковий збіг обставин або щось інше, але факт залишається фактом: ми, власне, нічого не знаємо, не маємо жодних доказів, які б дозволяли робити остаточні висновки. Ми вхопилися за слово "самогубство", оскільки це визначення найпростіше, і заплющуємо очі на все, що могло б підважити цю версію. Я хочу

дослідити цю справу до кінця: якщо це справді самогубство, то я хочу мати для цього всі можливі докази.

— А що ж ви збираєтеся робити? — спитав Сандер з незвичною для нього терплячістю.

— Точно я ще не знаю,— відповів Джеллін.— Але я хотів би заспокоїти мою цікавість, оскільки досі це мені не вдалося дізнатися, чому автомобіль, в якому був труп Вейтона, був знайдений поблизу дому, де мешкає Джон Френзен. Подивіться-но на цей план, капітане. Ось Ферт-стріт, на якій стояв автомобіль Вейтона. Досить пройти тільки три квартали — і вже виходиш на Вендлоу-стріт, 22. Неповних п'ять хвилин дороги. Макх'ю? Звідки у Вейтока взявся револьвер? Він вийшов з вітальні в халаті, а знайшли ми його зовсім одягнутим. Бажано б добути всі відбитки пальців з переднього сидіння автомобіля Вейтона. А також дізнатися, що робив Вейтон від половини третьої, коли він зник, до четвертої чи п'ятої, коли настала смерть. Артурові слова пробудили цікавість капітана. Сандер силкувався подумки відповісти на поставлені ним питання, але даремно. Джеллін мав рацію: доки не буде відповідей на ці питання, твердити про Вейтонове самогубство не можна, незважаючи на всі медичні й технічні експертизи, які, капітан це добре знав, хоч нібито й достеменні, насправді безвартісні для слідства.

— Завдали ви мені мороки, Джеллін. Подавати вам у відставку не треба. Хай газети пишуть і далі про самогубство. А ми продовжимо своє дізнання. Якщо справді хтось винний, то він спатиме спокійно, а ми за цей час постараємося, щоб пробудження стало для нього не дуже приємним.

Джеллін усміхнувся з полегкістю.

— Дякую вам за довіру... Звеліть, будь ласка, стежити й далі за всіма, хто був замішаний у цто справу. Щоб ніхто з них, принаймні зараз, не виїхав з Бостона.

— Так і зробимо, Джеллін,— вигукнув Сандер весело.— Тільки зараз ша... А тепер ходімо спати, нам це корисно. Зустрінемося тут о дев'ятій і виробимо конкретний план дії.

Ніч принесла Джелліну раду. Перед Сандером він постав і посвітлілим обличчям і вже знав, Що треба робити. Зате капітаї сидів похмурий. Він старався поводитися ввічлива з Джелліном, але щось його, видно було, тривожило.

— Ось погляньте на цю фотографію. її зробив наш технік через півгодини після знайдення трупа Вейтона в його автомобілі,— сказав він по хвилі.— Кажу вам, Джеллін, збожеволіти можна!

Артур узяв фотографію й уважно придивився до неї. Вейтон сидів, спираючись головою на кермо, зі скроні збігав струмочок крові, права рука спущена на сидіння, а за кілька сантиметрів од неї лежав револьвер.

— Вас нічого тут не дивує? — спитав Сандер. Джеллін повернув йому знімок.

— Я це помітив, коли ми були на місці випадку: дуло револьвера обернуте в протилежний бік —від пальців правої руки Вейтона. Якби револьвер випав у Вейтона з руки, він упав би на сидіння дулом у той бік, що й пальці, які стискали його. А тут усе навпаки: пальці обернуті в бік керма, а дуло револьвера в бік спинки сидіння.

— Я теж звернув увагу на цю подробицю,— признався Сандер,— але не приписував їй такого значення, як зараз, роздивляючись знімок. Це майже неспростовний доказ, що Вейтон сам себе не вбивав.

Джеллін притакнув, граючись кульковою ручкою.

— Яке алібі в Макх'ю?— спитав він.

— Нормальне. Був у своїм закладі до третьої ранку, як завжди, потім пішов у квартиру, яку він наймає над пивним баром, і ліг спати. Його алібі можуть підтвердити кілька вірогідних свідків.

— Макх'ю не розмовляв з Вейтоном, не бачив його?

— Ні, мабуть, ні. Алібі в інших теж бездоганні. Матільда Чезлі була вдома, як це ви ствердили самі, так само, як обидва шуряки Вейтона: Альберт і Френсіс Чезлі, яких ми розбудили. Гертруда Веймар сиділа під арештом.

— А челядь Вейтона?

— Удома. Тієї ночі, коли Вейтон загинув, ніхто не рипався з дому.

Сандер відповідав на питання Джелліна сумним і розчарованим голосом.

— Хотілося б нарешті знати, що робити,— сказав він знуджено.— Де шукати винного, якщо взагалі він існує?

— Я вас розумію,— усміхнувся Джеллін.— Проте мені здається, що звиклими поліційними методами викурити лиса з його нори нам не пощастить. Ми знаємо, що це було не самогубство, але довести це не зуміємо.— Він замовк на хвилю, потім вів далі: — Я прийшов сюди з однією пропозицією, якою хотів би з вами поділитися. Треба, щоб ми цікавитися цією справою перестали. [103] Хай усі думають, що Вейтон, як ви це підказали раніше, вчинив самогубство. Не будемо вести ніякого слідства, не допитуватимемо. Через два тижні візьмемося до роботи знову. Може, за цей час дещо зміниться. Не виключено, що смерть Вейтона потягне за собою якісь наслідки, на перших порах непомітні. Єдине, що ми можемо зробити, це перешкодити всім замішаним у цю справу виїжджати з Бостона.

— Такий наказ я вже дав. Наші люди розміщені скрізь. Якщо хтось з підозрюваних спробує покинути Бостон, його затримають і йому доведеться пояснювати причину свого виїзду.

— Мені здається, що нічого іншого зробити ми не можемо,— повторив Джеллін.— Якщо мені з цікавості закортить поїхати кудись, сподіваюся, що ви мені це дозволите.

Слова Джелліна перервав прихід одного із співробітників: з капітаном Сандером домагався побачення камердинер Вейтонів пан Карлтон.

## Розділ одинадцятий

## Боротьба в темряві

Річард Карлтон становив собою класичний взірець справжнього камердинера. Такого, як він, можна тепер знайти хіба що в англійських романах. Вейтон прийняв його до себе, як одружувався з Матільдою Чезлі, і відтоді Карлтон їхнього дому вже не покидав. Високий і зовсім лисий, він виглядав вельми імпозантно. Говорив він, на прикрий подив усіх, найчистісінькою англійською мовою, й коли він відповідав на питання, було таке враження, ніби він прагне дати своєму співрозмовникові урок правильної вимови і гарної дикції.

Капітан Сандер зустрів Карлтона якнайпривітніше.

— Мабуть, мого візиту, пане капітан, ви не сподівалися, але існують поважні причини, які змушують мене турбувати вас... Насамперед я хотів би все ж признатися, що я явився сюди, не попереджаючи моїх хлібодавців, і просив би вас зберегти, настільки це можливо, у таємниці мій прихід сюди, так само, як і те, що я збираюся вам сказати.

— Це залежить від того, що ви нам скажете,— втрутився Джеллін.

— Звичайно,— погодився Карлтон.— Так ось коротко, що я маю сказати. Саме в той час, коли пані Гертруда Веймар перебувала в поліції, мені доручили відповідати на телефонні дзвінки. [104] Одинадцятого листопада, як ви знаєте, їх було дуже багато. Люди, довідавшись, що Вейтон не вмер, дзвонили додому. Це був дуже виснажливий день. Дзвінків було не менше, як двісті, і серед них, як я вже казав, і такі, коли співрозмовників разпізнавати мені не вдалося, а також дзвінок, на який особисто відповів пан Вейтон.

— Ну, а далі? — спитав нетерпляче Сандер, оскільки Карлтон зробив паузу.

— Не в моєму звичаї підслухувати чужі розмови чи шпигу вати, але сподіваюся, що ви мене зрозумієте: з огляду на незвичайні обставини я трохи, може, перестарався щодо своїх обов'язків, прагнучи стати в пригоді Вейтонам.

— Звичайно,— підбадьорив його Джеллін.

— Я не хотів би, щоб те, що я маю сказати, комусь зашкодило.— Капітан Сандер ледве стримував себе, слухаючи цей довгий вступ, але Карлтон врешті приступив до суті.— Я хочу сказати, що я знаю, з ким розмовляв пан Вейтон той єдиний раз, коли особисто підійшов до телефону. Я збирався саме вийти з кімнати, коли почув, як пан Вейтон говорив у трубку. "Авжеж, пане Лодері, авжеж". Я не мав сумніву, що він розмовляє з паном Лодері. Я зупинився, щоб слухати далі, бо знав, що це добрий імпресаріо, і я зрадів би, якби пану Вейтонові пощастило підписати з ним контракт. Він дуже потребував цього. Я почув, як пан Вейтон кілька разів повторив: "Так... так... звичайно" і нарешті на завершення розмови: "Отож до завтрашнього ранку, до дев'ятої... якщо я житиму... Але вірю, що житиму!"

Сандер з люттю підскочив до Карлтона і крикнув:

— І ви утаїли це все під час допиту! Ви промовчали про ймення того, хто дзвонив Вейтону, і про зміст розмови!

— Дозвольте мені скінчити мою розповідь,— сказав ґречно Карлтон, нітрохи не злякавшись.— Пан Вейтон побачив, що я чув цю розмову. Такого розгніваного я не бачив його ніколи. Добрими манерами він не відзначався взагалі, але того вечора він поводився просто брутально. Він допитувався, чи я чув що-небудь, і мені довелося признатися, що зміст розмови випадково не пройшов повз мою увагу. Тоді він почав погрожувати мені, звелівши, щоб я нікому, особливо поліції, ні слова не говорив про те, що почув. І тому, коли того самого вечора об одинадцятій годині ви допитували мене, я мовчав.

— Раджу не розказувати нам байок,— верескнув Сандер.— Ваше зізнання на вагу золота. Так що, Вейтон справді заборонив вам говорити будь-кому про цю телефонну розмову чи це тільки вимовка для виправдання, чому ви не повідомили нам цього раніше? Тільки не брешіть, бо це може вам дорого коштувати! [105]

Карлтон сидів нерухомо і з кам'яним спокоєм слухав виступ капітана — достоту маяк під час шторму.

— Мені дуже прикро, що ви не вірите мені,— сказав він, коли Сандер трохи заспокоївся.— Запевняю вас, що я мовлю правду, і я можу довести це. Пан Вейтон кричав на мене, бо я чув його розмову. Діялося це в коридорі, недалеко від дверей, що ведуть до телефонного вузла. Там саме проходив Альберг Чезлі і, коли він побачив нас, то гукнув пану Вейтону: "Тепер тв до Карлтона сікаєшся? Дай йому спокій!" або щось у цьому дусі. Отож досить спитати в пана Альберта Чезлі. А проте я був би вам дуже вдячний, якби ви цього не робили. Я хочу, щоб моє зізнання залишилося таємницею, як я вже просив. У мене й так чимало клопотів у зв'язку зі справою пана Вейтона, і якби довідалися, що я прийшов сюди, нікого про це не попереджаючи, моєму становищу ніхто б не позаздрив.

Історія з Карлтоном здавалася переконливою. Капітан Сан-дер пообіцяв не розголошувати прихід Карлтона, проте подумки вирішив побалакати з Альбертом Чезлі і дістати підтвердження слів камердинера. Але Карлтон сказав ще не все, оскільки з місця не рушав.

— Я хотів би вам сказати ще щось,— обізвався він по хвилі.— Про це ви ніколи не питали, й мене не мучать докори сумління з цього приводу. Я роблю так тому, що після смерті пана Вейтона все стало для мене значним.

— А про що йдеться? — спитав здивований Сандер.

— Йдеться про те,— почав методично Карлтон,— що пан Вейтон мав біля ванної кімнати маленький гардеробчик. У цій шафі висів одяг, який пан Вейтон скидав, щоб надіти інший. Ключі від шафи були в покоївки, але двері залишалися завжди відчинені. Десятого листопада, коли Вейтони обідали, я зазирнув у шафу і побачив, що у шафі висить синя пара пана Вейтона і його сірий плащ. Думаючи, що покоївка забула віднести пару і плащ у більший гардероб пана Вейтона на другому поверсі, я взяв ці речі і переніс їх сам. Несучи костюм, я відчув, що в кишені штанів лежить якийсь важкий предмет. Я перевірив: там лежав револьвер. По-моєму, це був той самий револьвер, який знайшли вчора вранці в автомобілі пана Вейтона, але я не зовсім цього певний.

Сандер жестом зупинив Карлтона, зв'язався зі складом, де зберігалися речові докази, і звелів принести револьвер, знайде-ний в автомобілі Вейтона. Через хвилину Карлтон міг його оглянути докладно.

— Це той самий, який я знайшов у штанях пана Вейтона,— заявив він майже одразу.— Авжеж, я не помиляюся, я пам'ятаю, що в очі впали ініціали Ф. В.

— А що далі? — спитав капітан Сандер. [106]

— Як я вже казав, я переніс костюм і плащ пана Вейтона в гардероб на другому поверсі. Це приміщення складає частину особистих покоїв пана Вейтона, і я маю ключа від нього. Увечері десятого листопада пан Вейтон захотів переодягтися і попросив у мене ключ від гардероба. Я дав його йому, а коли пізно ввечері прийшов, щоб навести лад, помітив, що в шафі бракує синього костюма і сірого плаща, які я повісив туди вранці. Пан Вейтон їх не одягав, оскільки в останні дні ходив майже завжди в халаті. Отож я пішов до маленького гардеробчика, щоб перевірити, чи не там вони, але двері були замкнуті на ключ. Я на тому так і облишив, а потім усе вилетіло мені з голови. Але тепер мені здається, що я повинен вам сказати про це.

Карлтон замовк, даючи зрозуміти, що його зізнання закінчене. Сандер і Джеллін мовчки перезиралися між собою, обдумуючи можливі наслідки розповіді камердинера Вейтонів.

— Підсумуймо ще раз коротко ваше зізнання, Карлтоне. Ви твердите, що Вейтон розмовляв по телефону з Лодері і передбачав, що йому знадобляться синя пара і сірий плащ. Саме цей одяг і був на ньому, коли його знайшли мертвого. Чи не так?

— Саме так,— визнав камердинер.

Сандер попросив Карлтона повторити ще раз своє зізнання в присутності стенотипістки, а потім відпустив його, попередивши, щоб він був готовий до виклику в поліцію.

— Якщо ви помітите щось, що могло б нас зацікавити, сподіваюся, ви знову нас одвідаєте.

Залишившись з Джелліном сам, капітан кашлянув кілька разів, ніби сподіваючись, що це йому прочистить мозок, а потім звернувся офіційним тоном до Артура:

— Я хотів би зараз з'ясувати, звідки у нас такі сумніви у самогубстві Вейтона... Вашу думку, Джеллін, я вже знаю, отож повторювати свої заперечення вам не треба. Поліція завжди намагається викрутитися самогубством. Це значно простіше і дозволяє уникнути багатьох неприємностей. Але присягаюся вам, що цього разу йдеться не про це. Треба справді мати дуже буйну уяву, щоб говорити в нашому випадку про злочин. Полковник признався, що передавав йому листи з дорученням кинути в скриньку саме Вейтон. Камердинер Карлтон свідчить, що Вейтон приготував собі одяг і револьвер, щоб піти. З другого боку, усі ті, хто міг би мати який-небудь мотив убити Вейтона, забезпечені залізним алібі. Матільда Чезлі в ніч зникнення Вейтона сиділа вдома, в чому ми могли переконатися самі, так само Це поширюється на обох шуряків актора і всю челядь. Френзен був у Грейт Тру, так само, як і Генрієта Бейм, Марта Сомерсет спала у віллі Вілкінсів, розташованій за шість кілометрів від Бостона, і ви це перевірили особисто. Макх'ю спав у себе, чому є свідки. Гертруда Веймар була тут, у попередньому, ув'язненні. [107]

Отож, якщо прийняти, що Вейтон був убитий, то убивцю треба шукати поза колом осіб, досі підозрюваних.

— О, ні! — заперечив Джеллін.— Якщо треба когось підозрювати, то тільки того, кого ми знаємо. Про інші важливі контакти Вейтона нам невідомо нічого.

— Гаразд, обміркуймо разом усе це. Вейтон зруйнований, з душевним розладнанням, прагне вчинити самогубство. Але він хоче зробити це так, щоб привернути увагу всіх, щоб довести, що він щось значить, а не нуль без палички. Через те він вигадує всю історію з анонімками, його тішить, що вся Америка клюнула на це й цікавиться його особою. Проте він знає, що цей інтерес лише хвилинний і ніщо не в стані врятувати його від моральної і матеріальної руїни. Тільки смерть. Отож він готується до неї так, щоб перетворити її в якнайбільшу сенсацію: утікає з дому о пів на третю ранку і їздить автомобілем по всьому Бостону, гнаний страхом і все ще нерішучий. Нарешті о четвертій

тридцять він ухвалює більше вже не зволікати. Комедія з листами і низка випадкових обставин заважає нам пристати на цю версію, оскільки, по суті, уже шість днів ми живемо як герої якогось фільму. Цей фільм і затуманює так наші мізки! Мені вже обридли американські фільми про заплутані і таємничі злочини! Ви розумієте! Якщо до появи Карлтона в поліції в мені таїлися якісь сумніви, то тепер у мене вже ніякісіньких! — Сандер закурив.— А у вас, Джеллін?

— Після зізнання Карлтона я вже й сам не знаю, що думати,— відповів Артур, украй розгублений. Він відчував, що вибух Сандера спрямований чимось і проти нього. Даремно він морочив голову капітанові і всій поліції.— От тільки треба ще допитати Лодері і дізнатися, про що він розмовляв з Вейтоном об одинадцятій ввечері,— сказав він, бажаючи якнайхутчій завершити цю прикру розмову.— Потім я передам досьє прокуророві. Пробачте, що я баки вам забивав, їй-Богу, я не хотів.

— Забивав мені баки? Не прибіднюйтесь, Джеллін. Адже це ви підказали думку, що автор листів сам Вейтон. Нам би ще рік такого б не спало в голову. Ви ж знаєте, які ми спеціалісти: розгадка часто у нас під носом, а ми її не помічаємо.

Так Сандер підвів риску у справі Вейтона.

Коли Артур опинився надворі і подумав, що після обіду знову повернеться до свого похмурого, але спокійного архіву, йому здалося, що він воскресає до нового життя. Усе, що сталося недавно, було кошмаром, в якому він брав участь добровільно, але ніколи вже не повторить цієї помилки. Хай тепер Сандер сам займається тими дрібничками, які треба з'ясував перед тим, як переслати досьє до прокуратури. Артур своє завдання закінчив.

Того вечора він прийшов до мене, і ми провели кілька приємних [108] годин разом. Якусь хвилю ми ще обговорювали справу Вейтона, а потім

розмовляли про психологію і сперті на неї поліційні методи. Ми дійшли висновку, що у випадку з Вейтоном бюрократична рутина Сандера перемогла психологічний підхід Джелліна. Зрештою він сам визнав, що після зізнання Карлтона і тієї історії з револьвером, знайденим у синьому костюмі, йому довелося змінити свій погляд на всю цю справу. Досі він підозрював, що актор пішов до ванної кімнати побалакати з кимось і той змусив його втекти. Джеллін гадав, що розмова ця торкалася одного з мешканців дому, наприклад Френсіса чи Альберта Чезлі. Зізнання камердинера підважило і цю, не вельми правдоподібну гіпотезу. Вейтон, збираючись вкоротити собі віку, наготував заздалегідь одяг і револьвер.

Проте події наступного ранку перевернули догори ногами всі дотеперішні теорії. Про справу Вейтона згодом Сандер казав, що вона йшла "як по ковдобинах", а хто розуміється на канцелярщині, знає, що це означає.

Джеллін спокійно підшивав досьє, коли подзвонив Сандер, просячи його з'явитися до нього. У кабінеті капітана сидів імпресаріо Джон Лодері, уже знайомий Джелліну.

— От яка у нас виходить історія, Джеллін. Присутній тут пан Лодері заявляє, що він ніколи не дзвонив до Вейтона, а ввечері одинадцятого листопада і поготів.

Здоровенний блондин кивнув головою.

— Саме так і заявив. Дзвонити Вейтону, та ще тоді, як зчинили стільки галасу довкола його особи, я не мав ніякого приводу. Я театральний антрепренер, а не антрепренер циркових блазнів.

Джеллін слухав спокійно. Ця новина на нього не справила, як того сподівався Сандер, ніякого враження.

— Що ви на це скажете? — спитав капітан.— По-моєму, зізнання пана Лодері дуже цікаве.

— Звичайно,— погодився Артур.— Я не хочу здатися вам зарозумілим, але я знав про це раніше. На цю тему я навіть написав собі коротку нотатку.

Він порився в кишені і подав Сандеру аркушик, який той з подивом прочитав.

"Лодері Вейтону не дзвонив. Очевидно, за нього видав себе хтось інший".

Капітан замовк, намагаючись оговтатися після такого сюрпризу, а потім спитав іронічним тоном:

— Я не здамся вам нескромним, якщо запитаю, звідки ви з такою певністю знали, що скаже пан Лодері?

Джеллін зашарівся, збентежений іронією капітана, і, передчуваючи дальшу каверзу, сказав тихої [109] — Нагадаю вам, що я вже допитував пана Лодері раніше, щоб довідатися дещо про його стосунки з Вейтоном і про контакти актора в театральному світі. Про Веитона імпресаріо відгукувався так, що коли Карлтон заявив, що дзвонив пан Лодері, я не міг у це повірити. Щоб збрехав камердинер, я не припускав, по-моєму, збрехав той, хто дзвонив Вейтону. Я не сумніваюся, що пан Лодері і зараз повторить те, що вже про Вейтона казав мені, а саме, що він зневажає його і не шанує. А ще він додав, що не зв'язався б з Вейтоном навіть тоді, якби його рекомендує вав йому сам Шекспір. Чи не так, пане Лодері?

Височезний блондин ще раз кивнув ствердно головою. Капітан прикусив губи.

— Мені здається, пане Джеллін, що ви повинні були про це сказати мені одразу, але я, може, помиляюся...

— Ви маєте рацію, капітане,— признався скрушно Артур,— але, на жаль, я знаю, що наші погляди на справу Вейтона розходяться, і, побачивши, як ви реагували на зізнання Карлтона, був переконаний, що будь-яке втручання з мого боку було б небажане, що ви знаєте набагато краще, як треба діяти, і тому всі мої зауваження зайві.— Він замовк, але після паузи загси ворив далі: — Зрештою мені видавалося, що ця робота перевищує мої сили. Мені захотілося вернутися до своїх архівів.

Ці слова здивували капітана Сандера, але в присутності Лодері і виду не подав. Попрощався з імпресаріо, звелівши йому ' не виїжджати нікуди, бо він може знадобитися, потім звернувся приязно до Артура:

— А ви зі мною не щирі. Сідайте і викладіть усі наявні у вас гіпотези у справі Вейтона, і то без жодних внутрішніх вагань. Інакше я негайно звільню вас з роботи.

Подробиць цієї розмови Джеллін не хотів мені розповісти ніколи. Зрештою він умів досить добре критися зі своїми думками. Проте мені здається, що після того, як Артур довів Сандерові слушність свого міркування щодо уявного дзвінка Лодері, капітан дав йому цілковиту волю діяти в розслідуванні обставин смерті Вейтона.

Ще ввечері того самого дня Джеллін у супроводі Метчі подався до оселі актора і попросив на розмову пані Вейтон. Він здавався зовсім іншою людиною.

Офіційно в домі Вейтона панував глибокий траур, але, крім пані Вейтон, яка прийняла їх, лежачи в постелі, оскільки через потрясіння, викликане смертю чоловіка, почувала себе зле, інші ;члени родини, здавалося, не дуже переживали. Джеллін і Метчі, іщднімаючись

сходами, зустріли братів Чезлі не вельми зажурено, а крізь відчинені двері побачили їдальню і стіл, накритий незвичайно розкішно.

Карлтон, немовбито бачачи обох співробітників уперше, ввів [110] їх до спальні пані Вейтон. Артур коротко перепросив Матільду Чезлі за цей несподіваний візит і одразу ж перейшов до суті. Він хотів, щоб пані Вейтон сказала йому, як саме її чоловік зв'язався з Джоном Френзеном і Макх'ю, в яких він позичив триста тисяч доларів, збираючись створити власну театральну трупу. Пані Вейтон за ці два дні після смерті чоловіка вельми постарішала; вона лежала, відкинувшись на подушки, в покої, оклеєному темними шпалерами, просякнутому міцним запахом ліків.

— Це було таємницею і для мене,— відповіла вона по хвилі.— Мій чоловік, хоча заробляв чимало, ніколи не тішився великою довірою, бо всі знали, що він багато витрачає і неохоче повертає борги. Я лишень знаю, що спершу гроші йому дав Макх'ю, а потім одразу ж Френзен. Але чому Макх'ю, настроєний завжди недоброзичливо до мого чоловіка, наважився на цю позичку, я поняття не маю.

— Може, ваш чоловік наполягав,— сказав ніби ненароком Джеллін.— Чи не могли б сказати більше на цю тему? Спробуйте пригадати. Чи не виступала тут посередником ще якась особа? Подумайте.

Матільда Чезлі затулила обличчя долонями, ніби показуючи свої великі зусилля.

— Ох, ні. Не пригадую нічого. Я довідалася про все, коли Френзен прийшов нагадати мені про двісті тисяч доларів, які заборгував йому чоловік. Перед тим я не знала нічого. Як я вже казала, я заплатила цю суму і була б також заплатила решту сто тисяч Макх'ю, але мій чоловік не дав мені дозволу.

— А ви ніколи не задумувалися — чому?

— Це дуже просто. Чоловік заявив мені, що сам розплатиться з Макх'ю. Мене лише дивувало те, що він потім кпив з нього: твердив, ніби грошей він ніколи йому не поверне.

Джеллін устав, перепрошуючи Матільду за несподіваний візит. Йому треба з'ясувати ще кілька подробиць, пов'язаних зі смертю Вейтона, але зараз він більше не наполягатиме.

Коли вони опинилися надворі, Артур звелів Метчі негайно розшукати Макх'ю і привести його до поліційного управління. Сам він пішов туди одразу і, вмостившись за свій стіл, почав вивчати карний кодекс. Особливо його цікавили статті, де йшлося про кару за схиляння до самогубства, всілякі погрози, шантаж і подібні вчинки. Він усе ще читав, коли Метчі ввів до його кабінету Макх'ю, ще вищого й огряднішого, ніж звикле.

— Добривечір, пане Макх'ю,— сказав сердечно Джеллін. — Сподіваюся, ви мені пробачите, що я одірвав вас од робота Йдеться лише про дрібничку, яку нам, звичайно, вдасться швидко з'ясувати. У зв'язку з самогубством Вейтона я мушу заповнити формуляр, і от я помітив, що мені бракує однієї інформації.

Макх'ю посміхнувся.

— Не соромтеся, пане Джеллін. До ваших методів я вже звик.

— Так ось,— почав Джеллін, удаючи, ніби порпається в якихось паперах,— я хотів би знати, чому ви позичили Вейтонові сто тисяч доларів, хоча всі знали про ваші не дуже приязні з ним стосунки.

— Чому я позичив їх? Даруйте мені, але ваше питання смішне. Хіба ви ніколи в житті не робили дурниці? Я-так. Позичка Вейтонові ста тисяч доларів і була саме такою дурницею, і гадаю, що в моєму житті не останньою.

Джеллін похитав головою.

— Що я маю на увазі, пане Макх'ю, ви добре знаєте,— сказав він.— Ви Вейтона не терпіли, а гроші тим, кого не терплять, не позичають. Ось що я мав на гадці.

— Не можна сказати, що я його не любив,— без особливого переконання спробував сперечатися Макх'ю.— Скоріше я був до нього байдужий. Якщо до мене звертається особа, зовсім мені байдужа, але цілком платоспроможна й гідна довіри, я не бачу причини, щоб відмовляти їй у проханні, оце і все.

— Значить, у випадку з Вейтоном ішлося про вигідну операцію?

— Звичайно. І мені зовсім не соромно признатися, що я дав Вейтонові лише дев'яносто п'ять тисяч доларів, а одержав квитанцію на сто тисяч, яку я вам і показував.

— Тільки п'ять відсотків? — спитав Джеллін.— Якби ви пустили свій капітал в якусь державну позичку, ви одержали б сім відсотків. Але, може, дві тисячі доларів не становили для вас різниці і ви хотіли засвідчити Вейтонові пошану?

Макх'ю не сподобався іронічний тон Джелліна.

— Якщо вам треба щось узнати, то говоріть ясніше. Ваш тон залишає бажати кращого.

— Мені вам казати нема чого, я хочу лише дізнатися, чому ви наважилися дати таку велику позичку, і мені незрозумілі ваші відповіді, — настоював Джеллін.— Пробачте, але ви пана Вейтона не терпите, а позичаєте йому сто тисяч доларів. Це зовсім нелогічно. Можна б припустити, що ви хотіли заробити якийсь зиск. Але це не так. Ви позичили гроші під процент, який вам легко дали б у кожному банку. А

тому це підозріло. Або ви дасте мені вичерпні пояснення, або я буду змушений думати, що ви щось приховуєте.

— Усе виглядає, пане Джеллін, саме так. Визнаю, що це може здатися вам дивним, оскільки і я дивлюся на це теж так. [112] А проте це щира правда. Іноді ми не любимо когось, але забуваємо про це і робимо йому послугу.

— Послуга послугою,— заперечив Джеллін,— але сто тисяч доларів це куди більше, ніж послуга.

Макх'ю помотав головою, даючи зрозуміти, що хоч йому дуже шкода, але факти виглядають саме так.

— Коли Вейтон попросив ці гроші?— спитав Джеллін.

— Я не... не пам'ятаю точно. Десь із рік тому.

— А за яких обставин?

Запала мовчанка. Макх'ю якусь хвилю вдивлявся в Джеллн на блискучими, уважними очима.

— Одного дня він прийшов до бару і сказав, що хотів би побалакати зі мною в моїй конторі. Він пояснив мені, що створює нову трупу, цього разу чудову, і що якби він мав якийсь капітал, то можна було б на цьому непогано заробити.

— Скільки він хотів?

— Триста тисяч доларів. Я відповів йому, що таку велику суму вилучити із свого бізнесу я не можу і що я дам йому тільки сто тисяч.

— А що далі?

— Тоді він почав наполягати. Щоб одчепитися од нього, я пообіцяв йому побалакати з Френзеном.

— То це ви умовили Френзена позичити йому решту грошей?

— Так, я. Я власник великого пакета акцій одного з заводів Френзена, і ми часто ведемо з ним спільні операції. Оскільки Вейтон наполягав, я одного вечора зустрівся з Френзєном і сказав йому про ту позичку. Френзен довіряє мені, отож він погодився.

Артур, слухаючи таку відповідь, тільки плечима знизував.

— Ну, гаразд,— сказав він.— Хай буде так, як ви хочете, але попереджаю, що вас може побажати допитати капітан Сан-Дер, і тоді ви не зможете брехати такТяк нині. На добраніч, пане Макх'ю.

— Я не брешу! — вигукнув Макх'ю з щиро ірландським темпераментом.

— Запам'ятайте лише одне,— вів далі Джеллін, пропустивши крізь вуха заяву Макх'ю.— Виїжджати з Бостона вам заборонено, це у ваших інтересах.

Макх'ю намагався ще протестувати, але Джеллін заглибився у свої досьє, даючи зрозуміти, що він не хоче ні про що більше слухати.

Після обіду Джеллін не дозволив собі відпочивати. Він сів у таксі і звелів одвезти себе на Рендлоу-стріт, 22, до Джона Френзена, який зустрів його одягнутим у плащ з підбивкою.

— Батареї відключили,— пояснив він.— Відчуваєте, як холодно? [113]

Сідайте, будь ласка, на тапчані. Ви знаєте, що я на вас чекаю?

Джеллін удав подив.

— Справді?

— Легко можна було здогадатися, що, оскільки Вейтон наклав на себе руки, поліція знайде масу подробиць, що вимагають пояснення, і зголоситься до мене.— Він розсміявся.— Так, ніби я, замкнутий у цьому холодильнику, мав завдання освітлювати дорогу співробітникам поліції.

— Ви маєте рацію,— визнав Джеллін.— У справі цього самогубства ще багато неясності. Я майже певен, що ви можете нам чимало допомогти. Я хотів би, наприклад, знати, чому ви наважилися позичити двісті тисяч доларів Вейтонові. Адже ви його навіть не знали. А крім того, на підставі того, що ви могли знати про нього, ви повинні були скорше в цій позичці відмси вити. Господи Боже, ви знаєте, я керуюся в моєму розумуванні логікою, але правда може виглядати зовсім інакше.

— Ви стаєте чудовим детективом,— сказав з посмішкою Френзен.— Але мене вам не провести. Ви вже допитували про цю обставину Макх'ю, а тепер прийшли до мене дістати підтверджена ня того, що він вам сказав. Через те скажу вам усе. Це ще один жартик моєї розкішної екс-дружини, я маю на увазі Гертруду. Що ви на це скажете?

Обличчя Джелліна залишалося непроникним, він нічим не зрадив того, що імення Гертруди Веймар випливло у зв'язку з позичкою вперше.

— Вам буде цікаво дізнатися, що моя колишня дружина і Макх'ю дуже симпатизують одне одному. Я знаю Макх'ю не один рік, і коли одного дня він запропонував мені оборудку з Вейтоном і дав гарантії, я згодився позичити гроші. Сам я не дав би Вейтонові ані цента, але оскільки Макх'ю наполягав, я пристав. Я мав його гарантії, отож... Тільки потім я дізнався, що Гертруда забила памороки цьому бовдурові, і,

боячись утрати її, він повірив, що робить добрий зиск, позичаючи гроші Вейтонові. Якби не моя колишня жіночка, Вейтон ніколи б не дістав навіть щербатої копійки. Як бачите, я розповідаю вам ту саму історію, що й Макх'ю. Якась різниця є?

— Ні.— Джеллін починав розбиратися в заплутаній справі позички. По хвилі запитав: — Тільки чому Гертруді Веймар було так важливо, щоб Вейтон дістав позичку? У чому полягав її інтерес?

— А ви запитайте про це її,— сказав Френзен, закурюючи.— Мене це не обходить.

— Ви ж, мабуть, у курсі.

— Можливо. Але говорити вам цього не повинен,— сухо відрізав Френзен.— Не хочу, щоб склалося враження, ніби я прагну [114] зашкодити моїй колишній дружині. Хай вона виплутується сама. Я не хочу нічого мати з нею спільного.

Джеллін переждав хвилину і сказав ніби сам до себе:

— Ревність. Звичайнісінька людська ревність. Коли Макх'ю переконався, що той, кому він позичив сто тисяч доларів, зраджує його з Гертрудою, він убив його.

— Але ж Вейтон вчинив самогубство! — вигукнув Френзен.

— Убивають різним способом,— заперечив задумано Джеллін.— Можна, наприклад, схилити когось до самогубства.

Френзен сидів, як на голках.

— Ваші домисли мене зовсім не цікавлять. Я в поліції не служу. Те, що я мав вам сказати, я вже сказав!

— Будь ласка,— наполягав Джеллін,— ви знаєте куди більше. І ваш обов'язок допомогти поліції.

Френзен трохи заспокоївся, закутався щільніше в плащ і сказав:

— Понад те, що я вже сказав, я знаю небагато. Але щоб уже якось розійтися з вами... Так ось, я знаю свою дружину як облуплену. Тільки-но вона почала працювати за секретарку у Вейтонів, то вирішила уполювати другого багатого чоловіка. Брати Чезлі становили собою чудову ціль, і гра була легка. Але Вейтон, добрий знавець жінок, здогадався, куди вітер віє, і спробував стати їй на перешкоді. Як особа в домі Вейтонів чужа, Гертруда боялася навіть найменшої перечепки на своєму шляху і вирішила втертися в довіру Вейтона, влаштувавши йому позичку на створення нової трупи. Завдяки Макх'ю, якого вона окрутила круг пальця, їй вдалося цю оборудку провернути. Ось тоді Вейтон дав їй повну волю щодо шуряків. Якщо їй охота,, вона може навіть вийти заміж за одного з них! Напевне я цього не знаю, все це тільки домисли. Проте можу вам поклястися, що. Гертруда саме так могла вчинити, я її добре знаю.

Артур Джеллін теж підозрював, що саме так виглядала або повинна була виглядати правда. Гертруда Веймар зуміла зачарувати всіх чоловіків за винятком таких, як Вейтон, людину надто практичну, або людину непрактичну, як Джіллін. Не попавши під її чари, Джеллін від самого початку оцінив її об'єктивно і не створював собі жодних ілюзій. Те, що/ зараз сказав Френзен, потворним йому не здавалося. Він радше був схильний повірити, що це правда. Він попрощався з Френзеном і збирався вже йти, коли останній затримав його на порозі.

— Виявіть твердість з моєю колишньою дружиною, інакше вам не витягти з неї ні слова. [115]

## Розділ дванадцятий

### Джеллін виявляє твердість

"Виявіть твердість" — ця фраза переслідувала Джелліна по дорозі додому. "Виявіть твердість". Спершу треба виспатися, а і йотім побачимо.

Вранці Джеллін устав у доброму настрої і з посвітлілою головою, ніби замість спати він думав цілу ніч. Пішов на службу, але працювати не сів, а викликав сержанта Метчї.

— Іди до дому Вейтона і приведи сюди пані Гертруду Веймар. Будь з нею ввічливий, але пам'ятай, що за чверть години ви мусите тут бути обоє.

Метчі пішов і через двадцять хвилин звитяжно ввів до кабінету Джелліна Гертруду Веймар. Вона ввійшла з крижаною і невдоволеною міною. Холодно ледь кивнула Джелліну головою.

— Метчі, залиш нас самих!-звелів Джеллін, потім, звертаючись до Гертруди, додав: — Я розумію, що поліція завдала вам багато клопотів, але боюся, що я буду вимушений додати вам їх ще більше.

Несподівані слова Артура справили враження на панну Веймар.

— Що ви маєте на увазі? — спитала вона.— Я нічого не розумію.

— Зараз я вам усе поясню. Капітан Сандер тримав вас у попередньому арешті, але ви не сказали йому того, що ви знаєте. Тепер Вейтон убитий, а ми припустилися промаху, що були надто лагідні з вами. Мені шкода, що доводиться вдаватися до не зовсім джентльменських методів, але мене до цього змушує ситуація.

— Нічого не розумію й надалі,— холодно зауважила панна Веймар.

— Ну, гаразд. Розкажіть мені всю правду про позичку, яку зробили Вейтонові Макх'ю і Френзен, ваш колишній чоловік.

— Сказати про це мені нічого. Я знаю, що така позичка мала місце і що пан Вейтон повернув тільки частину позичених грошей, оце і все. Легко тепер цвірінькати горобцям потому, як це порозписували газети.

Джеллін недовірливо помотав головою.

— Я вимагаю, щоб ви сказали правду,— повторив він.— І маю причини, щоб цього домагатися.

Гертруда Веймар посміхнулася іронічно. [116]

— Я ваших погроз, пане Джеллін, не боюся, бо не бачу, чим ви можете мені зашкодити. Ви хочете сказати Френсісу, що я була дружиною Френзена? Про це я вже сказала сама. Через місяць ми з ним візьмемо шлюб.

Терплячість Джеллін втрачав рідко. З дружиною це в нього іноді траплялося, але щоб з чужими, та ще на службі — ніколи. Проте, почувши відповідь Гертруди, Артур зірвався.

— Годі! — гукнув він.— Перейдімо до суті. Це ви, завдяки своїй дружбі з Макх'ю, влаштували Вейтонові позичку. Я думаю, що у зв'язку з цією дружбою Френсіс Чезлі може сказати кілька теплих слів. Ви влаштували цю позичку, щоб заслужити вдячність Вейтона, який дозволив вам спокусити Френсіса Чезлі. Так, саме спокусити. Ваш колишній чоловік і Макх'ю вже призналися, і в мене достатня кількість доказів для підпертя своїх слів. Тепер ваша черга. Раджу говорити, інакше мені доведеться не тільки посадити вас під арешт, але й

пояснити Френсісові Чезлі, яка була ваша роль у всій цій історії. Гадаю, що це не прискорить вашого шлюбу.

Джеллін виявив твердість, але Гертруда Веймар залишалася незворушна. Вона не виказала ні найменшого замішання.

— Очевидно, треба визнати, що я програла,— сказала вона нарешті приязно. Потім посміхнулася й закурила.— Те, що сказали вам мій колишній чоловік і цей торговець пивом, цілком відповідає правді. їхні зізнання Я підтверджую. Але є дещо, чого ви не знаєте, але воно дуже цікаве.— Вона замовкла, щоб зробити затяжку.— Десь із місяць тому Вейтон знов попросив мене влаштувати позичку. Знаючи, як (кінчилася історія з його трупою, знаючи, куди пішли позичені кроші — він купив будиночок, щоб приймати своїх подружок,— я відмовилася. Звичайно, він одразу пригрозив мені, що скаже псе Френсісу і вижене мене з дому. Тоді я призналася йому, що навіть якби хотіла, не могла роздобути тих грошей. Першого разу це мені вдалося чудом. Я скористалася тим, що Макх'ю закохався в мене, але зараз я не знаю, до кого я могла б звернутися. Одначе, щоб уникнути скандалу, яким він загрожував мені, я сказала, що подивлюся. Ясна річ, я навіть не пробувала, коли через тиждень він спитав мене, чи я щось зробила я попросила його почекати ще трошки. Коротко кажучи, я тримала його ні в сих ні в тих, щоб він тільки не виступив одверто проти мене. Зрештою він викрив мою гру. Проте зреагував він не так, як я сподівалася. Замість розгніватися і зчинити скандал, він почав плакати. Ми сиділи в барі, де призначили побачення, і він не зумів опанувати собою навіть у присутності офіціанта, який пильно стежив за нами. Вейтон казав, що він зруйнований морально і матеріально, що він цілком на ласці дружини, навіть якщо йдеться про дрібні видатки, вона про це добре знала, і що я його остання дошка рятунку. [117]

Якщо протягом трьох днів він не буде певен, що я роздобуду для нього позичку, він заподіє собі смерть, але перед тим вчинить ще якесь шаленство. Якщо ж я гроші для нього знайду, все піде гладесенько-рівнесенько, він створить трупу, поверне собі славу і так далі і тому

подібне. А чому ви не запросите стенотипістку? Я ж знаю, що вона сидить за цією ширмою і мусить писати, наставляючи вуха. Тут їй буде легше стенографувати те, що я говорю.

Джеллін посміхнувся приязно.

— Панно Марто, ідіть сюди і стенографуйте,— гукнув він. З-за ширми вийшла вже старша жінка і сіла до столу біля Гертруди і Джелліна.

— Отож-бо, дорогий пане Джеллін,— вела далі Гертруда Веймар,— що мені було робити? Я вдала, що дуже вражена, хоча в душі не вірила, щоб Вейтон міг пустити собі кулю в скроню. Я пообіцяла йому зробити все, що моя змога. Але якби навіть хотіла, не могла нічого зробити. Навіть не пробувала. Через два дні ввечері ми зустрілися в холі. Він не сказав нічого, тільки глянув на мене запитально. Я пояснила, що бачилася з давнім приятелем мого чоловіка, але він не хотів ні про що чути, що я в розпачі і безрадна. Я намагалася підбадьорити його, але він тільки всміхнувся і, не озвавшись ні словом, пішов геть.— Гертруда Веймар на хвилю перервала свою розповідь.— Було перше листопада. Шостого листопада прийшов лист з погрозами. Прочитавши його, Вейтон мало не зомлів. Але в усьому цьому поводженні було щось фальшиве. Я зрозуміла все: Вейтон грав. Листи посилав він сам. Він силкувався востаннє повернути славу, сподівався такою рекламою знайти антрепренера, добитися якогось контракту. Якщо це вдасться, добре, а ні, то він накладе на себе руки. Правду кажучи, хоч і не старий, він був уже стомлений життям. Я добре його зрозуміла і так йому й сказала. Він не заперечував. Брехати переді мною, як перед поліцією, він не зумів. Я тримала його в руках. Якби він спробував зруйнувати мої плани одруження з Френсісом, я розповіла б усе поліції. І тому, при всій його ненависті до мене, він ніколи не сказав про мене нічого. Оце і все, пане Джеллін.— Голос Гертруди забринів смутком.— Можете тепер посадити мене за грати. Я здаюся. Зрештою Френсіс не так уже мені й подобається.

Розповідь панни Веймар змусила Джелліна задуматися. Спочатку він сподівався почути значно більше. По суті, вперед він не дуже просунувся. Він був усе ще на тому місці, з якого почав. Ось тільки хіба...

— Це все? — спитав він.

— Атож,— відповіла Гертруда.— Запевняю вас, що я більше нічого не знаю, а втім, я гадаю, що ви вже розібралися в цьому самі. [118]

— Ви згадали про будиночок, який Вейтон найняв чи, вже не пам'ятаю, купив. Він залишається власністю Вейтона чи, може, він здав його комусь у найми або продав?

— Здається мені, що він ще належить йому,— відказала Гертруда.— А втім, я боюся, що днями у зв'язку з ним вибухне скандал. Усієї ціни Вейтон, мабуть, не виплатив, і власники, почувши про його смерть, звернуться до пані Чезлі, щоб вона виплатила решту. Ото буде втіха!

— А ви знаєте, де той будиночок?

— Авжеж. Ферт-стріт, номер два.

-— Як ви сказали? — спитав Джеллін, раптом червоніючи.

— Ферт-стріт, номер два. Це справило на вас враження, бо саме там Вейтона знайдено мертвого, в автомобілі? Але ж це логічно. Вейтон хотів грати свою роль до кінця, все ще сподіваючись, що галас, зчинюваний довкола його особи, справить на когось враження, що йому запропонують чудовий контракт. І тому тієї ночі, коли він утік од вас, він поїхав до свого сховку. Там він обміркував усе своє становище і зрозумів, що йому залишається один шлях — самогубство.

Розмова з Гертрудою Веймар дійшла краю, Джеллін не тільки не звелів її арештувати, але попросив її вернутися додому і поки що

зберігати все в таємниці. Тільки-но вона вийшла з його кабінету, Артур схопив слухавку і подзвонив на склад, де зберігалися речі, знайдені в жертв.

— Принесіть негайно мені все, що познаходили в кишенях одягу, який був на Вейтоні в момент смерті. Так... так... З капітаном Сандером узгоджено... поспішіть.

Коли поліцейський приніс коробку і поставив її на столі, Джеллін почав нервово порпатися в її надрах. Там лежали гаманець з п'ятдесятьма доларами і документами, дві носові хусточки, пачка сигарет і дві запальнички, в'язка ключів, малесенький гаманчик з дріб'язком і газета "Олд Бостон", пом'ята, але розгорнута на сторінці, на якій подавалася інформація про те, що Вейтон живий.

— Складіть опис, я підпишу,— сказав він.— У мене залишаються тільки ключі.

Був полудень. Джеллін вийшов спокійно з кабінету, але додому не рушив. Він подзвонив дружині і попередив її, що на обіді не буде. Потім він сів у таксі і звелів одвезти його на Ферт-стріт. Хоча водій гнав швидко, їхали вони десять хвилин.

Розплатившись, Джеллін постояв, розглядаючи невеличкий будиночок, типовий для бостонських околиць. У таких будиночках багатій або псевдо-багатій, як Вейтон, призначав любовні побачений. Збудований з червоної цегли, будинок мав з фасаду лише чотирл вікна і вхідні двері. Ліворуч виднівся схований у заростях гараж. [119]

Джеллін оглянув уважно двері, потів вийняв в'язку ключів Вейтона і по черзі почав стромляти їх у замок. Відімкнути йому вдалося не зразу, але один з ключів нарешті підійшов.

Він зайшов. Потрапив спочатку в маленький темний передпокій. Повітря тут було затхле, підлога закурена. Він замкнув за собою двері і пильно розглянувся довкола. Вілла складалася з чотирьох великих кімнат, коридора, кухні і ванної. Внизу був добре обладнаний кабінет, але на письмовому столі не лежало навіть клаптя паперу, який свідчив би, що хтось тут працює. Було таке враження, ніби все умеблювання було колись куплене, але зараз про нього забули. Таке саме враження справляла їдальня і кухня, де не було жодної каструлі. Сходи вели на другий поверх, де були теж дві розкішно умебльовані кімнати. У барі стояла розкоркована пляшка віскі, на столику біля канапи — сифон з содовою, дві склянки і пляшка джину. Одна склянка була порожня. У спертому повітрі чувся міцний дух тютюнового диму. Вітальню відокремлювала від спальні лише ширма. Джеллін заглянув за ширму. Усе стояло неторкнуте: ліжко заслане, килим чистий. Хоча вікна були зачинені, повітря тут було куди свіжіше.

Нараз Джеллін обернувся. У похмурій тиші безлюдного дому йому здалося, ніби чується якийсь згук. Він повернувся до вітальні, але там не було нікого. Проте шерех став виразніший. Він нагадував далекий, тихий плюскіт. Джеллін рушив туди, звідки він доходив, і раптом йому стало все ясно. Він увійшов до ванної і побачив незакручений кран над раковиною. Горіло світло, але всі предмети були на своїх місцях.

Артур закрутив кран і вернувся до вітальні. Ще раз уважно роззирнувся навколо. Пригадав, що не погасив світла у ванній. Це, мабуть, так і було: Вейтон пішов до ванної, а потім так само, як Джеллін, забув вимкнути світло.

— Вейтон іде у ванну,— пробурмотів Артур. Замислений, вернувся він до вітальні і сів на канапі. Через півгодини він зійшов униз і покинув віллу.

Після обіду на службу він не пішов. Подзвонив до капітана Сандера і сказав, що погано себе почуває. Він навіть ліг у постіль, але дружину запевнив, що з ним усе гаразд і він хоче тільки відпочити.

Увечері він устав і пішов до Сандера.

— Який розтин робили Вейтону? — спитав він.— Якщо частковий, то цього недостатньо.

Сандер вирячив на нього очі.

— Що це вам спало на думку, Джеллін?! Розтин був частковий, бо не виникає сумніву, що смерть настала внаслідок пострілу!

— Про це я знаю, пане капітан,— відповів Джеллін.— Але [120] звеліть, будь ласка, провести дослідження докладне: легень, печінки, нирок, шлунка, крові... словом, усього.

Наступного дня ввечері Джеллін знайшов на письмовому столі висновок за підписом двох лікарів, який твердив, що зроблений ними докладний розтин трупа Вейтона не приніс несподіваних результатів. Ніяких слідів трутизни чи наркотиків не виявлено. Єдиною причиною смерті була куля з пістолета, яка пошкодила центральний мозковий ствол.

Чому він домагався провести повторний розтин, Джеллін не пояснив, тільки перепросив Сандера за додатковий клопіт.

Потім він зник, вірніше, перестав появлятися на службі. Коли капітан Сандер шукав його вдома, пані Джеллін казала, що чоловіка не було цілий день і він повернувся майже опівночі. Вранці знову пішов, і ніде не можна було його знайти. За ці два дні Артур переглянув кілька десятків тисяч путівок водіїв таксі, в яких вони відмічають, звідки беруть пасажирів і куди їх везуть. Але про це нікому не обмовився й словом.

Через два дні Джеллін вийшов на службу. Йому одразу звеліли появитися в кабінеті Сандера.

Капітан був не сам. Напроти нього сидів Макх'ю, украй знервований.

— Я викликав вас,— сказав Сандер,— бо пан Макх'ю розповідає мені дивовижні речі, і треба, щоб і ви про них знали.

— Зовсім не дивовижні,— пробував заперечувати Макх'ю. Уперше Джелін бачив його в такому стані. Де й поділася його чванькуватість, і його обличчя і вся постать світилися тривогою.

— Зовсім не дивовижні! — повторив він.— Ви стежите за мною, ніби я якийсь злочинець, натякаєте мені, що це, може, я довів Вейтона до самогубства, набридаєте мені допитами! Я вже цього не знесу, більше цього не витримаю! — Макх'ю мало не плакав.— Дайте мені спокій або пред'явіть обвинувальний акт! Я вимагаю цього рішуче! Я не сплю по ночах, не можу спокійно розмовляти з клієнтами, а коли питаю, чому мені не можна виїжджати з міста, ви відповідаєте, що це заборонено, поки остаточно не проясниться справа Вейтона. Це ж якийсь кошмар!

— Ви хочете покинути Бостон? — запитав Артур ґречно.— Чому ви не дозволяєте йому виїхати, капітане? Мені здається, що пан Макх'ю має рацію.

Почувши це, Макх'ю замість заспокоїтися запанікував ще більше. Він глянув на Джелліна і прошепотів:

— Через усю цю історію я погано себе почуваю. Мені хочеться поїхати на село, до мого будинку в Соузлі, і спробувати там прийти в себе. Може, я таким не здаюся, але нерви в мене розшарпані. Ця справа Вейтона мені сидить у печінках. А з [121] клієнтами треба виявляти багато витримки. Я... я вже просто розгубився.

Джеллін сердечно і вельми поштиво намагався заспокоїти власника пивного бару.

— Мені дуже шкода, що ми, не маючи такого наміру, завдали вам стільки клопоту і нашкодили вам у вашому бізнесі. Але запевняю вас, що надалі ми дамо вам спокій, ви будете вільні і зможете поїхати куди вам заманеться. Правда, капітане Сан-дер? І вам не доведеться звітувати про свої поїздки поліції. Ну що — домовились?

Макх'ю кивнув ствердно головою, але здавався і далі незадоволеним. По хвилі він вийшов, бурмочучи під носа нерозбірливі слова подяки.

Коли двері за ним зачинилися, Сандер глянув запитально на Джелліна.

— Спершу ви просите стежити за половиною бостонців і не випускати нікого з міста, а зараз даєте Макх'ю повну свободу пересування. А ви певні, що він непричетний до смерті Вейтона?

— Навпаки, я переконаний, що він може дати нам багато важливої інформації,— відповів Артур.— Але треба, щоб він зробив це добровільно. Мені здається, що він людина порядна. Досить показати, що ми довіряємо йому, і він заговорить.

— Ви надто великий оптиміст, Джеллін! Але ж я сказав, що даю вам повну свободу дії. А можна знати, що ви робили ці два дні?

— Ет, нічого особливого. Тільки час згайнував. Проте дещо мене тривожить. Я хотів би з вами порадитися. Чи той, хто дзвонив Вейтону тієї ночі, коли він зник, справді чоловік? Мабуть, таки чоловік, бо Вейтон звертався до нього як до Лодері, а Карлтон, який зняв трубку, твердить, що чув чоловічий голос. Проте я переконаний, що після його втечі, від половини третьої до моменту смерті, Вейтон був у товаристві жінки. А якщо так, то чому він об одинадцятій вечора розмовляв по телефону з чоловіком?

— А звідки ви взяли, що актор від половини третьої ночі до моменту смерті був у товаристві жінки?

Джелін розповів про зізнання Гертруди Веймар і про свій візит у дім Вейтона.

— Я повернувся туди ще раз і забрав склянку, яку я знайшов у вітальні і з якої, очевидно, пив Вейтон. Я вважаю, що треба порівняти відбитки пальців, які знайдуться на цій склянці, з відбитками Вейтона і провести аналіз джину ось з оцієї пляшечки.— Тут він вручив Сандерові обидва предмети.

— Увечері ви одержите результати, Джеллін. Ви хоч починаєте вже розуміти, про, що йдеться? — спитав капітан, коли [122] Артур зібрався йти.— У мене таке враження, що ви навмисне розпалюєте мою цікавість, еге ж? Джеллін, знічений, почервонів.

— Пане капітан, даруйте мені... Ви маєте рацію. Власне, я вже розумію майже все і міг би навіть сказати вам, якби не страх, як би не зурочити, що я знаю ім'я убивці Філіпа Вейтона.

— Ім'я убивці Вейтона?! Ви зовсім певні, що це не самогубство?

Джеллін притакнув:

— Яв цьому цілком переконаний.

Артур вийшов з кабінету і пішки рушив до оселі, де мешкала Генрієта Бейм.

Наближалася перша. Актриса саме вдяглася і попросила Джелліна хвильку зачекати у вітальні. Коли вона ввійшла, Артур помітив, що вона в жалобі.

— О,— збентежився він,— я не знав, що ви...

— Нічого. Це жалоба по Філіпу,— пояснила актриса.— Може, вам здається, що це перебільшення, але я справді кохала Вейтона.

Вона була бліда, а чорний стрій і надто світла пудра на обличчі підкреслювали ще більше цю блідість. Очі здавалися величезними і хворобливо блискучими.

— Я передчувала, що Вейтон так скінчить, пане Джеллін,— зітхнула вона.— Йому треба було мати коло себе таку жінку, як я, а він... Я нікого не хочу обмовляти, але всі жінки, які зустрічалися йому на шляху, витикали йому лише його слабості замість того, щоб намагатися їх поступово виправити.— На її очах заблищали сльози, і вона втерла їх механічним рухом.

Джеллін мовчки дивився на неї.

— Може б, вам хотілося ще щось знати? — спитала Генрієта.— Ви, поліцейські, невситимі. Навіть коли хтось уже мертвий, ви не закриваєте слідства.

— Вибачте мені, але моє прохання, може, вас здивує,— почав несміливо Джеллін.— Так ось, бажано, щоб ви провели мене до ванної кімнати, я хотів би дещо перевірити.

Генрієта Бейм здивовано зиркнула на нього. Проте слухняно звелася на ноги.

— У моїй ванній кімнаті? — спитала, ніби не вірячи своїм вухам.

— Атож,— потвердив Джеллін.

Актриса повела його через куций коридор, а потім через гардеробну до ванної кімнати.

Двері стояли прочинені, і крізь шпару сочилося світло. Джеллін різко відчинив їх і зазирнув досередини. У ніздрі вдарив міцний запах пудри і парфумів. На скляному столику в неладі [123] лежало туалетне приладдя, з крана крапала вода. Джеллін закрутив його. Він стояв спиною до актриси, але перед ним висіло дзеркало, і він бачив у ньому, що вона дивиться на нього з непорушним спокоєм. Він вийшов і погасив світло.

— Що це все означає?-спитала Генрієта Бейм.— Вам не вдається, що ви поводитеся досить дивно?

— Дивно?-перепитав Джеллін.— Ви вважаєте, що я поводжуся дивно? Може, я педант. Не терплю кидати запалене світло і незакручені крани.

— Зі мною це трапляється досить часто,— сказала з посмішкбю Генрієта.— Коли я миюся й одягаюся, я часто думаю про щось зовсім інше.

Вони повернулися до вітальні, і Джеллін згодився випити склянку джину з мартіні.

— Я не буду надто зухвалим, якщо попрошу вас пообідати зі мною? — спитав він по хвилі.— Певне, я не такий вишуканий, щоб можна було супроводжувати вас до Грейт Тру, але сподіваюся, що ви не відмовите мені.

Генрієта Бейм посміхнулась якось дивно, напівіронічно-напівсумно.

— Чому ви дратуєте мене? Невже ви думаєте, що я не розумію, про що йдеться? Ви граєтеся зі мною, як кіт з мишею. Скажіть мені про все

відверто, я буду вам за те щиро вдячна. Я все ще не розумію нічого! Якщо Вейтон вкоротив собі віку, то чого ви ще шукаєте?

— Так ми сказали журналістам,— пояснив Джеллін терпляче.— Але ви не сказали, чи приймаєте моє запрошення.

— Ви називаєте це запрошенням? — перепитала панна Бейм.— Хотіла б я побачити, як би ви зреагували, коли б я відмовила. Зачекайте мене, я вдягнуся і буду до ваших послуг.

За чверть години вони їхали автомобілем актриси у напрямку Грейт Тру. Незважаючи на великий рух, Генрієта Бейм вела швидко. На одному повороті лише чудом уникла зіткнення.

— Навряд щоб варто було розбивати автомобіль і нас, чи не так? — зауважив Джеллін.

Актриса пригальмувала.

— Ведіть, Джеллін, свою гру далі, може, вона почне мене потішати.

В її очах читався розпач.

— Чому у вас такий вираз очей? У мене таке враження, що ви дуже страждаєте,— озвався по хвилі Артур.

Ведучи автомобіль далі, панна Бейм відповіла:

— Це звичайна історія, пане Джеллін. Здавалося б, сучасна жінка не повинна так упадати, а вона упадає, та ще й як. Рейтона я кохала. Думаю, що мати так не любила його, як я. Не пощастило мені. Мені не тільки довелося його зректися, бо [124] був одружений, але тепер, коли його вже не стало, замість страждати у спокої, у власнім домі, мушу

роз'їжджати по місту з поліцейським, який підозрює мене сама не знаю в чому. Гадаю, що ви не повірили б, якби я сказала, що це була єдина людина на світі, яку я кохала.

Приїхали на місце. Джеллін допоміг актрисі вилізти з автомобіля і ввів її в ресторан Грейт Тру.

Грейт Тру — це великий готель, відомий своєю респектабельністю, чудовою кухнею і високими цінами. При ньому є клуб з рестораном, гральна зала, дансинг і навіть кінотеатр. Кілька років тому власники, щоб додати закладу більшого шику, вирішили не пускати сюди гостей без смокінгів. Проте ця спроба потонула в морі протестів. Старий Бостон, хоча й дуже снобістський, вечірніх костюмів не любить, на відміну від торгашеського Нью-Йорка, де люди при кожній нагоді засупонюються в тісні, вишукані строї. Усі бостонці стараються по змозі позбутися невигод, пов'язаних з етикетом. Отож Джеллін у своїй сірій чепурній парі міг вільно ввійти до ресторану й рушити за офіціантом, який, прийнявши їх за коханців, провів до столика в найдальшому кутку зали.

Коли подали закуски, Генрієта запитала:

— Може, ви нарешті скажете, навіщо привезли мене сюди?

— Я знаю, що я вам набридаю,— відповів Артур, смакуючи поданою шинкою з сиром,— але я хотів би, щоб ви сказали мені, як ви провели ніч з одинадцятого на дванадцяте листопада. Оскільки ви могли забути про якісь подробиці, я привіз вас сюди, щоб допомогти вашій пам'яті.

— Ви своєю екстравагантною поведінкою все одно не зіб'єте мене. Як я провела ту ніч, я вже говорила капітанові Сандеру і тому другому поліцейському. А зараз розповім вам.— Вона відклала ножа й виделку на тарілку біля майже не торкнутої закуски, вийняла з сумочки сигарету.— Сюди я прийшла близько першої. Я домовлялася з Лодері на

дванадцяту, але довго марудилася, одягаючись. Я тут танцювала, грала, у мене маса свідків, я можу їх назвати, і вони підтвердять мої зізнання. Оце і все.

— Ви ні на хвилинку не покидали Грейт Тру, наприклад, щоб подзвонити? — спитав Джеллін.

Генрієта Бейм похитала головою.

— Звідси я не виходила і нікому не телефонувала.

— Вірю вам, вірю,— сказав Джеллін, потім, не змінюючи довірчого тону, запитав: — Мені казали, що тут часто вечеряє Джон Френзен. Може, ви щось про це знаєте?

— Френзена я тільки знаю в обличчя, звідки мені знати про його звичаї?

— Тоді я спитаю офіціанта. [125]

Офіціант пояснив, що Джон Френзен уже тут і сидить у сусідній залі. У Грейт Тру він буває часто, але не щодня.

— Передайте йому, як він уже попоїсть, що я чекаю на нього.— І Джеллін дав офіціантові свою візитну картку.

Не збігло і п'яти хвилин, як Джон Френзен з'явився біля їхнього столика і, піднявши у жартівливому жесті руки, сказав Джелліну:

— Я невинний... змилуйтеся... Як ви знайшли мене тут? Ваші нишпорки диявольськи спритні

— Дозвольте відрекомендувати вам пана Джона Френзена. Пані Генрієта Бейм, актриса. Сідайте, пане Френзен. Я постараюся забрати у вас якнайменше часу.

— Нічого, пане Джеллін. Сьогодні я в доброму настрої, і можете мною розпоряджатися як захочете,— відповів безпечно Френзен і, звертаючись до Генріети Бейм, додав: — Я бачив вас багато разів на сцені і признаюся, що я ваш щирий шанувальник.

— Дякую.— Генрієта привітно всміхнулася.

— Ну, а пана Джелліна я теж бачив за працею і захоплююся його здібностями. Це людина напрочуд добре вихована і тонка. Мене б зовсім не здивувало, якби він вважав, що ми з вами у справі Вейтона спільники, і якби він, перш ніж нас заарештували, вирішив запросити разом пообідати.

— Якщо бути щирим,— признався Джеллін відверто,— то мушу визнати: у мене щодо вас є певні сумніви і я ще не зовсім їх позбувся. Але можу вас запевнити, що поки не дістану неспростовних доказів, ніяка прикрість вам не загрожує.

— Ви чули, панна Бейм? — спитав Френзен життєрадісно.— Я читаю в душі цієї людини, як у відкритій книзі. Пан Джеллін підозрює нас, але поки не дістане переконливих доказів, ні один волосок нам з голови не впаде.

Жарти Френзена щиро потішили Артура Джелліна. В його домі, як і в центральному управлінні поліції, безпечний гумор був рідкий гість. Влучна, але тонка іронія Френзена свідчила про його бездоганний смак.

— Мушу задати вам те саме питання, яке я вже ставив пані Бейм,— сказав Артур.— А саме: що ви робили в ніч з одинадцятого на дванадцяте листопада?

Френзен вельми ввічливо повторив те, що сказав Джелліну першого разу: він був у Грейт Тру і грав цілу ніч. Не танцював, лише грав. Джеллін більше вже не розпитував.

Завдяки кпинам і жартам Френзена обід пройшов весело, і коли вони вийшли, здавалося, що Генрієта Бейм трохи одійшла.

Джеллін попрощався з нею перед Грейт Тру.

— Ще раз прошу вас пробачити. Сподіваюся, що я вже більше вам не набридатиму. [126]

До управління він повернувся пішки. Підшивати досьє, згромаджені купою на його столі, не хотілося. Він нервувався, його гризла нетерплячка. Близько третьої викликав сержанта Метчі.

— Приведіть мені Джерріса, портьє у віллі Вейтонів. Якщо його нема вдома, пошукайте його в сусідніх забігайлівках. Треба будь-що негайно привести його сюди.

Джерріс був чоловік п'ятдесятилітнього віку, і якби не його великий і червоний носяра, він справляв би враження зрілого пристойного добродія, цілком гідного довіри. Ніщо, крім носа, не зраджувало його пороку. Приведений до кабінету Джелліна, він став у позу ображеної гідності і показував усією своєю поведінкою, як його обурює така розмова.

— Сідайте, Джерріс,— сказав лагідно Джеллін і після короткої паузи з такою самою лагідністю додав: — Боюся, що ви звідси не вийдете, хіба що розповісте все, що знаєте про смерть Вейтона. Застерігаю вас: тепер ми знаємо стільки, що навіть якщо ви мовчатимете, ми за два-три дні з'ясуємо всю справу до кінця. Я не хочу, щоб ви тільки через вашу затяту мовчанку зазнали кари, невідповідної до розмірів вини.

— Але ж я не зробив нічого! — вигукнув Джерріс.— Я вже говорив це капітанові Сандеру. Я ні про що нічого не знаю... не Можу сказати нічогої

— Гаразд, як ви хочете,— відповів згідливо Джеллін.— Я вас попередив... Панно Марто!

До кімнати тихо ввійшла пані з блокнотом у руці.

— Напишіть, будь ласка, листа до прокурора. Так ось: "Альфред Джерріс, портьє з вілли Вейтонів, підозрюється в причетності до вбивства Філіпа Вейтона. Він і Гертруда Веймар були єдині, хто виходив з вілли у переддень зникнення актора після опублікування в "Олд Бостон" матеріалу, що спростовує повідомлення поліції про смерть Вейтона. Свій вихід з дому він виправдати не зумів, а вірогідності його зізнання перевірити не вдалося. Він підпадає під статтю 612 і наступні статті карного кодексу, що стосуються відмови відповідати при розслідуванні тяжкого злочину". Будь ласка, одразу ж перепишіть цей висновок. Метчі, відведіть Джерріса в камеру і повідомте капітана Саидера, що відношення до прокурора я пересилаю зараз же.

Увесь цей час Джеллін ні разу не глянув на Джерріса. Наслідки цього маневру далися негайно. Портьє, який уважно слухав, як Артур диктував висновок, почувши про свій арешт, хотів щось сказати, але йому сперло подих.

— Вислухайте мене, пане Джеллін... Не арештовуйте мене... Я скажу все, що знаю,— вичавив він по хвилі.

— Зачекайте, Метчі,-звелів Джеллін.

Джерріс, посірілий на виду, сперся обіруч на письмовий стіл.

— Це я подзвонив у "Олд Бостон" і сказав, що пан Вейтон [127] живий. Це все. Пан Вейтон звелів мені це зробити і не говорити нікому ні слова. Ви ж не можете арештувати мене за це! Нічого лихого я не зробив. Тільки виконав вказівку мого хліботодавця.

Джеллін пильно придивився до обличчя портьє. Більше ніч чого Джерріс не знав. Це немало, але ще не все. Він добродушно махнув рукою і сказав Метчі:

— Пустіть його! Він вільний.

Через чверть години Джеллін прийшов до мене. Приходити до мене по обіді було не в його звичаї, але попередня наша розмова була така цікава, що я тепер охоче перервав роботу. Було шістнадцяте листопада. Після смерті Вейтона минуло чотири дні. Стояв холод, і через вікно вітальні, де ми сиділи, видно було червоні од вітру обличчя перехожих.

— Воно-то так,— сказав я Джелліну, коли він скінчив говорити.— усе цЄ здається логічним. Але ви не дістанете переконливих доказів, поки не буде зроблений повний розтин тіла Вейтона, вивчені сліди на склянці і проведений аналіз джину.

— Дорогою до вас я подзвонив до лабораторії,— відповів Джеллін.- Жодних слідів трутизни. Що ж до відбитків пальців, то це, безперечно, відбитки Вейтона. Отже, у нас тепер доказ, що в період між своїм зникненням і смертю актор побував у буч диночку на Ферт-стріт.

— Гаразд,— озвався я.— Спробую вам допомогти.

Я вдягнувся, і ми вийшли з дому. Джін замовив уже таксі, і водій відчинив нам дверцята.

— На іподром, і, будь ласка, швидше,— сказав я.

Через десять хвилин ми вже входили на іподром. Там панував великий тиск. Того дня мало відбутися дербі на великий приз Массачусетса з преміальною сумою тисяча доларів, і весь фешенебельний Бостон був тут. Це одне з найцікавіших змагань, і навіть люди байдужі до скачок вирушали того дня на доріжки Треже, щоб помилуватися найдобірнішими рисаками Сполучених Штатів.

Скачки відбувалися незалежно від погоди. Два роки тому коні бігали під сильною зливою, яка за десять хвилин перетворила доріжки в болото. У цьому році, хоча термометри показували сім градусів нижче нуля, змагання теж мали відбутися. Всюди довкола були наставлені грубки, в яких горів кокс. Трибуни мали електричний підігрів, а малі хлопчики давали напрокат хутряні шапки і наушники. Ми тислися з Артуром посеред публіки, намагаючись відгадати, на якого коня найкраще поставити. Головний забіг чекався через годину. Перед ним проводилися інші, але всі знали, що триліток Пейген Росак має шанси найбільші. На нього ставили один проти двох і навіть один проти одного. [128]

— Ми опинилися в сімейному колі,— раптом обізвався Джеллін.— Обох Чезлі і Гертруду Веймар ви вже бачили? Присутні також Марта Сомерсет, Макх'ю і навіть Френзен. Якби тут була ще Генрієта Бейм, ми були б у повному зборі.

Я глянув туди, куди мені показував Артур, і справді побачив у юрмі всіх названих осіб. Альберт Чезлі жваво сперечався з одним із букмекерів.

— З нього гравець неабиякий,— пояснив Джеллін.— Але мені видається, що як на свій вік він надто ризикує.

Ми привіталися з Мартою Сомерсет, яка порівнялася з нами. Раптом ми спинились як укопані. З бару, розміщеного під трибунами, шпарко вийшла Матільда Чезлі й рушила в бік братів та Гертруди Веймар, які

чекали на неї. Надто веселою в'она не здавалася, але важко було б сказати, щоб вона сумувала. Бігові доріжки не краще місце для жінки, яка чотири дні тому втратила чоловіка. Тому Джеллін і я не могли не помітити, що її поява тут багатьох неприємно вражала.

— Не сподівався її тут застати. Могла б прикидатися хворою й надалі,— прошепотів Джеллін.

Забіг починався. На трибунах блищали скельця біноклів, люди товпилися біля бар'єра, що відокремлював їх від підмерзлої доріжки, пориви вітру розносили над головами іскри з розпалених грубок.

— Ходімо,— запропонував Джеллін, коли на старт вивели коней.

Повільно ми піднялися сходами на трибуни. Джеллін щось шепнув на вухо малолітньому продавцеві білетів, сунувши йому якийсь аркушик.

Ми прождали якусь часинку. Та ось устав зі свого місця і рушив у наш бік Макх'ю. Він був блідий, як полотно, але видно було, як він старається, щоб цього не помітили знайомі. Він пробував навіть посміхнутися.

Не мовлячи ні слова, пішов за нами. Здавалося, він усвідомлює важливість моменту. Ми ввели його в бар, який після початку забігів геть злюднів.

— Послухайте мене уважно, пане Макх'ю,— сказав тихим голосом Джеллін.— Той, хто дзвонив Вейтону ввечері одинадцятого листопада, видаючи себе за Лодері, це... Це міг бути тільки ви. Ви зрозуміли мене?

Це щоб у людини було таке нервове потрясіння, я ще не бачив. Хоча по роботі я стикався з такими ситуаціями, сцена ця справила на мене сильне враження. Макх'ю, не глядячи навіть на нас, сперся на столик і важко плюхнув на стільця. Сидіз нерухомий, ніби перетворений на

брилу льоду. По хвилі вій заговорив. То була ціла лавина слів, схожа на мову душевнохворих [129] з проявами аутизму, промазувана беззвучним, механічним, сухим і через те якимсь несвітським голосом.

— Це мене мучить стільки днів... Так, це я дзвонив Вейтону ввечері одинадцятого листопада. Довідавшись, що він живий, я подумав, що він просто блазень, та й годі. Я вирішив поглузувати з нього. Він стільки разів знущався з мене. Я видав себе за його антрепренера Лодері і сказав, щоб він прийшов до мене завтра вранці і підписав контракт. Я дозволю йому моїм коштом створити трупу і фінансуватиму її цілий рік. Він повірив. Я вволю посміявся, але коли дізнався про його смерть, то зрозумів, що зробив трагічну помилку. Я можу зійти за винуватця... але ж я не зробив нічого. Це не я! Знаю, що все проти мене, але, слово честі, я нічого не зробив!

Він не плакав, але в його словах чулися придушені, спазматичні ридання. Не менше блідий Артур Джеллін пішов до бару і замовив для Макх'ю чарку коньяку. Подаючи його йому, він шепнув мені:

— Я помилився, професоре... я помилився... Коньяк трохи підбадьорив Макх'ю.

— Пане Джеллін,— прошепотів він.

— Я вірю вам,— сказав добродушно Артур.— Заспокойтеся, я вам справді вірю. Будьте готові до виклику, але ручаюся вам: ви не матимете більше жодних прикрощів. Ідіть собі спокійно.

Коли Макх'ю, почуваючись не дуже твердо на ногах, пішов, Джеллін сказав мені:

— Я помилився, професоре, але тепер для мене все ясно. Щоб розв'язати все рівняння, бракувало лише цього дзвінка від Лодері. Коли я приходив до вас, то сказав, що в мене багато сумнівів щодо Макх'ю,

але зараз усе з'ясувалося, тепер я знаю все. Ходімо зі мною. Або ні, зачекайте тут, тут ви хоч не змерзнете.

Минуло десять хвилин. Треба визнати, що я не чув знадвору галасу, який вибухнув перед початком забігу на Великий Приз. Я поринув у глибокі роздуми. Джеллін був людина потаємна, і я добре розумів його. Характер у нього дуже вразливий і делікатний. Його мозок може ефективно працювати лише у сховку. Заперечення, суперечності, розголос позбавляють його рівноваги, доводять до люті. Джеллін охоче пояснював те, що він уже обдумав, але ж він ніколи не говорив, над чим саме міркує. Щоб добитися якихось наслідків, йому треба працювати в цілковитому спокої. Ось чому я так і не знав, що ж він думає про самогубство Вейтона: чи він вірить у нього, чи шукає винуватця, кого підозрює. Справа Вейтона була така заплутана, що скільки я не починав над нею задумуватися, завжди губився в різних версіях. [130]

Врешті я побачив, як Джеллін вертається в товаристві Марти Сомерсет. Артур усміхався і тримався дуже ґречно. Він підвів молоду й елегантну письменницю до мого столика і познайомив нас.

— Пан професор Томмазо Берра, психолог і психіатр. Марта Сомерсет замовила досить міцний коктейль. Вона захоплено говорила про комедію, яку саме пише і для якої їй потрібна моя порада. Герой п'єси — людина душевнохвора. Я відповів, що я до її послуг. У цей час я куточком ока позирав на Джеляіна — його наша розмова дуже зацікавила.

— Деякі психологічні методи цікавлять також і поліцію,— втрутився Артур, як тільки зумів уставити слово.— Наприклад, так званий непрямий допит, якого спеціалісти традиціоналісти не визнають.

— Непрямий допит?— спитав я.— Вперше такий вираз чую.

— Зараз вам поясню, що я маю на увазі,— сказав Джеллін, доливаючи до коктейлю Марти Сомерсет содову.— Ви знаєте, як відбуваються традиційні допити: низка словесних пасток, сказати по щирості, досить наївних, але в які допитуваний повинен рано чи пізно попастися. Проте трапляється, і це підтверджується досвідом, що ці пастки не спрацьовують, якщо ми маємо справу з людьми високого інтелекту... або з великими злочинцями. А знаєте чому? Для перших підступних питань не існує: найкращий захист у них їхній інтелект. Нам здається, що ми ставимо закандзюбисте питання, а вони в душі з нас сміються, бо ловлять на льоту, куди ми хилимо. Що ж до другої категорії, то справжні злочинці надто добре знають і передбачають, про що ми їх питатимемо. Закоренілість у злочині — це для них своєрідний панцир, і тому піймати їх на гачок вельми важко.— Джеллін з усмішкою подивився на Марту Сомерсет і прикурив їй сигарету, яку вона вийняла з сумочки. Потім вів далі:— На жаль, нам часто доводиться допитувати людей інтелігентних, і тоді в нас виникають труднощі, бо метод допиту прямого, закандзюбистих питань, жодних результатів не дає. Наприклад, я міг би зараз спитати пані Сомерсет, чому вона, виходячи з ванної кімнати, забуває гасити світло і закрутити кран. Тоді б ви побачили, що пані Сомерсет не попалася б у цю пастку.

Марта Сомерсет змінилася з обличчя.

— Не знаю, боятися мені чи тішитися,— сказала вона.— Якби тієї ночі, коли Вейтон убив себе, ви не бачили мене на власні очі і якби не доведений факт, що він учинив самогубство, я могла б думати, що ви обвинувачуєте мене в убивстві. [131]

## Розділ тринадцятий

## Розв'язання загадки

Голос Джелліна перемінився майже невпізнанно. Ніколи я не думав, що він може заговорити таким суворим і холодним тоном.

— Вейтон не вчинив самогубства. Після сварки в будинку на Ферт-стріт ви вбили його. Учинивши цей злочин, ви пішки повернулися на Муррей Фет і ввійшли в віллу тим самим чорним ходом, яким потім скористався я. Так, ніким не помічена, ви добралися до своєї спальні. Незабаром прибули туди з Метчі ми і, заставши вас удома, довго були переконані у вашій невинності. Оце і все.

Марта Сомерсет глянула пильно на Артура.

— А у вас є докази цього? — спитала вона. Джеллін помотав головою.

— Буду з вами щирий. Нема жодних. Але я міг би зібрати відбитки пальців у домі Вейтона і, мабуть, знайшов би докази, що ви там були. Комедія скінчилася, панно Сомерсет!

Письменниця випила за одним духом рештки коктейлю. Мушу визнати, що ця жінка була незвичайна. Зовсім не видно було, щоб слова Артура справили на неї якесь враження, ніби те, що сталося, було найзвичайнісінькою річчю.

Вона відставила келишок і подивилася на нас зажурено.

— Будьте за свідка, пане професор,— звернулася вона до мене.— Пан Джеллін правду сказав. Я признаюся в убивстві дванадцятого листопада Філіпа Вейтона. Це сталося о пів на п'яту ранку.

Я вже кілька хвилин був готовий почути щось у цьому дусі, але уявляв цю сцену зовсім не так. Я думав, що Джелліну доведеться обвинувачувати її з усією рішучістю, а панна Сомерсет уперто захищатиметься, а тим часом... Марта призналася в усьому без жодного тиску, з власної, невимушеної волі. Джеллін застосував зайвий раз непрямий допит, і він приніс свої плоди.

Артур не озвався ні словом, але з того, як він стежив за панною Сомерсет, можна було легко вгадати його радість.

Ми почули сигнал: коні вийшли на старт за Великий Приз. Панна Сомерсет протерла очі, ніби проганяючи образ, який уперто маячив перед нею.

— Я поставила велику суму на Пейган Росака. Ви проведете мене, щоб я могла побачити забіг? — спитала вона.— Потім я буду до ваших послуг. [132]

Я глянув на Джелліна, цікавий знати, як він поведеться. Артур устав і невимушено показав дорогу Марті. Я рушив за Ними, хоча стежити за перегонами мені не хотілося. Мені здавалося, що мій приятель надто ризикує.

Пейган Росак був чудовим трилітком. Тремтячи з холоду, він велично прогарцював за метр від нас, і ми могли бачити, іік грали його сильні, тугі м'язи. Марта, щоб запобігти будь-кому сюрпризу, стояла між нами, але це було не дуже зручно. Джеллін сказав мені так, щоб його могла чути Марта:

— Не бійтеся. Пані Сомерсет не втече і не вб'є себе.

Мені стало прикро, і я подумав, що мій приятель ще не знає, скільки сюрпризів криє в собі душа жінки.

На думку бувалих любителів скачок, саме цей забіг мав £тати вікопомним. Я перегонами не захоплююся і бачив тільки, як по доріжках мчать учвал більше десятка коней, тягнучи за £обою бігунки, на яких сиділи жокеї. Завивання юрби було глушливе. На половині траси Пейган Росак несподівано вихопився з купи бігунків і коней і одним махом випередив трьох суперників і перший перетнув фініш. Мені здалося, що я оглухну, так гучно галасували глядачі.

Прикриваючи Марту від натиску натовпу, ми вернулися в бар. Коли нарешті посідали за столик, ми зітхнули з полегкістю. Жодного сюрпризу не сталося.

— А тепер я вам розповім, як усе було,— сказала панна Сомерсет, звертаючись до Джелліна.— Я вам удячна за виявлену мені довіру.

Вона замовила орандаж і випила напій одним духом. Спрага і неприродно блискучі очі свідчили, що її мучила Гарячка.

— Опівночі я попрощалася з Вілкінсами. Цілий вечір ми грали в бридж. Я втомилася і зразу ж лягла. О пів на третю ночі мене розбудив телефон. Дзвонив Вейтон. Не знаю, хто йому дав номер телефону в моїй спальні. Він дзвонив уже втретє і завжди глупої ночі. Почувши його голос, я хотіла покласти трубку, але він сказав таке, що мене зупинило. "Марто, завтра я вже буду тільки трупом". Я згодилася вислухати його. Загроза смерті, яка уже шість днів висіла над його головою, зменшила образу, яку я почувала до нього відтоді, як він збирався одружитися зі мною, хоча був жонатий. Адже цей бідолаха, невідомо, власне, за що, мав бути вбитий наступного дня, точніше вже за кілька годин. Він повторив це мені кілька разів. Він казав, що йому залишилося небагато жити, що він, чув це, умре за кілька годин і що він не може відмовити собі радості побачитися зі мною востаннє. Щоб зустрітися зі мною, він важив життям, але йому це вдалося. Він в автомобілі недалеко від вілли Вілкінсів і дзвонить мені з бензоколонки. Він просив мене [133] спуститися на хвилю, хотів ще раз побачити мене перед смертю. — Марта посміхнулася журно.— Я завжди була наївна,— вела вона свою розповідь,— і його слова подіяли на мене. Я не думала, що Вейтон кохає мене аж так сильно, щоб важити життям. Коли він дав мені ці докази, я дуже зворушилася. Ніяких надій давати йому я не хотіла, а зібралася просто побалакати. Я вдяглася і, не помічена ніким, вийшла чорним ходом. Я сіла в автомобіль, і Філіп повіз мене до свого будиночка на Ферт-стріт. Я вагалася, заходити туди чи ні, а він сказав так: "Нічого, дарма. Навіть перспектива моєї смерті не вернула тобі віри в мене!" Ці слова завели мене в пастку.— Марта зробила паузу.— Спочатку Філіп

поводився нормально,— вела вона далі.— Я спитала, чи є якісь підозри, про які він повинен сказати поліції, щоб відвести загрозу, яка висить над його головою, але він відповів заперечливо. Він признався, що для отухи багато п'є, і мені це здалося цілком природним. Я старалася його втішати, говорячи, що, може, дванадцятого листопада нічого не станеться, що анонімки це тільки дурний жарт якогось актора-суперника, але Філіп робився все понурішим і понурішим. Він твердив, що відчуває близьку смерть. Узяв мене за руку і почав цілувати. Я одразу випручала її. Я пояснила йому, що погодилася зустрітися, зворушена його трагічним становищем, але я не кохаю його і не кохатиму ніколи. Я просила, щоб він постарався це зрозуміти. Він нічого не хотів слухати. Вдаючись до сили, пробував цілувати мене. Я дозволити цього йому не могла. Ми боролися в цілковитій тиші, без жодного слова. Я виявилася сильнішою. Я займаюся спортом, а Вейтон уже не першої молодості і до того ж був ще й п'яний. Зрозумівши, що силою не візьме, він удався до хитрощів. Кинувся на канапу і почав плакати. Я казала йому все, що може жінка сказати в такій ситуації чоловікові. Мені було його жаль, і я щиро йому співчувала. Я намагалася його бодай трошки розрадити, але він тільки заперечливо мотав головою. Раптом він круто змінив свою поведінку. З овечки став вовком. Зареготався іронічно. "Ет, пусте!" — вигукнув він. Я була здивована цією зміною і зраділа, що можу вже піти. Ввійшла до ванної кімнати, щоб причепурити волосся... і ви розумієте, пане Джеллін, чому я забула закрутити кран і погасити світло... Ми вийшли з дому і сіли в машину. Ось тут і дійшло до останнього, трагічного епізоду. Філіп глянув мені в живі очі й почав глузувати з мене. "Моя непіддатлива дамуля!" В його словах лунала іронія і ненависть. Я злякалася. "Радієш, що тобі так гладенько минулося? О ні, моя ластівко! Завтра газети писатимуть тільки про нас, про наше побачення... Стривай, я зараз розповім тобі гарну історію". І він розповів мені все, про що ви вже знаєте. Це він писав собі ті листи з погрозами. Ідея спала йому в голову, коли він [134] подумав, що розголос, викликаний цією клоунадою, приверне до нього увагу якогось антрепренера, той запропонує йому контракт, і він знову буде на коні, як колись. "Але це ще не все,— вів він далі,— ти не знаєш, що я зовсім тебе не кохаю. Я ненавиджу тебе! Ненавиджу! Ненавиджу!"

Він зупинив автомобіль, щоб сказати мені це все, його очі світилися страшною, непогамовною лютті. "Ненавиджу тебе так сильно, як сильно ти гордуєш мною. Ти ламаєш переді мною велику даму. Ти велика письменниця, а я пропащий актор. Ти жалієш мене, еге ж? Це тільки співчуття, еге ж? І навіть загроза смерті, яка висіла над моєю головою, не дозволила тобі знизитися до мене. Ти волієш таких, як Вілкінси, я добре про це знаю. У них мільйони, а я блазень, відщепенець. Але тепер усе зміниться, усе! Завтра я знову буду великим актором, а ти головною героїнею клоунади. Чхати мені, що ти гордуєш мною і що ти мене відіпхнула. Журналістам я скажу, що ти мені піддалася. Нас не бачив ніхто. Я скажу їм, що я хотів з тебе поглузувати, бо ти надто задираєш носа! Уяви собі, якого галасу нароблять, коли дізнаються, що то я автор анонімок, що то я поглумився з усіх, а ти попалася! Ціла Америка сміятиметься з тебе! Я вже бачу заголовки в газетах: "Добропорядна і висміяна письменниця!" "Ха-ха". Я повторюю тепер більш-менш те, що він мені тоді сказав. Але він сказав значно більше, вживаючи слова вульгарні. "Завтра я не вбиватиму себе. Завтра я починаю життя заново. Знаєш, хто мені дзвонив? Лодері! Великий Лодері. Говорив зі мною, як шовковий. А знаєш, що він сказав мені? Запропонував мені дворічний контракт для створення трупи, яку він сам фінансуватиме. Повна свобода дій! Я можу ангажувати, звільняти, усе залежатиме від мене! Ти такого не чекала, еге ж? Не уявляла, що твій зневажений Вейтон воскресне в такий спосіб, га? — Він заспокоївся трохи, спохмурнів і почав шукати чогось у кишені.— В ці останні дні наївся я страху,— мовив він далі.— Якби мій план не вдався, я вирішив убити себе. Дні минали, і ніхто мною не цікавився. Газети ледве згадували мене. Я був геть забутий. Пропащий, справді пропащий! Я нарихтував усе і був готовий померти. Я вмер би, як подоба акторові, граючи свою роль". Він був п'яний і белькотав, вимахуючи револьвером, який дістав з кишені. "Скільки разів я думав, що коли надійде ця хвилина,— тягнув він далі,— я притулю цівку револьвера до скроні і... кінець усьому!" Він приклав револьвер до скроні і сміявся сам до себе, п'яний, напівпритомний.

Марта Сомерсет умовкла і сьорбнула трохи коктейлю зі склянки, що стояла перед нею.

— Решту можете собі уявити,— мовила вона далі.— Це була мить, ґвалтовний імпульс, нестримний, як ураган. Якби я в [135] такій ситуації опинилася ще раз, я вчинила б так само. Усе, що було для мене важливе в житті, мало бути забруднене руками чоловіка, який мене ненавидить, бо я не кохала його: моє імення, моя репутація, моє становище письменниці — усе втоптано в болото через блазенську вигадку Вейтона. Я бачила вже заголовки газет, іронічні посмішки знайомих, зачинені двері приятельських домів, пропозиції бульварних видавців: "Чому б вам не написати своїх мемуарів?" І тоді... тієї самої миті, коли Вейтон приклав собі револьвер до скроні, я простягла руку й натиснула на гашетку. Це було так несподівано, що принесло успіх. Вейтон навіть не зойкнув, голова впала на кермо. Я вилізла з машини і втекла. Як ви можете здогадатися, вулиця була безлюдна, а запущений мотор заглушив звук пострілу. Хоча я була певна, що ніхто мене не побачить, я бігла як шалена аж до вілли Вілкінсів. Я добігла туди, засапана, о п'ятій ранку. Шаснула в спальню, не помічена ніким, і кинулася на ліжко. Я хотіла трохи заспокоїтися й отямитися.

Обличчя Марти Сомерсет було мокре від поту. У барі, де ми все ще сиділи, панувала задуха. Тут було повно гравців і букмекерів, які підраховували результати закладів, але Марту трясла нервова гарячка.

— Може б, ви ще чогось випили? — спитав ввічливо Джеллін.

Марта кивнула головою і попросила оранжаду.

— Я ще не скінчила,— шепнула вона,— я не злочинниця і сподіваюся, що ви мені вірите. Вчинене мною наповнило мене огидою і страхом. Я обмірковувала обставини, за яких вчинила злочин. Якщо я нічого не скажу, ніхто правди не викриє. Усі повірять у те, що Вейтон написав в анонімках. Якщо навіть проведуть прискіпливе слідство, слідів моєї

присутності в автомобілі не знайде ніхто. Ніхто не бачив, як я входила і як виходила з дому. Не залишила ніде відбитків пальців, бо навіть у кімнаті не знімала рукавичок, весь час залишалася одягнена, в хутрі і в капелюшку. Як бачите, пане Джеллін, я призналася, бо хотіла так, а не тому, що боялася, що ви знайдете проти мене докази. Потім о шостій ви прийшли зі своїм сержантом. Я подумала, що як зумію добре зіграти свою роль, то буду поза підозрами, бо вам доведеться визнати, що тієї ночі, коли загинув Вейтон, я спала собі спокійно в моїй спальні. І, мабуть, зіграла цю роль непогано.— Марта посміхнулася журно.— Але потім я зрозуміла, що мені не перенести огиди, яку я почувала до самої себе. Знаю, що Вейтон не заслуговував навіть на тінь пошани, але знаю також, що вбивати його я не мала права. І рано чи пізно я б оддала себе в руки правосуддя. Я б уже не могла переносити безсоння і муки сумління.

Вона закінчила. Я відчував, хоча я битий жак, спазми у горлі. [136] Джеллін сидів блідий і знервований, ми знали вже все, але, дивлячись на нас, можна було припустити, що ми воліли б за краще, щоб правда була інша. Марта Сомерсет, незважаючи на все, поводилася гідно. її великі зелені очі, зволожені сльозою, викликали до себе пошану. З такою самою гідністю, з таким самим виразом на обличчі, мабуть, слухала вона мерзенну розповідь Вейтона тієї ночі, коли застрелила його. Нестримний імпульс, який штовхнув її помститися тому, хто хотів занапастити її честь, був цілком зрозумілий.

— Але...— сказав я. Джеллін урвав мене на півслові.

— Закон — це закон,— ствердив він.— Вам доведеться зазнати кари за вчинений злочин. Проте я можу дещо для вас зробити. Ідіть негайно до капітана Сандера і в усьому признайтеся, не згадуючи нічого про нашу розмову. Я ні про що не чув. Ви прийшли до капітана добровільно. Це вплине на зменшення строку. Можливо, вам дадуть лише десять років.

Я стурбовано глянув на мого приятеля, але не обізвався ані словом. Артур поштиво допомагав Марті Сомерсет надіти хутро і подав їй забуті рукавички.

— Бувайте здорові,— попрощалася вона з нами, кидаючи на Джелліна вдячний погляд.

Ми дивилися, як вона зникає в юрбі, прямуючи до виходу. Я хотів щось сказати про те, як Джеллін ризикує, поводячись так, але приятель випередив мене.

— Не говоріть мені нічого. Знаю, про що ви думаєте. Можемо ми піти до вас тепер?

Ми йшли, не обмінюючись ні словом, поки не посідали біля каміна в моїй вітальні.

— Хотів би я знати,— сказав тільки тепер Джеллін,— як ви відгадали, що злочин учинила Марта Сомерсет. Я ніяк не можу відповісти собі на це питання і не бачу логічного зв'язку між усім слідством і його кінцевим наслідком.

Здавалося, що Артурові говорити зараз про справу не дуже хочеться. Надто вже схвилювала його сцена, яка розігралася в барі на іподромі. Проте з притаманною йому ґречністю він пояснив за хвилю свій хід розумування.

— Я б ніколи нічого не викрив, якби Макх'ю не розповів мені цієї історії з телефоном, коли він, видаючи себе за Лодері, пообіцяв Вейтонові чудовий контракт. Тільки-но я довідався про це, я зразу все зрозумів. Зараз я вам це поясню. Що Вейтон збирався вкоротити собі віку, я був переконаний. Це було ясно відтоді, як мені вдалося відгадати, хто ж автор анонімок з погрозами. Але навіщо він тікав з дому о пів на третю ранку, цього я не знав. Якийсь привід мав існувати. Я шукав, але

намарне. Гертруда Еймар пояснила мені справу з позичкою [137] і виявила існування будиночка на Ферт-стріт. Я зміцнився в переконанні, що актор утік уночі, щоб зустрітися з якоюсь жінкою. Це переконання, сперте на логіці, проте було позбавлене практичних підстав. По-перше: той, хто телефонував і видав себе за Лодері, був чоловік; по-друге, усі жінки, замішані в історії Вейтона, мали неспростовне алібі. Отож, може, Вейтон спершу зустрівся з чоловіком, а потім уже з жінкою? Одначе це було малоймовірне. Робити візити посеред ночі з дому не виходять. Значить, убивцею мала бути жінка. Але при чому тоді дзвінок від чоловіка? І в чому полягала її вина? Вейтон хотів зникнути, я був цього певний, але мені треба було з'ясувати, чому він не убив себе, і якщо так, то через того, хто його вбив? Одне слово: ребус. Я вирішив діяти методом проб і помилок. Припустімо, що Вейтон утік з дому в ніч з одинадцятого на дванадцяте листопада, щоб податися до свого будиночка і там з кимось зустрітися. Побачимо, чи мені вдасться знайти для цього докази. Оскільки автомобіль Вейтона був знайдений недалеко від його дому, особа, яка з ним була, вернулася на таксі. Спробуймо це довести. Я звернувся до всіх таксомоторних закладів і перевірив путівки, шукаючи рейсу в ніч з одинадцятого на дванадцяте листопада в околицях Ферт-стріт. Нічого подібного я не знайшов. Можливо, жінка, з якою зустрівся Вейтон, мала власний автомобіль. Тоді я подумав, що автомобіль має, наприклад, Генрієта Бейм. Незважаючи на неспростовне алібі, вона могла щось знати. Я почав обмірковувати можливість спільництва Бейм і Френзена, але зрештою мусив визнати, що обоє вони невинні. Залишився Макх'ю... але він чоловік... і Марта Сомерсет... яку треба було виключити, оскільки я ствердив сам, що тієї ночі вона була у Вілкінсів. Або один з них був замішаний у вбивстві Вейтона, або актор справді вчинив самогубство. Іншої можливості не було, оскільки всі інші були тієї ночі вдома, в чому ми переконалися особисто. Я вирішив спробувати прямо допитати Макх'ю. Я був певен, що пряме обвинувачення його зламає. Тому я розмовляв з ним таким чином. Ось тоді я й довідався про щось, чого не підозрював і що було для мене повною несподіванкою, а саме, що дзвінок фальшивого Лодері містив пропозицію чудового контракту. Ви скажете, що я повинен був до цього додуматися. Але набагато легше було підозрювати щось значно

складніше: що імення Лодері було умовним знаком між Вейтоном і його таємничим співрозмовником. Ви не думаєте? Зізнання Макх'ю повністю прояснило ситуацію. Вейтон хотів вчинити самогубство, але несподівана пропозиція фальшивого Лодері врятувала його. Тепер він міг жиги. Тепер він міг чогось добитися! Мабуть, він дав волю фантазії і вирішив скористатися цим становищем і здобути щось, чого йому б не вдалося здобути інакше. Але що саме? Він подумав [138] про Марту Сомерсет, цю жінку він кохав без взаємності, а ще більше ненавидів, знаючи, що вона гордувала ним. Але це були лише гіпотези. Жодних доказів я не мав. Більше того, я сам бачив Марту. Сомерсет удома, коли о шостій ранку дванадцятого листопада заявився до неї. А проте логіка — це логіка, і я мусив мати рацію, навіть... всупереч дійсності. Я узяв Марту Сомерсет, привіз її в бар і ще раз удався до непрямого допиту. І, як бачите, мені це вдалося.

Я мовчав. Так, удалося. Усе було логічне, що-що, а мислити Джеллін умів. Але Марта...

Ніби відгадуючи мої почуття, Артур підійшов до телефону і накрутив номер капітана Сандера.

— Що таке, пане капітан?! — гукнув він, удаючи подив.— Ах, так? Іду вже, капітане.— Він одклав слухавку і сказав, звертаючись до мене: — Марта Сомерсет п'ять хвилин тому зголосилася до капітана Сандера.